RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1945. Andra kammaren. Nr 31.

Onsdagen den 27 juni.

Kl. 2 em.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16, den 18, den 19, den 20 och den 21 innevarande juni.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Ledamoten av andra kammaren jur. lic. P. Hj. Fagerholm, som sedan den 15 dennes vårdas å karolinska sjukhuset, är efter genomgången operation fortfarande oförmögen att deltaga i riksdagsarbetet till och med den 2 instundande juli, intygas.

Stockholm den 21 juni 1945.

V. L. Lundberg,
leg. läk.

Kammaren, som genom beslut den 16 innevarande juni beviljat herr Fagerholm ledighet under 8 dagar fr. o. m. den 14 juni, beviljade honom fortsatt ledighet t. o. m. den 2 nästkommande juli.

Herr talmannen meddelade, att fru Björck, som vid kammarens sammanträde den 15 i denna månad med läkarintyg styrkt sig på grund av sjukdom vara förhindrad deltaga i riksdagsgöromålen under tiden den 15 juni—den 6 juli, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3.

Ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

Föredrogs den på kammarens bord liggande motionen, nr 619, av herr förste vice talmannen *Magnusson*, om ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens andra kammare.

Därvid yttrade

Herr **Fast:** Herr talman! Den nu föredragna motionen avser ett par mindre ändringar i § 24 i kammarens ordningsstadga. Den ena ändringen är en följd av den ändring av 7 § i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande, som riksdagen förut i år beslutat och varigenom riksgäldskontoret befrias från åliggandet att meddela de närmare bestämmelser, som erfordras för tillämpningen av nämnda stadga. I samband därmed har det ansetts lämpligt vidtaga en annan av förhållandena betingad ändring av paragrafen i syfte att befria kammarens kansli från skyldigheten att, när ledamot av kammaren, som är ledamot av utskott, beviljas ledighet från riksdagsgöromålen, därom underrätta ordföranden i vederbörande utskott. Erfarenheten har nämligen visat, att detta underrättelseförfarande icke längre erfordras.

Ändring av § 24 i ordningsstadgan för riksdagens andra kammare. (Forts.)

Jag tillåter mig yrka, att kammaren måtte utan föregående remiss till utskott bifalla den väckta och nu föredragna motionen.

Efter härmed slutad överläggning blev ifrågavarande motion av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos, men bordlades åter utrikesutskottets utlåtande och memorial nr 3 och 4, statsutskottets utlåtanden nr 252—261 samt bankoutskottets utlåtanden nr 56 och 57.

§ 5.

Den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Den proposition, som behandlas i detta utlåtande, har i väsentliga delar avstyrkts av utskottet. Utskottets ståndpunktstagande innebär, att man rekommenderar riksdagen att principiellt uttala sig för att Svenska vall- och mosskulturföreningen bör införlivas med den statliga försöksverksamheten men att i övrigt hänskjuta frågan till en förnyad utredning. Det finns under sådana förhållanden ingen anledning för mig att ge mig in närmare på några detaljer i Kungl. Maj:ts förslag — i varje fall icke för den, som är överens med utskottet om den linje, som man här valt. Därför skall jag blott, herr talman, säga ett par ord om utredningsfrågan.

Denna fråga har ju förevarit tidigare här i riksdagen. År 1943 togs saken upp av statsrevisorerna, vilka efter att ha skildrat den statliga försöksverksamhetens organisation yttrade bl. a. följande: »De nu anmärkta olägenheterna synas revisorerna giva anledning till att frågan om sammanförande av de olika grenarna av försöksverksamheten på jordbrukets område nu bör upptagas till *allsidig* prövning. Det kan härvid möjligen komma att visa sig erforderligt att från sambandet med lantbrukshögskolan frigöra såväl jordbruksförsöksanstalten som husdjursförsöksanstalten. Den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten bör enligt revisorernas mening kunna införlivas med förstnämnda försöksanstalt, varvid föreningens konsulentverksamhet synes kunna övertagas av hushållningssällskapen. Kungl. Maj:t har nyligen bemyndigat statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla särskilda utredningsmän för att utreda frågan om föreningens verksamhet. Det vill synas revisorerna, att detta spörsmål icke kan lösas annat än i samband med den större frågan om försöksverksamhetens allmänna organisation.» Statsrevisorerna rekommendera alltså en allsidig prövning. De sätta vidare i fråga, huruvida man icke bör skilja jordbruksförsöksanstalten och husdjursförsöksanstalten från lantbrukshögskolan — detta samband bör alltså enligt statsrevisorernas mening komma under omprövning — och slutligen säga statsrevisorerna, att spörsmålet om vall- och mosskulturföreningens organisation bör lösas i samband med den större frågan om försöksverksamhetens allmänna organisation. I sin skrivelse nr 455 vid 1944 års riksdag ansluter sig riksdagen till statsrevisorernas linje. Det heter bl. a. i denna skrivelse: »Grundorsaken till de påtalade förhållandena torde möjligen vara att söka däri, att man vid inrättandet av nya forsknings- och försöksinstitutioner liksom vid omorganisationer av redan befintliga begränsat tidigare utredningar till närmast berörda område.

Den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. (Forts.)

Att av de på förevarande område arbetande organen med bibehållande av deras ställning som fria forskningsinstitutioner skapa en enhet, som effektivt förmår lösa föreliggande arbetsuppgifter, är uppenbarligen en fråga, som bör lösas i ett sammanhang.» Och så drager riksdagen den slutsatsen: »att omhandlade spörsmål bör bli föremål för en allsidig utredning».

Såvitt jag kan se av vad som står nederst på s. 84 och överst på s. 85 i Kungl. Maj:ts proposition har statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet icke räknat med det alternativet, att man skulle skilja försöksverksamheten från lantbrukshögskolan. Det heter bl. a.: »Ett genomförande av de sakkunnigas förslag kommer sålunda icke att på något sätt föregripa ett blivande ståndpunktstagande till försöksverksamhetens ordnande vid högskolan under förutsättning att vall- och mosskulturföreningens verksamhet skall ingå i det vid högskolan i detta hänseende bedrivna arbetet.» Alltså har Kungl. Maj:t, såvitt jag förstår, tydligen räknat med att försöksverksamheten i fortsättningen skall vara knuten till högskolan. Jag vill för egen del icke uttala någon bestämd mening vare sig för eller emot det alternativet. Jag vill blott understryka, att riksdagens ståndpunkt i fjol innebar, att man i varje fall skulle pröva möjligheten att skilja försöksverksamheten från högskolan, och man begärde också från riksdagens sida en skyndsam utredning på den punkten.

Såvitt man kunnat inhämta vid utskottsbehandlingen, har denna allsidiga utredning om försöksverksamheten ännu icke kommit någon vart. Det meddelas, att Kungl. Maj:t uppdragit denna utredning åt lantbrukshögskolans styrelse och att styrelsen överlämnat detta utredningsuppdrag åt skolans lärarråd, och det meddelas vidare, att lärarrådet, som i och för sig är en stor delegation, skall med sig adjungera en hel rad andra krafter, så att denna utredning skulle rent kvantitativt bli av betydande omfång. Enligt vad som uppgivits är denna utredning ännu icke komplett, d. v. s. man har icke hunnit samordna alla de krafter, som skola deltaga, och efter ett år har denna skyndsamma utredning icke ens kommit så långt, att själva utredningskommittén är färdig.

När det vidare gäller själva den uppgift, som det här är fråga om, har det varit svårt, såvitt jag förstår, att få någon riktig klarhet även om den saken. Professor Nilsson vid högskolan meddelade vid en föredragning, att denna utredning, vilken högskolestyrelsen på det sättet delegerat till sitt lärarråd, gäller »gången vid uppläggningen av försöksplanerna». Jag vet icke, om det är riktigt, men den upplysningen fingo vi. Skulle det vara den riktiga uppfattningen av utredningens direktiv, är det icke fråga om någon allsidig utredning av hela spörsmålet utan endast fråga om att rätta till en i och för sig ganska märkvärdig detalj i det nuvarande systemet för försöksplanernas uppgörande. I annat sammanhang har det meddelats, att högskolan egentligen icke fått uppdrag att genomföra den större utredningen utan att det närmast vore fråga om en katalogisering av de uppgifter, som skulle utredas, alltså ett rent förberedande arbete till den utredning, som skall komma. Är nu det senare alternativet det riktiga, kommer man till det resultatet, att den utredning, som riksdagen i fjol begärde, ännu icke tillsatts, och om det första alternativet är det riktiga, kommer man till det resultatet, att utredningen är tillsatt men med oklara direktiv. Dessutom kan det knappast vara lämpligt att uppdraga åt högskolans styrelse att verkställa en utredning, som även skall innebära en omprövning av frågan, huruvida försöksverksamheten bör skiljas ifrån högskolan. En utredning, som är gjord av den, som så markant vore part i målet, skulle givetvis icke passa i detta sammanhang.

Det är dessa omständigheter, som utgöra bakgrunden till utskottets stånd-

Den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. (Forts.)

punktstagande, när utskottet nu i år avvisar Kungl. Maj:ts proposition med undantag för detta principiella medgivande, att vall- och mosskulturföreningen bör förstatligas, men i övrigt återigen begär en utredning om försöksverksamheten i dess helhet och säger, att utredningen om möjligt bör bedrivas så skyndsamt, att resultatet därav kan föreläggas redan nästa års riksdag. Om utskottets utlåtande godkännes och detta alltså blir riksdagens önskemål, och om detta önskemål skall kunna villfaras, tror jag för min del, att detta utredningsuppdrag måste läggas i andra händer än där det nu ligger, för såvitt det nu överhuvud taget ligger någonstans. I annat fall bör utredningen givetvis fortast möjligt anförtros en därför lämplig kommitté.

Jag har, herr talman, icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag har velat understryka, att det alternativ, som både i fjol och i år framförts, bör bli föremål för en skyndsam utredning och att detta bör ske i sådana former, att icke de som äro part i målet, få taga ledningen av denna utredning.

Herr **von Seth:** Herr talman! Svenska vall- och mosskulturföreningen har en mycket stor betydelse icke minst för det mindre jordbruket. Det förspel, som har föregått utredningen, och det spel, som har bedrivits under utredningen, har också följts med ganska stort intresse. Utskottet har nu kommit fram till ett kompromissyrkande. Eftersom jag varit ledamot av styrelsen för denna förening sedan dess tillkomst och även ledamot av den gamla Svenska mosskulturföreningen, skulle jag ha en hel del att anföra, men på grund av den digra föredragningslista, som i dag föreligger, anser jag att man bör begränsa sig. Dessutom utgår jag ifrån att herrar och damer ledamöter av denna kammare under midsommarhelgen haft tillfälle att läsa igenom de å föredragningslistan upptagna ärendena, vilka omfatta mer än 800 sidor, och att de sålunda äro väl insatta i denna sak, även om den behandlar ett sådant specialämne som Svenska vall- och mosskulturföreningen.

Utskottet har ju kommit till det slutresultatet, att det skall bli en ny utredning, och jag instämmer i den delen i det yttrande, som herr Svensson i Ljungskile hade. När nu denna förenings verksamhet skall övertagas kanske till en del av jordbruksförsöksanstalten och till en del av husdjursförsöksanstalten, så är det ett mycket stort önskemål, att icke föreningens verksamhet så att säga skall plockas sönder därigenom, att föreningens stomme plockas in på olika avdelningar, varigenom föreningens huvudändamål skulle kunna komma bort. Detta önskemål tror jag är mycket starkt bland landets jordbrukare, och jag vill därför särskilt stryka under det önskemålet och överlämna det till den nya utredningen, att man tar föreningens huvudsyfte som riktmärke och icke plockar bort föreningens olika avdelningar i lantbrukshögskolans underavdelningar, så att föreningen så småningom försvinner.

Det är dessutom en annan sak, herr talman, som jag särskilt vill trycka på, och det är den behandling, som föreningens tjänstemän ha rönt under de senare åren på grund av det damoklessvärd, som i form av utredning om förstatligande har hängt över föreningen. Detta har nämligen medfört, att föreningen icke har kunnat få ökade anslag, och detta har i sin tur resulterat i att tjänstemännen icke på något vis ha kunnat beredas någon kompensation för de stegrade levnadskostnaderna på samma sätt som andra tjänstemän i liknande ställning ha kunnat få. Föreningens tjänstemän ha därför kommit i en mycket brydsam situation, och trots motionerande vid föregående riksdagar ha vi icke kunnat komma till ett bättre resultat för föreningens tjänstemän. Nu har man skjutit upp ytterligare ett år att ta ställning till frågan, och nu stå

Den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. (Forts.)

föreningens tjänstemän inför det nya budgetåret återigen i den svåra situationen, att de icke kunnat beredas den kompensation för dyrtiden, som — jag understryker det, herr talman — tjänstemän i motsvarande kategorier ha kunnat få.

Jag förstår att det knappast är möjligt för herr statsrådet att nu kunna bereda dessa tjänstemän en kompensation, men eftersom herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet sitter i sin bänk, skulle jag till honom vilja framföra det önskemålet, att därest den nya utredningen icke hinner bli klar i så god tid, att föreningen blir inrangerad i den statliga försöksverksamheten redan den 1 juli 1946, herr statsrådet ville lägga fram ett förslag till provisorisk lönereglering för dessa tjänstemän, så att de senast den 1 juli 1946 skulle kunna bli likställda med andra tjänstemannagrupper.

I detta anförande instämde herrar *Paulsen*, *Nilsson* i Göingegården, *Hæggblom* och *Carlsson* i Bakeröd.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! Jag skall endast här i korthet be att få förklara, att jag anser det slut, som utskottet har kommit till, vara tillfredsställande, även om det på detta sätt kommer att dröja något längre tid, innan föreningen kan inordnas i försöksverksamheten på det sätt som var tänkt. För min del menade jag nämligen, att det var bättre att först få klarhet i huruvida vall- och mosskulturföreningen skulle ingå i den statliga försöksverksamheten, innan utredningen sattes i gång. Självfallet kan nämligen utredningen icke göras i en handvändning. Genom jordbruksutskottets nu föreliggande ståndpunktstagande har utskottet emellertid i princip tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt. Man förstår ju, att mycket arbete skulle ha försummats inom föreningen under en utredning, som i varje fall tager längre tid än utskottsbehandlingen och under vilken tid vederbörande ur var sina synpunkter skulle ha försökt klarlägga för utredningsmännen, huruvida föreningen skulle inrangeras i den statliga försöksverksamheten eller om man skulle bibehålla, som man säger, en fri verksamhet genom en förening, som uteslutande skulle leva på statsbidrag.

Som jag skrivit i propositionen var det min avsikt med det uppdrag, som jag lämnade lantbrukshögskolans styrelse, att den skulle katalogisera eller göra upp en stomme till direktiven för utredningen, och utredningen skulle sedan överväga, huruvida försöksverksamheten fortfarande skulle sortera under lantbrukshögskolan eller under en särskild styrelse. Det är något, som utredningen bör pröva, och det bör då prövas från olika synpunkter.

Det viktigaste för mig var icke varifrån pengarna till föreningens verksamhet kommo. Skall det var en enskild förening, så böra ju vissa belopp komma från enskilda och dessutom vissa belopp från staten, ifall det är en statsunderstödd förening, men varifrån pengarna än komma förefaller det mig, som om man bör ordna verksamheten på det mest ändamålsenliga sättet, så att man icke får dubbelarbete, som kostar onödigt mycket pengar. Det arbete, som föreningen har utfört, har varit gagnande för den produktiva utvecklingen på jordbruksområdet, men vi skola dock icke bortse ifrån att förhållandena under de senare åren utvecklats dithän, att den statliga försöksverksamheten har gjort sig mer och mer gällande. Därför är det också mest ändamålsenligt för att få en överblick över det hela, att det sker ett sådant sammanförande, som utskottet förutsätter. Den utredning, som utskottet nu begär, är precis samma utredning, som jag hade tänkt mig skulle ske, även om man hade beslutat att

Den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m. (Forts.)

inrangera föreningen i jordbruksförsöks- och husdjursförsöksanstalterna, ty frågan bör naturligtvis prövas i hela sitt sammanhang.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Det framgår av herr statsrådets anförande, att den uppgift, som lantbrukshögskolans styrelse har fått och som den i sin tur delegerat till lärarrådet, icke gäller huvuduppdraget utan sammanförande av material och en katalogisering av arbetsuppgifterna. I så fall inträffar ju det egendomliga, att den man, som i första hand är ansvarig för denna utredning, har angivit ett helt annat innehåll i densamma. Det måste följaktligen råda oklarhet här på någon punkt, och det är önskvärt att det blir klargjort för utredningens ordförande vad det är utredningen skall göra. Han har nämligen, som jag nämnde, sagt att utredningen skulle gälla gången i uppläggningen av försöksplanerna.

Vidare framgick det av herr statsrådets anförande, att den utredning, som begärdes i fjol och som skulle taga itu med själva huvudproblemet, ännu icke är tillsatt. Man kan ju tycka, att det är en ganska tung apparat, som satts i gång för förberedelserna i detta fall.

Vidare yttrades ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat:

sammansatta utrikes- och första lagutskottets utlåtande och memorial:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; och

nr 2, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av visst ärende anlitat biträde; samt

statsutskottets utlåtanden:

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Stockholms luftvärnsregementes förläggning;

nr 234, i anledning av väckta motioner om rätt för husmödrar vid försvarsväsendets matinrättningar att erhålla fri portion in natura;

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av tekniska skolan i Stockholm m. m.; och

nr 236, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av ett medicinskt forskningsråd m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden och memorial hemställt.

§ 7.

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 237, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 294 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 april 1945, föreslagit riksdagen att

dels godkänna att Kungl. Maj:t vidtoge erforderliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande statsrådet angivna riktlinjer,

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

dels ock för budgetåret 1945/46 anvisa

a) till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved, m. m. under elfte huvudtiteln ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor,

b) till Reglering av vedproduktionen å kapitalbudgeten under fonden för förlag till statsverket ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft fem inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Persson* i Landafors väckt motion (II: 601) hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att Kungl. Maj:t, för tryggande av bränsleförsörjningen, vidtoge i motionen angivna åtgärder.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) godkänna att Kungl. Maj:t vidtoge erforderliga åtgärder för tryggande av bränsleförsörjningen i huvudsaklig överensstämmelse med av föredragande statsrådet i statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 april 1945 angivna riktlinjer;

b) till Omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m. för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor;

c) till Reglering av vedproduktionen för budgetåret 1945/46 under fonden för förlag till statsverket anvisa ett investeringsanslag av 70 000 000 kronor;

II. att motionen II: 601 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 167 och II: 151 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 259 och II: 425, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående den framtida avsättningen av småvirke och i samband därmed stående frågor.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Werner:** Herr talman! På grund av det mycket bekymmersamma bränsleläge, som inträdde redan under senare delen av 1944 eller som åtminstone då kunde skönjas, befanns det nödvändigt att redan vid riksdagens början söka belysa detta läge och att fästa statsmakternas uppmärksamhet på nödvändigheten av snabba och effektiva åtgärder. Det var vad som avsågs med den motion, som undertecknad m. fl. avlämnade i denna kammare under nr 151. Eftersom utskottet nu konstaterar, att sedan motionen väcktes ett flertal av de åtgärder, som påkallades i motionen, i väsentliga delar ha vidtagits och att motionens krav sålunda tillgodosetts, så skulle det kanske kunna anses onödigt att nu ytterligare belysa frågan. Emellertid måste man konstatera, att de vidtagna åtgärderna, vilkas varaktighet avsetts skola begränsas till viss kortare tid, icke ens under den tidrymd, som de äro i kraft, kunna tillgodose de krav, som ha framställts, eller kunna säkerställa, att vår bränsleförsörjning upprätthålles på ett tillfredsställande sätt. Jag finner det därför vara nödvändigt att med några ord belysa frågan.

Inledningsvis kan utan vidare fastslås, att hela bränslefrågan skulle ha lösts av sig själv på ett långt mer tillfredsställande sätt, därest statsmakterna medgivit en höjning av de fastställda normalpriserna, exempelvis med 2 kronor per m^3, vilken höjning i och för sig i vissa fall ingalunda skulle ha täckt de ökade produktionskostnader för vedframställning, som ha inträtt sedan dessa normalpriser fastställdes. Tyvärr har den politiska makten här i landet icke

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

tillåtit denna enkla åtgärd, utan man har försökt att på andra sätt klara situationen och därmed kanske också framkallat kostnader både för staten och i viss mån även för konsumenterna, som i annat fall skulle ha varit överflödiga. Läget beträffande tillgången på vedbränsle skulle ha varit ett helt annat, om man hade beaktat det förhållandet, att spänningen mellan produktionskostnader och normalpriser redan var så stark, att det inte var möjligt att inom ramen av normalpriserna få produktionskostnaderna täckta. Under krigsåren har ur de svenska skogarna uttagits en vedkvantitet av inte mindre än 200 miljoner kubikmeter — en vedstapel som skulle räcka fem gånger runt jordklotet. Detta har gjort att man endera måst tillgripa värdefullare vedsortiment eller också flytta avverkningarna ut till ytterområdena, och därmed ha också produktionskostnaderna ökats, vilket i sin tur nödvändiggjort en ökning av vedpriset. Men detta har man inte velat inse från de ansvariga myndigheternas sida, och det är detta som utgör grundorsaken till att läget på bränsleförsörjningens område för närvarande är allt annat än bekymmersfritt, för den händelse vi inte kunna importera kol hit till landet, något som dock torde komma att dröja.

Den optimism, som kännetecknade de för bränsleförsörjningen ansvariga myndigheterna redan under 1943 års slut, kan illustreras genom att återge vad som inträffade i december 1943. De värmländska skogsindustribolagen funno då att det inte var möjligt för dem själva att taga emot hela den kvantitet massaved, som de väntade skulle komma att lämnas av producenterna, utan begärde av bränslekommissionen en viss statsgaranti för att kunna öka inköpen. Efter mycket om och men beviljades en dylik statsgaranti för en kvantitet av 650 000 kubikmeter, vilket visade sig vara alldeles otillräckligt. Från bränslekommissionens sida sades emellertid ifrån att man inte hade något intresse av att lagra virke för industriella ändamål, utan att man ansåg sin uppgift vara att svara för bränsleförsörjningen. Det kunde ju vara riktigt, men följden blev att skogsavverkningarna skuros ned långt utöver vad som var tillrådligt. Ingen skogsägare tilläts leverera virke utan att ha avgett en förklaring om att virket endera var stormfällt under år 1943 eller också hugget före den 1 januari 1944. Det var denna inte vidare framsynta vedpolitik, som ledde till att avverkningarna minskades, och under de två svåra vintrar, som sedan följde, kunde vedframställningen på grund av naturhinder inte få den storleksordning, som varit önskvärd. Det har gjort att bränslekommissionen eller vissa konsumenter under det senaste året tvingats köpa just det industrivirke, som jag här talat om, till priser, som för en större konsument inom Värmland, nämligen landstinget, uppgått ända till 26 kronor per lösmeter. Förutom det oekonomiska i att betala sådana priser måste man konstatera, att landet nationalekonomiskt sett gör en stor förlust genom att den värdefulla cellulosaveden har måst förbrukas till bränsle och att industrien just nu, när den kan vara i starkt behov av råvaror för igångsättande av sin produktion, saknar sådana.

Jag har velat anföra detta som ett exempel på den sorglöshet, som har kännetecknat de vidtagna åtgärderna. Bara för att vissa fredstecken börjat göra sig gällande, har man inte velat inse att vi ändock under en längre tid måste lita till landets inhemska bränsletillgångar. Jag vill även nu rikta en maning till de ansvariga bränslemyndigheterna att inte sätta alltför stark tilltro till möjligheterna att importera fossilt bränsle, ty vi veta ännu inte hur en sådan import skall kunna åstadkommas, och således inte vidtaga åtgärder som medför en nedgång i den inhemska bränsleproduktionen.

Det kan också med fog riktas anmärkningar mot det sätt, varpå arbetskraftsfrågan har handlagts under de senaste åren. Redan 1942—43 tillgreps

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

som bekant krisåtgärden med de s. k. riksarbetslagen, varigenom man tillförde skogarna arbetskraft, som var i hög grad ovan vid arbetet där. Det ledde ju till att man måste ge denna arbetskraft kompensation för att den lämnade sitt ordinarie arbetsfält i form av familjebidrag, resersättning, omskolning och även verktyg, kläder o. s. v., vilket i sin tur medförde att huggningskostnaderna blevo onormalt höga. När det gällde vissa av dessa arbetare, särskilt dem som voro från de högre dyrortsgrupperna, kunde den första metern ved, som de höggo på morgonen, kosta ända till 16 kronor. Men det finns ännu värre exempel. Någonstans från västra Värmland berättas, hurusom en arbetare, som kom från en högre dyrortsgrupp och hade stor familj — familjebidraget var då ännu inte begränsat — bara högg en meter ved och sedan lämnade arbetsplatsen, och den vedmetern kostade, inberäknat alla kostnader för resa, utrustning, familjebidrag o. s. v., något över 100 kronor. Men den bevaras också av skogsägaren såsom ett minne av denna föga förnuftiga statliga vedpolitik.

Det är ju inte att undra på att den vana skogsarbetskraften — låt mig säga en skogstorpare, som kanske har hemmet fullt med barn och som ända tills på sista tiden fått hugga mot avtalsenliga löner — inte kunnat förstå det rättvisa i att arbetare, som varit ovana vid arbetet i skogen, avlönats på ett sådant sätt att de redan på morgonen, när de vaknat, haft en dagspenning intjänad utan någon arbetsprestation. Det är inte ägnat att förvåna, att tusentals skogsarbetare under sådana förhållanden lämnat skogarna, varigenom skogshanteringen i många bygder vållats en nära nog obotlig skada.

Jag kan inte underlåta att med ett litet exempel påvisa vilket slöseri med själva arbetskraften det är att till skogarna överföra arbetskraft, som varit sysselsatt i industriellt arbete eller på annat sätt, i stället för att bevara den vana arbetskraften åt skogshanteringen. Jag har här ett utdrag av en avlöningsnota från ett skogskontor, som visar, hurusom en van skogsarbetare från övre Värmland på åtta dagar tjänade in 186:46 för industrivirkeshuggning på en kronopark eller ecklesiastik skog någonstans i södra Värmland — en utomordentlig prestation. En något van ortsbo lyckades under samma tid och för huggning på samma skog komma upp till 77:88, medan två i orten boende ovana arbetare höggo för sammanlagt 90:72. — De kunde alltså inte tillsammans hugga för mer än hälften av vad den vane skogsarbetaren ensam gjorde.

Det är att beklaga, att man hittills inte vårdat sig om den vana skogsarbetskraften på det sätt som man bort göra. Men vad som nu skett, bör vara en tankeställare när det gäller statsingripanden i sådan enskild produktiv verksamhet, som staten och dess företrädare kanske inte ha förmåga att överblicka i alla dess detaljer. Man måste kännetecknа de åtgärder som i detta fall vidtagits såsom mycket dyrbara och oändamålsenliga experiment, vilka genom den irritation, som de framkallat hos den vana skogsarbetskraften, ha påskyndat flykten från skogen.

Man har för närvarande på känn att ytterligare åtgärder förberedas från statsmakternas sida då det gäller skogshanteringen. Ingrepp av djupgående natur äro, som bekant, redan gjorda även på skogsindustriens och virkesexportens område, och det är nog befogat att, medan tid är, uttala en varning för ännu längre gående statsingripanden. Beaktar man inte de praktiska synpunkter, som de, vilka kanske under lång tid sysslat med skogshanteringen och dess problem, gång efter annan frambära för statsmakterna, utan fortsätter t. ex. med de åtgärder beträffande industriens varupriser och exportavgifterna, som jag här närmast syftat på, så kan det hända att man därigenom förhindrar en nödvändig och önskvärd tillförsel av råvaror till industrien under den

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

närmaste tiden. Därmed har man gjort det onda värre och kanske också inte bara skadat våra förutsättningar att skaffa landet bytesvärden på världsmarknaden utan även våra möjligheter att tillgodose det ur social synpunkt viktiga behov av virke till bostadsbyggande, som föreligger såväl i vårt land som i de krigshärjade länderna.

Herr talman! Jag skall inte uppehålla kammarens tid längre. Jag är medveten om att det är riktigt, såsom utskottet skriver, att de åtgärder, som min motion syftar till, redan blivit i viss om än otillräcklig mån vidtagna efter det motionen avlämnats, men jag har i varje fall velat fästa uppmärksamheten på att man inte bör för optimistiskt betrakta vårt försörjningsläge på bränsleområdet, som i själva verket är långt ifrån bekymmersfritt, och att man därför inte heller bör för snart upphöra med de stimulerande åtgärder, som vidtagits i syfte att vidmakthålla den för hela vårt folkhushåll så viktiga bränsleproduktionen. Och till detta hör att man för en sådan prispolitik, att skogsägarna kunna företaga avverkningar i de delar av skogen, där man gör nytta med att hugga ut, och inte tvingas att tillgripa de värdefullare sortiment, som behöva användas för industribehov och som också, särskilt för de mindre skogsägarna, utgöra en nödvändig inkomstkälla i det långa loppet, utan vilken de inte kunna existera.

Herr *Vigelsbo* instämde häruti.

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! I Kungl. Maj:ts proposition nr 294 anges behovet av vedavverkningar för det kommande avverkningsåret 1945/46 till 50 miljoner kubikmeter, varvid kalkylerats med 34 miljoner kubikmeter bränn- och kolved samt 16 miljoner kubikmeter massaved. Emellertid säges det i propositionen, att det kunde vara skäl i att höja kvantiteten massaved, och i detta instämmer också statsutskottet i sitt utlåtande. Man säger att statens förlustrisk därigenom skulle kunna minskas, då staten, om till bränsleåret 1946/47 någon mer betydande mängd fossilt bränsle kunnat importeras till landet, skulle kunna överlåta massaveden till den industri, som behöver den såsom råvara.

Jag har emellertid i min motion, nr 601, anfört betänkligheter mot att man skulle räkna med en så stor kvantitet massaved att tillgripas såsom bränsle. Nu när kriget är slut och handelsvägarna börja öppnas, kommer det att bli en mycket stor efterfrågan på pappersmassa, och det är då av allra största vikt att massaindustrien kan förses med den råvara, som den behöver. Det torde också ur ekonomisk synpunkt vara synnerligen ofördelaktigt att låta en så stor andel massaved ingå i det bränslekvantum, som erfordras. Jag har i min motion framhållit, att man i stället bör inrikta sig på avverkning av bränn- och kolved, alltså i görligaste mån tillgodose bränslebehovet genom avverkning av de virkessortiment, som äro lämpade att användas som ved.

För det kommande bränsleåret 1945/46, alltså det som börjar den 1 juli i år, beräknas bränslebehovet till 49 miljoner kubikmeter — man har då helt bortsett från behovet av bränsle för varmvattensuppvärmning. Men hur ser det ut i fråga om tillgången på ved? Jo, i propositionen säges klart och tydligt, att tillgången på kast- och långved inte kan beräknas uppgå till mer än 22 miljoner kubikmeter. Man räknar emellertid med att forcera avverkningarna i höst och av denna ved taga i anspråk 6 miljoner kubikmeter redan under kommande vår, och vidare skulle man taga 7 miljoner kubikmeter av den massaved, som finns tillgänglig. På detta sätt räknar man sig fram till 35 miljoner kubikmeter bränsleved, varigenom 70—75 procent av det kalkylerade behovet skulle kunna tillgodoses. Men när det gäller den stora brist, som sålunda fö-

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)
religger i fråga om bränsleförsörjningen, så diskuterar man på fullt allvar att sänka rumstemperaturen med 2—3 grader och därtill genomföra restriktioner i fråga om vedtilldelningen till industrien. Jag kan i anledning därav inte låta bli att erinra om vad som sades i proposition nr 309 rörande arbetsmarknadens reglering om bränsletilldelningen till industrien. Det heter där t. ex. beträffande järnindustrien: »Till följd av att importen av handelsjärn bortfallit, föreligger visserligen ett ökat behov av inhemsk järnproduktion, men frågan om i vilken omfattning denna produktion kan uppehållas är avhängig av vilken bränsletilldelning järnverken kunna erhålla.» Och vidare säger man i fråga om verkstadsindustrien: »Även verkstadsindustriens sysselsättningsfrågor sammanhänga emellertid med bränsleförsörjningen.»

Det fattas bara att vi, därför att vi kommit i det prekära läget att vi inte kunnat på det ansträngda sätt, som jag här redogjort för, skrapa ihop mer än 35 miljoner kubikmeter av de 49 miljoner som behövas för vår bränsleförsörjning, skulle låta detta gå ut över den industri, som har möjligheter att köra för fullt. Det kan inte få ske. Vi få inte, genom att inte ge denna industri den ved den behöver, riskera att det uppstår arbetslöshet.

Jag anser alltså att frågan om vår bränsleförsörjning ligger så pass illa till att vi under det kommande avverkningsåret måste med förenade krafter och med alla till buds stående medel söka finna utvägar för att forcera avverkningarna på ett helt annat sätt än som hittills skett.

Vad kan den egentliga orsaken innerst vara till detta allvarliga läge? Jag anser för det första, att då de statliga verkställande organen på detta område slogo in på den frivilliga linjen i fråga om leveranser, detta ledde till ett fullständigt misslyckande, och det har varit en grundläggande orsak till att vi kommit i detta läge. Vidare torde givetvis härtill ha medverkat bristen på arbetskraft och den senaste vinterns olämpliga snöförhållanden. Men en tredje faktor och en synnerligen viktig faktor har varit de onormala betalningsprinciper som tillämpats i fråga om dessa arbeten. Denna frivilliglinje för leveranserna har givetvis stött på motstånd och svårigheter, på grund av att det stora antalet mindre skogsägare, som lojalt ställt sig de tidigare avverkningsbestämmelserna till efterrättelse, redan gallrat sina skogar, och det är helt naturligt, att de inte frivilligt vilja ge sig på högvärdig skog och hugga ned den till bränsleved. Därtill ha vi inte haft något garanterat rotvärde för detta virke. Detta har givetvis i allra högsta grad bidragit till att denna frivilliglinje helt misslyckats. Nu har det visserligen garanterats ett visst rotvärde, men det är väl fråga, om man icke får underkasta det en närmare granskning och omprövning, huruvida detta rotvärde skall stå sig i fortsättningen, om man vill att det skall verka stimulerande på skogsägarnas avverkning.

Bristen på arbetskraft har tydligen varit beroende på att arbetsförhållandena icke varit sådana, att de kunnat stimulera arbetskraften att söka sig till dessa arbeten. Vidare har under detta avverkningsår otjänliga värderleksförhållanden lagt hinder i vägen för huggningen och framkörningen av veden. De onormala principerna för betalningen av detta arbete ha, det vågar jag påstå utan att göra mig skyldig till överdrift, varit den mest grundläggande orsaken till att det klickat vid avverkningsprogrammets genomförande. Att under den tid, då tvångsuttagning av arbetare från industrien till skogarna skedde, statsmakterna måste sörja för kompensation åt dessa arbetare för deras inkomstbortfall, var ju riktigt, men att de vana skogsarbetarna ställdes utanför varje som helst kompensation trots högkonjunkturen på bränslemarknaden och det skriande behovet av arbetskraft i skogarna, har givetvis hämnat sig.

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

När det nu gällt betalningen för detta viktiga arbete, har den ovana arbetskraften vid kurshuggning och i riksarbetslag åtnjutit en hel del förmåner, som den vana arbetskraften icke blivit tillerkänd, och detta har ju verkat så, att den ovana arbetskraften fått betydligt mera betalt per kubikmeter huggen ved än den vana arbetskraften. De vana skogsarbetarna ha då resonerat som så: »när vi få gå och arbeta för dessa låga och eländiga löner, som tillämpas för oss, böra vi låta de ovana arbetarna hugga denna ved». Detta har gjort, att dessa vana skogsarbetare i stor utsträckning sökt sig från skogsarbetet och försökt på annat sätt skaffa sig sin utkomst. Den ovana arbetskraften har alltså vid huggningen av ved fått betydligt mer betalt per kubikmeter. Jag tror, att jag utan överdrift kan säga, att de i genomsnitt fått 8 à 9 kronor per kubikmeter, medan de vana skogsarbetarna inte fått mer än 3 kronor eller 3:50. Behovet av arbetskraft på de flesta områden av näringslivet har helt naturligt verkat stimulerande på dessa lågt betalta vana skogsarbetare att söka sig till andra verksamhetsområden. Det är förklarligt och naturligt, när hela systemet verkat så, att de egentliga skogsarbetarna hållits nere på en låg lönenivå under hela denna högkonjunktur.

På grund av dessa förhållanden i skogen har under krigskonjunkturen inom industrien många som tidigare arbetat i skogen sökt sig till industrien. Då situationen på bränslemarknaden blev kritisk och uttagningen av arbetare från industrien till vedhuggning i skogarna blev aktuell, så åkte dessa riksarbetslag ut från industrien på kurshuggning och erhöllo förmåner såsom ovan arbetskraft. Sedan vände de tillbaka till industrien. Det förekom i många fall, då företagen fått åläggande av arbetsmarknadskommissionen att ta ut ett visst antal arbetare och de skulle utvälja de arbetare som de ansågo lämpliga att gå ut i skogen under viss tid för att syssla med vedhuggning, att då i mycket stor utsträckning vana skogsarbetare, som under de senare åren kommit till industrien, anmälde sig att gå ut på dessa huggarkurser. De åtnjöto då de förmåner som ovana skogsarbetare hade och voro ute ett par tre månader. Sedan återvände de till industrien. Då sökte man åter rekrytera skogsarbetarna med arbetare från andra områden, vilka arbetare voro fullständigt ovana vid skogsarbete. Jag anser, att det härvidlag förekommit en verklig misshushållning med arbetskraft.

Dessa huggarkurser pågå fortfarande, och det är väl fråga, om man inte skulle när som helst kunna avbryta utbildningen och omskolningen av den ovana arbetskraften. Jag tror, att det är mycket angeläget, att man fastställer priserna för huggning och bestämmer sådana arbetsvillkor, att alla som arbeta i skogarna med att hugga och forsla fram veden komma att arbeta under något så när jämställda förhållanden.

Nu har visserligen huggningspremier för vana skogsarbetare införts. På grund av de förhållanden som varit och alltjämt äro ha emellertid de vana skogsarbetarna blivit synnerligen misstänksamma. För att få ut dessa premier måste man ifylla och skicka in ett kort till länsarbetsnämnden, där man anmäler sig som van skogsarbetare och anhåller att få ut dessa premier. När dessa kort komma in till länsarbetsnämnden, ställas de in i ett särskilt kortregister. Länsarbetsnämnden får alltså ett alldeles speciellt register över de vana skogsarbetarna. Jag har hört en del av dem resonera som så, att när krisen sätter in, kanske lika kraftigt i skogarna som annorstädes, måste de ut och söka annat arbete, men då ha länsarbetsnämnderna detta register över vana skogsarbetare, och då komma de också att få ställa sig sist i kön och komma i efterhand, när det gäller att erhålla annat arbete. Vidare har jag hört skogsarbetare resonera på det sättet, att om de äro efter med utskylderna, bli dessa premier hos länsarbetsnämnden något som skattmasarna lämpligen kunna krafsa åt sig. De

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

mena alltså, att de inte kunna få ut någonting av dessa pengar som de ha att fordra, därför att dessa säkerligen komma att betraktas som lön och sålunda icke kunna skyddas mot skatteinförsel. Jag har förbindelse med rätt många av dessa skogsarbetare, och jag vet, att deras resonemang ofta är sådant. Jag har tagit fram detta som ett exempel på hur staten och de ansvariga organen genom sina åtgöranden gjort de vana skogsarbetarna synnerligen misstänksamma. De betrakta sig fortfarande såsom åsidosatta, därför att man inte sökt få fram rätta riktlinjer, så att de kunnat erhålla en ordentlig betalning för sitt viktiga arbete.

Beträffande rotvärdesgarantien anser jag, att när de jordbrukare som ha en mindre skogsareal tidigare lojalt ha ställt sig åligganden och föreskrifter till efterrättelse — de ha kanske gått igenom sin skog ett par gånger och gallrat, och nu är det bara högvärdigt virke kvar — och när nu avverkningsplikt måste tillgripas och konsekvent genomföras, måste statsmakterna helt naturligt se till, att dessa skogsägare bli garanterade ett skäligt rotvärde. Jag tror, att detta är synnerligen viktigt, därför att man i allra högsta grad behöver skogsägarnas medverkan, om man på ett hyggligt och riktigt sätt skall kunna genomföra detta omfattande avverkningsprogram.

För att rätta till vad som brustit i fråga om anordningarna för vedförsörjningen och för att därvidlag få fram enhetliga och enkla linjer har jag i min motion angivit några riktlinjer. För det första anser jag, att man bör slopa premiesystemet för huggning och körning av ved samt avveckla huggarkurserna. Men därest man allt fortfarande skall använda ovan arbetskraft, så behöver den i någon mån kompenseras, och man bör därför bibehålla hyresbidraget till de ovana skogsarbetare som komma från tätorter och städer, där man i regel har höga hyror. Man bör vidare konsekvent genomföra avverkningsplikt, dock med vederbörlig hänsyn tagen till att högvärdig skog skall skyddas. Detta bör lämpligen ske genom länsskogvaktarna och länsjägmästarna. Man bör därvid inventera skogsområdet, så att man vet, var man har vedskogen som bör tillgripas, och ser till, att den högvärdiga skogen blir skyddad. Rotvärdesgaranti bör fastställas, i synnerhet för de mindre skogsägarna. I stället för premier till den vana arbetskraften böra priser för huggning av veden fastställas, d. v. s. man skall fastställa minimilöner. Det kan ju här göras den invändningen, att detta bör överlämnas till arbetsmarknadens parter och att statsmakterna icke böra ge sig in på en lönesättning. Jag vill gentemot detta resonemang framhålla, att vedförsörjningen är en statlig angelägenhet och att prissättning skett på detta område i en hel del fall. Jag tror därför inte, att man behöver hysa några betänkligheter att ge sig in på att i viss mån även normera priserna för huggning. Är det så, att statsmakterna icke skulle vara inställda på att göra detta och göra det på ett tillfredsställande sätt, komma vi säkerligen att få dragas med en eftersläpning i fråga om avverkningsprogrammet, så att allvarlig fara uppstår för folkhälsan och överhuvud taget för att man skall kunna reda upp det hela.

Jag anser sålunda, och det har jag angivit i min motion, att man i stället för dessa tidigare vidtagna åtgärder skall fastställa minimilöner för huggningsarbete från 5 till 7 kronor per kubikmeter. Man skulle lämpligen kunna dela upp skogstillgångarna i goda, medelgoda och dåliga i fråga om vedhuggning, och i fråga om den goda skogen betala 5 kronor, den medelgoda 6 och den dåliga 7 kronor som minimipris. Detta skulle gälla båda för van och ovan arbetskraft. I dessa priser skulle alltså vara inräknade de förmåner, som tidigare tillkommit ovan arbetskraft. Vidare skulle körning betalas så, att skälig lön erhölles enligt per kubikmeter avvägt pris. I den mån rotvärdesgaranti jämte huggningsgaranti och körningskostnader överstiga de fastställda

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)
normalpriserna, skulle statsmakterna till avverkarna betala den överskjutande delen. Härigenom slipper man denna registrering — och det blir givetvis ett omfattande arbete med registrering av premieutbetalningen. Avverkarna skulle alltså få svara för kostnaderna och staten sedan hålla dem skadeslösa. Detta vore ju att förenkla det hela. Genom dessa anordningar och genom att arbetskraften bleve jämställd i lönehänseende skulle man också få bort den irritation och de missförhållanden, som uppstått genom att dessa förhållanden tidigare icke varit ordnade på ett tillfredsställande sätt.

Utskottet har yrkat avslag på min motion och inte angivit någon som helst motivering för detta avslagsyrkande. Jag tillåter mig dock, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändringen i punkten II, att motionen nr 601 måtte bifallas.

Herr **Hellbacken:** Herr talman! Innan talmannen klubbfäster det föreliggande utskottsutlåtandet, ber jag att få framföra några synpunkter.

Vi röra oss här, som kammarens ledamöter veta, på ett område där det liksom överallt annorstädes när det gäller att fastställa vissa normalpris och uttaga vissa kvantiteter av en vara är mycket svårt att förutse, hur det hela kommer att gestalta sig. Jag tror ändå, att om vi blicka tillbaka på den tid som gått, sedan produktionsplikt för vår bränsleförsörjning införts, vi kunna säga, att man lyckats tämligen bra med den saken, och man har lyckats bra med att tillvarataga dels producenternas intressen, i detta fall skogsägarnas, och dels konsumenternas intressen, d. v. s. de som skola förbruka vedbränslet i hushållen eller inom industrien. Det är en verkligt gigantisk uppgift som vi ha stått inför att försörja landet med vedbränsle, när vi om icke helt så dock till en väsentlig del varit avstängda från fossilt bränsle och vår industri har kört för fullt samt vi under denna kristid haft så svåra hinder som vi icke haft förut i mannaminne. Man har spekulerat i tillgången på fossilt bränsle. Jag tror, att man i fjol var litet för optimistisk, när man släppte vissa skyldigheter i fråga om produktionsplikt. Nu kan man visserligen säga, att det är lätt att vara efterklok. De, som närmast hade att handlägga dessa saker för statsmakternas räkning — om man sedan skall säga att det var riksdagen, vissa departementschefer eller vissa statliga institutioner i övrigt låter jag vara osagt — synas ha trott, att man skulle få in fossilt bränsle tidigare och i större utsträckning än som blivit förhållandet. Härav följde också, som vi veta, att riksdagen måste fatta beslut av rätt anmärkningsvärd omfattning för att söka komma till rätta med vår bränsleförsörjning för kommande vinter.

Nu tror jag, att dessa beslut, även om de diskuterats och också kritiserats rätt mycket, voro det enda som man kunde göra i detta rätt bekymmersamma läge. Jag skulle också tro, att man till hösten kommer att fylla den kvantitet som man föresatt sig att hugga för vår bränsleförsörjning. Jag har haft tillfälle att resonera med den man, som i Kopparbergs län närmast har att handlägga denna sak. I detta län, i Dalarna, hugges ca en niondedel av det bränsle, som behöves för hela riket. Han sade, att han var rätt optimistisk, att man skulle få hugget det som man föresatt sig att få hugget inom länet. Men han sade också, att givetvis kommer en del av detta bränsle att huggas så sent, att det icke är av den torrhetsgrad, som är önsklig när det gäller att använda det dels till hushållsändamål och dels i industrien. Var och en vet, att om han skall elda med rå ved blir det dyr ved. Det blir besvärligt också på annat sätt. Därför vill jag, när vi ha denna fråga före i riksdagen, ha framfört, att det är viktigare att förutse och ställa om vårt hus i tid, så att vi den höst, som nu nalkas, ombesörja huggning på sådant sätt, att vi icke råka ut för samma malör till nästa år som vi stå inför den nu kommande vintern. Jag

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

tror, att vi måste taga vissa risker att få ved över hellre än att ställas inför ett fullkomligt prekärt läge då det gäller vår bränsleförsörjning.

Nu har en del sagt, att vi ha huggit ut vår ved i skogen, så att det icke är något mera att hämta. Jag tror icke, att detta är förhållandet. Jag skulle vilja tillägga, att den huggning, som försiggått under de senare åren, varit synnerligen välgörande för skogen. Visserligen är det uthugget på områden, som ligga närmast vägarna. Men det är otaliga stora områden, där man saknar vägar. Kan man hugga veden och taga ut dem på sådana områden, finnes det alltjämt mycket bränsle att taga ut. Jag tror icke, att det är någon som helst fara eller att man behöver ha betänkligheter, att det skett någon som helst huggning, som äventyrat skogens bestånd eller stått i strid med god skogsvård.

Jag skulle, herr talman, när jag har ordet, vilja framhålla ett par saker som berörts i debatten. Det var närmast därför jag begärde ordet. Den förste talaren nämnde om dessa oskolade arbetare, som kommit till skogen. Om jag räknar till vana skogsarbetare sådana, som äro tränade och kunna hugga och göra ett gott arbete med god förtjänst, så finnes det många dylika. Nu finnes det visserligen sådana, som icke kunna prestera samma goda arbete och samma kvantitet. Men, herr talman, jag vill till protokollet ha fogat, att jag under midsommaren, när jag var hemma och tog reda på förhållandena i orten, blev mycket tillfredsställd. För egen del har jag viss produktionsplikt, men jag har huggit tre gånger så mycket som jag var ålagd. Jag har huggit med hjälp av strejkande metallarbetare. Jag har även hört mig för bland andra skogsägare, som använt samma arbetskraft. Om jag får tala om min egen erfarenhet och vad jag inhämtat i saken, kan jag försäkra, att ingen van skogsarbetare kunnat göra ett bättre, omsorgsfullare och riktigare arbete och också förtjäna bättre än dessa i början av huggningen ovana verkstadsarbetare. Jag har haft dem, som under en fjortondagars period huggit i genomsnitt fyra kubikmeter brännved om dagen, utan att det var någon särskilt fin huggning. Allmänna omdömet bland skogsägare som använt dessa verkstadsarbetare som skogsarbetare, har varit att de utfört ett mycket gott arbete. De ha huggit i skogen så att forstmän sagt, att så skall det huggas, och de ha kommit upp till mycket goda förtjänster. Under de första tre dagarna eller den första veckan ha de kanske icke kunnat prestera så mycket. Men dessa verkstadsarbetare ha på synnerligen kort tid blivit så vana och duktiga i skogen, att somliga sagt: »Jag tror att jag slutar i industrien och går till skogen, om jag kan få den förtjänst som jag nu har.»

Jag vill ha detta fogat till protokollet för att man ej skall säga, att dessa 8 000 metallarbetare icke gjort nytta. Jag tror, att de i hög grad bidragit till bränsleförsörjningen icke minst därför, att denna huggning skulle vi ej ha fått annars. Jag vill därmed icke säga, att det är bra, att metallarbetarkonflikten fortgår; visst icke. Men jag vill säga, att det beslut riksdagen fattat för att stimulera huggningen var mycket klokt.

Herr talman! Eftersom vi ha här närvarande ett statsråd, som är närmast ansvarig för hur ärendet bliver handlagt, och eftersom riksdagens ledamöter själva kanske känt en viss ängslan inför de rapporter, som kommit om det oroande bränsleläget till den kommande vintern, vill jag säga, att för nästa bränsleperiod, d. v. s. vintern 1946—1947 böra vi, även om vi äro optimistiska och räkna med att en väsentligt större procent fossilt bränsle inkommer till landet, taga de risker som följa med en medverkan till stimulerandet av bränslehuggningen, oaktat staten i någon mån får gå emellan. Det är viktigare att vi få torrt bränsle, när den period kommer, då vi behöva använda det, än att nästa år finna att vi icke huggit tillräck-

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

ligt mycket. Var och en vet, att ved, som hugges efter midsommaren, ger synnerligen dålig förbränning för kommande vinter, och detta gäller framför allt ved, som hugges efter den 20 juli, när rötmånaden är inne. Då skall man egentligen upphöra med all vedhuggning.

Jag har, herr talman, eftersom jag tagit ordet, velat framföra detta. Om detta program ej genomföres, försäkrar jag, att jag nästa år skall göra mig påmint i kammaren. Jag hoppas emellertid, att vad utskottet uttalat och den kungl. propositionen föreslagit skall, om riksdagen bifaller det, också vara av den beskaffenhet, att det skall medverka till att vi kunna se tiden an, även om det blir svårt att få in fossilt bränsle.

Jag har intet vidare att tillägga utan yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ericsson** i Kinna: Herr talman! Jag nödgades begära ordet i anledning av det anförande som hölls av herr Werner. Han framhöll — och det har sagts ett par gånger tidigare i kammaren — att den bidragsverksamhet, som försiggår för att stimulera den ovana arbetskraften att gå till skogen, är en synnerligen olycklig verksamhet. Herr Werner anförde ett exempel och gjorde gällande, att en ovan arbetare uttagit 100 kronor för att tillverka en kubikmeter ved. Denna avverkning, tillade han, kommer att gå till historien som ett bevis för den okloka politik statsmakterna fört.

I anledning av detta vill jag meddela det förhållandet, att arbetsmarknadskommissionen kräver vissa minimiprestationer för att familjebidrag och omskolningsbidrag skall utgå. Vi ha statistik på, att ovan arbetskraft producerar ungefär 2,5 kubikmeter per dag. Man kan räkna ut, att även om vederbörande får alla bidrag och har stor familj, blir det icke fråga om att sådana belopp kunna utgå från statens sida som de herr Werner nämnde.

Jag kan ytterligare tillägga, att hade vi icke haft de 20 000 ovana skogsarbetare, som vi haft i arbete sedan månader tillbaka, hade bränsleförsörjningen varit ännu sämre. Det förefaller därför egendomligt, att både herr Werner och herr Persson i Landafors, tala om den okloka politik statsmakterna fört tidigare. Det vore mera angeläget, om det här i kammaren talades om de åtgärder, som vidtagits, låt vara sent omsider, från statsmakternas sida. Man talar fortfarande om den olust, som råder inom den vana skogsarbetarkåren visavi inställningen till de ovana arbetarna. Det är icke på det sättet. Den vana skogsarbetarkåren är enligt vad jag erfarit mycket tillfredsställd med den avlöning som erhålles just nu, sedan premierna beslutats av riksdagen. Ett bevis för att så är förhållandet kan den omständigheten utgöra, att vi för närvarande säkerligen ha 60 000—70 000 arbetare ute på avverkningsarbete. Det har icke hänt något tidigare år. Men vi äro glada för att de äro ute och arbeta i skogen och för att vi kunna klara vår bränsleförsörjning.

Det finnes enligt mitt sätt att se ingen som helst anledning att komma fram och tala om, att dessa människor, som arbeta i skogen som ovana skogsarbetare, bara söka lura de myndigheter, som handhava bidragsverksamheten, och söka tillskansa sig största möjliga belopp utan att prestera något egentligt arbete. Det är icke riktigt att söka framställa saken på det sättet. Vi göra ju alla vad vi kunna för att animera vederbörande att gå till skogen och avverka det bränsle, som vi anse nödvändigt att avverka.

Herr Persson i Landafors framhöll, att man ger för stora bidrag till de ovana skogsarbetarna. Men, herr Persson, varför gå då icke flera ovana skogsarbetare till skogen och hugga ved, om de få för stora bidrag? Jag tror icke, att det är för stora bidrag som man lämnar dessa ovana arbetare. Man måste dock betänka, att de måste i regel ligga borta från sin vanliga bostadsort och att det blir extra kostnader för kosthåll, kläder och annat. Det vore väl också

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)
olyckligt att följa hans rekommendation, när han säger, att man nu skulle avveckla huggarkurserna och låta den vana arbetskraften utföra huggningen. Vi ha 20 000 ovana arbetare i skogen, och därav ligga 10 000 i s. k. huggarkurser. Vore det klokt att säga till vederbörande: »Vi behöva icke använda er arbetskraft längre», när vi ha så stor brist på ved som vi faktiskt ha i dag?

Herr Persson klandrade vidare det system, som användes för att betala premier till de vana skogsarbetarna. Han påpekade, att länsarbetsnämnderna föra register över vana skogsarbetare, och han drog själv vissa slutsatser av att ett sådant register finnes till. Han säger, att om det blir sämre med arbete komma dessa skogsarbetare sist i kön, när det gäller att få hjälp från samhället. Varför uttalar herr Persson den meningen? Önskar han, att det skall bli fallet? Så sent som förra året sade riksdagen ifrån, att skogs- och lantarbetare skola jämställas med andra arbetargrupper när det gäller att ordna offentliga arbeten i händelse av arbetslöshet. Det finnes ingen anledning, att en enskild ledamot av denna kammare själv konstruerar ett fall och säger, att det kommer säkert att leda till detta resultat. Jag har föreställt mig, att alla äro ense om att sträva efter att giva alla sysselsättning och att icke misstänka en samhällsinstitution för att ha helt andra syften än dem riksdagen givit vederbörande. Man har uppdragit åt arbetsmarknadskommissionen och länsarbetsnämnderna att betala ut premierna. Hur skall man kunna kontrollera, att vederbörande verkligen avverkat den ved man begär premie för, om man icke får deras namn och adress? Jag förstår icke herr Perssons resonemang i detta sammanhang.

Till sist vill jag framhålla, att det finnes förhoppning att de åtgärder som ytterligare vidtagits resultera i att vi klara den vedavverkning som samhället ansett nödvändig. Jag tror, att även om bristen för närvarande är stor ha vi goda förutsättningar att vidtaga ytterligare åtgärder, som resultera i att vi kunna klara bränsleförsörjningen för vintern på ett någorlunda hyggligt sätt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Persson** i Landafors erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Gentemot den senaste talaren, när han berörde vad jag sagt från talarstolen, att det betalas för stora bidrag till ovana skogsarbetare, vill jag påpeka, att jag refererade hur arbetarna resonera. Det blir en väsentlig skillnad, föreställer jag mig. När det gäller svårigheterna och problemen för bränsleförsörjningen, tror jag, att det är av betydelse att få reda på hur skogsarbetarna själva resonera. De ha hela tiden ansett sig åsidosatta jämfört med den ovana arbetskraften.

Vidare sade den senaste talaren, att jag yttrat, att de vana arbetarna skulle få ställa sig längst bak i kön. Ja, skogsarbetarna resonera på det sättet, och det refererade jag också från talarstolen. De säga, att om de gå till länsarbetsnämnden behöva de ha kort med för att få ut premierna för huggning. Där har man dels register på ovan arbetskraft och dels register på van arbetskraft. När krisen sätter in och det blir fråga om arbetslöshet och det gäller att få något att leva av och söka andra utvägar än skogen, bli de säkerligen hänvisade till skogen som skogsarbetare. Därför gå de och räkna med att de få ställa sig bak i kön. Det är deras eget resonemang, och det är detta jag refererat för att man i någon mån skall förstå, hur denna vana arbetskraft reagerar inför de åtgärder som vidtagits under den tid som gått.

Vi konstatera kort och gott, att vi äro i en prekär situation i fråga om bränslet. Kan man undanröja sådana irritationsmoment som den vana skogsarbetskraftens resonemang ger belägg för, bör man söka utvägar efter den linjen.

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)
Det är väl ändå den vana skogsarbetskraften, som skall göra det mesta beträffande dessa väldiga kvantiteter bränsle.

Jag har refererat hur skogsarbetarna resonera. Den föregående talaren säger, att den ovana arbetskraften i genomsnitt huggit 2,5 kubikmeter per dag. Jag har i min motion förordat, att för dessa vedhuggningar borde statsmakterna bestämma minimilöner. Enligt den erfarenhet jag har i fråga om huggarkurserna äro de i regel förlagda där det varit de sämsta huggningarna, därför att bolagen ha i stor utsträckning passat på att tillgodogöra sig dessa kurser för att få hugget. Räknar man med 7 kronor per kubikmeter och 2,5 kubikmeter, blir det 17 kronor 50 öre i förtjänst per dag.

Härefter anförde:

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Många skogsägare se med bekymmer, att det kommer ännu ett år med avverkningsplikt. De anse, att deras skogar äro så väl genomhuggna, att ytterligare ett större uttag kommer att medföra, att man överskrider gränsen för vad som kan betraktas som god skogsvård. Nu är emellertid bränslesituationen sådan, att den tvingar oss att fortsätta på samma sätt som tidigare år. Jag har ingenting att invända mot detta, när läget verkligen är sådant. Men, herr talman, det är min uppfattning, att skogsägarna skulle ha känt sig bättre till mods, om ett par synpunkter, som de ofta framfört, hade återfunnits i utskottets utlåtande. Den ena är, att de skogsägare, som ej fullgjort sin leveransplikt och alltså undandragit sig att göra sin skyldighet under de gångna åren, skulle ställas under bättre uppsikt, så att de måste fullgöra vad de ålagts. Den andra är, att när vederbörande myndigheter lägga ut avverkningskvantiteterna man icke går alltför schematiskt fram och bara räknar efter hektar skogsmark, utan också tar hänsyn till i vad mån vedskogen redan är uthuggen. Bränslekommissionen har i sitt yttrande framhållit denna synpunkt och sagt, att man måste taga hänsyn till vad som är överensstämmande med god skogsvård. Detta skall tacksamt erkännas, men jag tror, att det varit värdefullt, om i utskottets utlåtande och från föredragande statsrådets sida denna synpunkt också understrukits.

Herr statsrådet **Rubbestad:** Herr talman! Flera talare ha berört det svåra läget på bränsleförsörjningens område. Jag är den förste att erkänna, att läget icke är sådant som det borde vara. Ett par talare ha berört orsakerna till den sålunda uppkomna situationen. Man har pekat på den optimism, som rådde i slutet av år 1943 och även under år 1944. Det är klart att denna optimism, som i sin mån har medverkat till att man släppte avverkningstvånget, gjort sitt till, men, som en annan talare nyss framhöll, det är ganska lätt att vara efterklok. Jag är förvissad om att om utvecklingen hade blivit en annan, om det hade gått efter de förmodanden som hystes av vederbörande i regeringen, som då hade hand om bränslefrågorna, och vilka jag förmodar regeringen i sin helhet delade, om kriget hade slutat på ett tidigare stadium och handelsvägarna öppnats, så att det blivit möjligt att få in fossilt bränsle — då hade kritiken icke varit så stark som den nu är. Det är därför kanske inte skäl till att alltför hårt döma dem, som handlat under inflytande av en alltför stor optimism. Emellertid har jag den meningen, att vi av detta böra lära oss att icke räkna alltför optimistiskt. Sålunda böra vi, trots att kriget nu är slut, räkna med att vi behöva tillgodose vår bränsleförsörjning med avverkningar, även om det, som herr Hellbacken nämnde, skulle finnas risk för att staten får vidkännas vissa utgifter för vedförsörjningen, som, om import av fossilt bränsle kommer till stånd tidigare än beräknat, komma att visa sig onödiga.

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

Läget är ju i år betydligt sämre än de föregående åren. Före hösten 1944 hade vi möjlighet att från Tyskland årligen importera mellan 4 och 5 miljoner ton fossilt bränsle, vilket svarar mot en vedkvantitet av cirka 30 miljoner kubikmeter. Nu har ju denna import helt upphört, och det är klart, att vårt bränsleläge därigenom blivit betydligt sämre än vad det var tidigare. Vi ha ju i år vidtagit åtskilliga åtgärder för att stimulera till avverkning. Vissa av dessa åtgärder ha ju redan berörts, och jag förmodar, att flertalet av kammarens ledamöter känna till desamma.

Det har otvivelaktigt uppstått vissa merkostnader för skogsägarna, och det är klart att det skulle varit bättre, om man hade kunnat gå den väg, som herr Werner i sitt anförande rekommenderade, nämligen höja priserna. Kammarens ledamöter känna emellertid mycket väl till att statsmakterna allvarligt strävat efter att söka hindra en prisstegring. Bränslepriserna äro härvidlag en mycket viktig faktor, och därför har man försökt att på andra vägar än genom direkt prisförhöjning på veden få till stånd en stimulans. Vi ha infört ett system med premier. Efter införandet av detta system tror jag, att skogsägarna fått mera lust att fullgöra den produktion, som blivit dem ålagd. De ha nu återigen fått finna sig i att åläggas produktionsplikt. Denna produktionsplikt avser visserligen endast nu gällande avverkningsår, men från bränslekommissionen har framkommit förslag om att man med det snaraste skulle införa produktionsplikt även för nästkommande avverkningsår, och jag har den uppfattningen att man knappast kan komma ifrån att återigen gå på den linjen.

Bestämmelserna om avverkningsplikt ha emellertid icke tillämpats så schematiskt som herr Skoglund i Doverstorp gjorde gällande i sitt anförande. Skogsvårdsmyndigheterna ute i länen bruka göra en uppskattning av hur mycket som kan tagas ut på den eller den egendomen och avpassa avverkningsplikten därefter. I 2 § av avverkningslagen är tydligt utsatt, att åläggande av avverkningsplikt icke får tillgripas, med mindre Konungen det medgivit, såvida det icke står i full överensstämmelse med god skogsvård. Bränslekommissionen och skogsvårdsmyndigheterna komma säkert i fortsättningen liksom hittills att se till att lagen i det avseendet efterleves.

Tack vare de åtgärder, som vidtagits, och de åtgärder, som man eventuellt framdeles kommer att tillgripa, tror jag att det kommer att visa sig möjligt att lösa frågan om vår försörjning med vedbränsle utan att vi skola behöva vidkännas alltför stora inskränkningar i driften av våra fabriker eller i användningen av bränsle i enskilda hushåll. Vi ha på sista tiden försökt att stimulera enskilda att medverka till avverkningen. Vi ha uppmanat alla stora och medelstora företag ävensom städer och andra större samhällen, kristidsnämnder med flera att försöka förvärva avverkningsrätter och med eget folk försöka skaffa sig det bränsle, som skall göra det möjligt för dem att hålla produktionen i gång i full utsträckning. Jag förväntar, att vi därvidlag lyckats ganska bra och därigenom skola få ett gott tillskott i vår bränsleförsörjning. Då man vet, att industriella företag genom dylik självverksamhet kunna sättas i stånd att på ett tillfredsställande sätt hålla sin verksamhet i gång, hoppas jag att industriidkarna skola göra allt vad de kunna för att forcera avverkningen. Jag tror som sagt att bränslefrågan kommer att kunna lösas genom de åtgärder, som äro vidtagna och som statsutskottet för sin del accepterat, och lösas bättre än det såg ut på våren. Jag kan nämna, att vi föra underhandlingar beträffande import av fossilt bränsle från Polen. De underrättelser, som vi fått, tyda på att det bör kunna gå att få in dylikt bränsle inom en relativt snar framtid. Vi ha också fört underhandlingar beträffande

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)
import av flytande bränsle. Även i det hänseendet tyda ingångna underrättelser på att åtminstone något skall det vara möjligt att få in.

Herr **Werner:** Herr talman! Mitt klander riktade sig icke mot de ovana skogsarbetarna utan mot det system, som lett till att man måste använda ovan arbetskraft. Jag betecknade detta system som nationalekonomiskt felaktigt. Det har medfört, att vana skogsarbetare, som känt sig tillbakasatta och bortglömda, lämnat skogen för att söka sig andra arbetsmöjligheter. I vissa fall ha de sökt sig tillbaka till skogen under beteckningen ovana skogsarbetare för att på så sätt få del av de särskilda förmåner, som dylika arbetare tillförsäkrats.

Jag har med avsikt undvikit att nämna metallarbetarna, och jag har endast talat om systemet som sådant. Herr Hellbacken uppgav, att metallarbetarna kunde hugga 4 kubikmeter per dag. Jag förutsätter, att herr Hellbacken betalar sådana arbetare med 4 kronor per kubikmeter, och de förtjäna således 16 kronor per dag. Det vittnar ju om att denna arbetskraft är dugande och icke alls ovan. Jag ifrågasätter, om det var nödvändigt att tillförsäkra så väl avlönade arbetare en extra ersättning av staten, som kan gå upp ända till 11 à 12 kronor per dag, varigenom arbetarna i fråga skulle erhålla en dagspenning av 27 à 28 kronor per dag. En sådan avlöning kan kanske vara jämförlig med de löner, metallarbetarna tidigare haft då de arbetat i sitt eget yrke, men jag ifrågasätter, om icke förfaringssättet är ägnat att framkalla en viss irritation mellan vana och ovana arbetargrupper. De vana skogsarbetarna, vilka trots en större arbetsprestation och ett hårdare arbete icke kunna komma upp till denna rätt höga daglön, känna sig säkert innerst inne åsidosatta. Beträffande mitt exempel med den kubikmeter ved, som förvaras någonstans i värmlandsskogarna, vill jag nämna, att det var fråga om en arbetare från Göteborg med mycket stor familj och att händelsen tilldrog sig under det tidigaste skedet, då detta system började tillämpas. Det var år 1942 eller i början av år 1943. Innan han började hugga, hade han försäkrat sig om att han skulle erhålla alla de förmåner, som stodo att erhålla. Han högg under en dag eller under några dagar en meter ved, men sedan försvann han. Den metern har skogsägaren bevarat såsom ett minnesmärke över systemet. Jag medger, att detta kan vara ett enstaka fall, men det är ett faktum att händelsen i fråga verkligen inträffat.

Herr talman, jag har velat lämna detta klarläggande av mitt första anförande.

Herr **Hellbacken** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag skulle vilja erinra den siste ärade talaren om en sak, som han väl känner till, nämligen den att under normala förhållanden mellan 40 000 och 90 000 skogsarbetare arbeta i skogarna och att dessa arbetare årligen hugga sammanlagt omkring 6 à 7 miljoner kubikmeter ved, avsedd att användas som bränsle. Nu fordras det ända upp till 50 miljoner kubikmeter ved. Herr Werner borde förstå, att det nu icke räcker med de skogsarbetare, som i vanliga fall arbeta i skogarna, utan att vi måste skaffa andra arbetare. Herr Werner har själv varit med om att fatta beslut rörande en sådan bränslepolitik. Det rådande nödläget har gjort, att vi måste producera så pass mycket ved att vi måste taga arbetskraft från andra områden, och för att stimulera intresset för produktionen ha statsmakterna, som herr Ericsson i Kinna framhöll, gått in för att dels söka genom omskolning få fram skogsarbetare, dels genom premier stimulera intresset för avverkningen. Statsrådet Rubbestad påpekade mycket riktigt, att man valt systemet med premier för att undvika att sätta prisskruven i gång. Systemet är för all del bristfälligt, men det har visat sig någorlunda motsvara de krav man ställt på det. Jag vill fråga herr Werner, om han har

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

något bättre system att rekommendera. I så fall är det angeläget att han framlägger sådant system.

Vidare anförde:

Herr **Edberg:** Herr talman! Jag hade icke tänkt uppträda i denna debatt, men när jag hörde herr Ericsson i Kinna, fann jag mig föranlåten begära ordet. För den, som sitter på ett kontor här i Stockholm eller i arbetsmarknadskommissionen, går det nog ganska lätt att tala om, huru en avverkning lämpligen skall bedrivas, men, mina herrar, förhållandena te sig nog litet annorlunda ute i skogarna. Jag är den förste att beklaga, att vedhuggningen icke kommit i gång i tid. Man kan visserligen säga, att det är lätt att vara efterklok, men oss skogsägare kan man icke påbörda, att vi icke i god tid varnat för den katastrof, som hotade på vedproduktionens område på grund av att man icke ville handla så som det sunda bondförståndet bjöd. Det sunda bondförståndet har i alla fall en ganska stor betydelse. Huggarkurserna ha kritiserats. Jag skall icke anmärka på att folk fått lära sig, hur det går till att arbeta i skogarna, utan på att det icke blivit så värst mycken ved huggen. Att så varit förhållandet är nog ganska klart. Jag vet mycket väl, att det går lätt att få fram siffror för den, som vill försvara sig, men vi, som iakttagit, hur det gått till vid huggarkurserna, ha fullständigt klart för oss, att på de allra flesta håll dessa kurser varit föga framgångsrika.

Jag är den förste att erkänna, att vi icke skola klandra alla industriarbetarna. En industriarbetare, som är så pass kraftig, att han vill gå ut och arbeta i skogen, är ofta i stånd att utföra en lika god arbetsprestation som en van skogsarbetare, men det finns en hel del arbetare, som ge sig i väg till skogen bara för att få kvittera ut understöd och resa från den ena platsen till den andra. De lämna verktygen kvar och resa sin väg. Jag är själv icke alldeles främmande för avverkningsfrågor. Jag var nämligen under förra kristiden, då vi hade samma elände över oss, bränslekommissionens ombud. Jag tog emot uppdraget, sedan skogsägarna förklarat sig vilja frivilligt avverka ved, om det fick ske utan tvång. Men då betalade bränslekommissionen 13 kronor per kubikmeter. De som höggo och de som körde hade en skälig dagspenning, och det blev även något rotnetto. Jag var vid ett tillfälle uppe i Stockholm för att hos bränslekommissionen taga reda på hur avverkningarna hade utfallit. Chefen, som jag talade med, sade, att med de billigaste distrikten i hela Sverige hade visat sig vara västra Medelpads distrikt, där man avverkat frivilligt och där praktiskt folk skött om avverkningarna. Det var icke bara jag, utan vi hade på olika ställen folk, som kände till skogarna och som skötte om det hela. Jag är alldeles säker på att det kunde tagits på samma sätt nu, om man hade gått in för det i tid. Om enskilda affärsmän begagnade samma system med ett generellt pris över hela Sverige, så skulle det sannerligen icke dröja länge, förrän de finge se, hur det är att vara affärsman.

På vissa ställen här i Sverige har man erhållit ett rotnetto av 4 à 5 kronor per kubikmeter, under det att man i största delen av Norrland fått köra ved utan ett öres rotnetto, och det finns t. o. m. de, som förlorat på avverkningarna. Det är alldeles klart, att under sådana förhållanden skapas ingen arbetslust. En hel del vana skogsarbetare ha dragit sig från skogen, och det har berott på dessa »epahuggare». Den saken står alldeles klar för oss, som känna till förhållandena i skogarna. Förra året inträffade det, att bränslekommissionen icke tog den ved, som vissa skogsägare kört fram till vägarna. Skogsägarna fingo köra upp veden på vedbacken och bränna upp den själva. Under sådana förhållanden ha icke dessa skogsägare så värst mycken tilltro till de löften, som ges, utan de låta helt enkelt bli att avverka.

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

Vi skogsägare vilja ingenting hellre än att avverka ved och kultivera våra skogar, men man bör betänka, att i Norrland med dess floddalar äro skiftena ofta en mil och därutöver, och det är klart, att skall man frakta fram ved längs vägarna, blir det föga lönande, när man inte kan köra mer än en fora om dagen, under det att man på andra ställen där man har nära till vägarna kan köra fram många kubikmeter ved om dagen.

Man har varit rädd för att höja priserna i rädsla för inflation. Det är ju helt naturligt, att vi icke älska inflation, men huggning och framforsling av veden kosta sannerligen ganska stora pengar, men man lägger icke direkt kostnaderna på veden, utan en hel del kommer på skattsedlarna, och på så sätt få vi alla betala det. Jag tycker det är litet märkvärdigt, att bränslekommissionen kunnat köpa sulfat- och sulfitved i Norrland och betala ända upp till 26 kronor per kubikmeter. Att så höga priser betalats, har bränslekommissionens ombud erkänt för mig. När man här i Stockholm ser, hur det ligger den bästa sulfit- och sulfatved, som rätteligen bort förädlas och exporteras till andra länder, blir man litet bitter vid tanken på att det finns ofantliga mängder ved i Norrland och för resten litet varstädes i bygderna, som kunnat avverkas bara det betalats så mycket för veden, att det lönat sig att framforsla den. Jag förstår mycket väl, att vad jag nu yttrat kan låta bittert, men jag har icke kunnat låta bli att säga det. Herrarna måste få reda på, hur det står till. Det är ofta en tillämpning av »systemet för sent». Det är snart för sent att i år hugga och få fram ved, som är brännbar till nästa år. Man skulle börjat redan i våras för att få fram dylik ved. Nu får man nog sur ved. I sundsvallstrakten och på andra ställen har folk fått åläggande att skaffa sig bränsle själva. De gå i skogarna och se efter var ved kan tagas, och de fundera på att bygga vägar för att kunna föra fram ved till järnvägsstationerna o. s. v. Innan de få vägar i ordning och veden huggen och framforslad, blir veden så sur, att jag beklagar folk, som skall bränna den på vintern.

Jag har velat säga dessa ord, ty jag tycker att man ljusmålat något för mycket. Jag förstår mycket väl, att de som nu ha hand om bränsleförsörjningen, icke ha det alltför trevligt alla gånger. Men på samma gång tror jag, att om vederbörande rådfrågat praktiskt folk, skulle saken sett ut på ett annat sätt än den för närvarande gör. Går man bara och spekulerar och tänker att här öppnas möjligheter för import, så att vi icke behöva anskaffa ved, då förefaller ju saken klar, och allting går ju bra, hoppas man, men jag tror, att det behövs nog ved ännu en tid.

Herr **Ericsson** i Kinna: Herr talman! Det gläder mig att herr Edberg erkänner, att de exempel han anförde här utgjorde undantag och inte någon regel. Men han upprepar ändå den senaste talarens påstående att den ovana arbetskraften far från plats till plats och får ut verktyg och allt men gör ingenting. Jag bestrider att förhållandena äro sådana.

Om man vill göra gällande att den statistik som finns hos arbetsmarknadskommissionen är felaktig, så gäller det att bevisa det. Hur kan man för övrigt förklara, att man klandrar oss i kommissionen, då man efter ett par månader förlorar denna ovana arbetskraft, som gått ifrån vederbörande avverkare? Då är man missnöjd och angelägen att få den tillbaka. Då kan väl ändå inte denna arbetskraft ha utfört ett så dåligt arbete. Flykten från skogsarbetet började inte i och med detta krig utan långt tidigare. Och det har inte varit så, mina herrar, att den svenska skogsarbetarkåren haft arbete ungefär halva året men den andra hälften av året gått sysslolös. Om man skall få arbetsfolk i skogen måste man göra en rationell arbetsfördelning, så att vederbörande kan få hugga på vintern och sköta det skogsvårdande arbetet på som-

Statliga åtgärder för tryggande av vedförsörjningen m. m. (Forts.)

maren och därigenom få en dräglig utkomst, vilket jag tror är det avgörande. Ingen kan påstå att de åtgärder statsmakterna vidtagit under kriget i alldeles särskilt hög grad främjat den flykt från skogsbruket, som det här talats om.

Herr Persson i Landafors sade att han i sitt anförande bara refererat skogsarbetarna. Men varför kunde inte herr Persson ha talat om för dem, att deras resonemang var felaktigt? Jag tycker det hade varit hans skyldighet i egenskap av riksdagsman att säga åt dem, att dessa uppgifter stämma nog inte med verkligheten.

Herr **Edberg:** Herr talman! Jag ber att få erinra herr Ericsson i Kinna om att jag aldrig sagt att alla arbetare vid huggarkurserna voro dåliga. Tvärtom, jag underströk att en del av dem var duktiga arbetare. Jag känner mycket väl till förhållandena härvidlag, och jag kan därför också påstå, att en hel del av dessa huggare sannerligen inte gjort rätt för många styver. Jag vill inte alltför länge ta kammarens tid i anspråk, men annars har jag åtskilligt av intresse i sammanhanget som jag skulle kunna lämna till kammarens protokoll.

Sedan var det fråga om att huggarna inte fått hugga året om. Det kan vara sant, men i de flesta fall är det så att man försöker få ut virke ur skogen både vinter och sommar. Den som vill avverka måste använda sig av våren, om han skall kunna få torr ved, så sysselsättningen tror jag nog kan ordna sig ganska bra. Vad bolagen beträffar ha de en stående huggarkår. Det är dock så, det kan inte bortresoneras, att en hel del av de vana skogsarbetarna undan för undan har givit sig i väg till anläggningsarbeten, där de tjänat dubbelt så mycket som hemma i skogen. Detta skapar givetvis inte någon arbetslust hos vana skogsarbetare, som ju också få se att andra arbetare gå och ha understöd, medan de själva har svårt att kunna föda sig och sin familj.

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! Det går inte att bestrida att vad jag yttrat återger ett ganska allmänt resonemang bland skogsarbetarna. Om jag i stället för att referera deras uppfattning i dessa vitala frågor skulle ha underlåtit att nämna dem — ävenom jag eventuellt sagt till någon, att deras resonemang torde vara oriktigt — så hade detta inte belyst frågan på ett riktigt sätt. Man har nämligen dessa åsikter bland de vana skogsarbetarna, det ber jag få slå fast i samband med denna diskussion. Psykologiskt verkar det som det gör och vi få inte den ved som vi behöva. Det beror naturligtvis inte enbart på de angivna förhållandena då det gäller den vana skogsarbetskraften, utan det är även en hel del andra faktorer som medverkat till att vi stå med endast ungefär 70 % av bränslebehovet täckt för nästkommande bränsleår.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att motionen II: 601 bifölles; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 8.

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 238, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 297 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 27 april 1945, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa dels till Prisrabattering å vissa livsmedel ett anslag av 100 000 000

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
kronor, dels ock till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft
dels en inom andra kammaren av fru *Linderot* och fru *Rönn-Christiansson* väckt motion (II: 91), vari hemställts, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring i föreskrifterna om prisrabattering å vissa matvaror, att rabatteringen även gäller vid inköp av extratilldelning till havande kvinnor, som tidigare äro tillerkända att komma i åtnjutande av nämnda rabattering»,
dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson m. fl.* (I: 395) och den andra inom andra kammaren av herr *Svensson* i Vä *m. fl.* (II: 604).

Utskottet hemställde,
A. att riksdagen måtte
1) till Prisrabattering å vissa livsmedel för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 000 kronor;
2) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 40 000 000 kronor;
B. att motionen II: 91 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;
C. att motionerna I: 395 och II: 604 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade avgivits:
1) av herrar *Johan Bernhard Johansson, Bernhard Nilsson, Mannerskantz, Falla* och *Birke*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,
A. att riksdagen — — — 100 000 000 kronor;
2) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1945/46 under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 28 000 000 kronor;
B. att motionen — — — åtgärd föranleda;
C. att motionerna — — — åtgärd föranleda;

2) av herrar *Gustav Emil Andersson, Albertsson, Ivar Persson, Norup, Malmborg* i Skövde och *Onsjö*, vilka ansett, att till utskottets motivering bort fogas en mening av följande lydelse:
»I detta sammanhang vill utskottet emellertid framhålla, att enligt utskottets mening rabatter å livsmedel framdeles böra förbehållas de mindre köpkraftiga befolkningsgrupperna, varför utskottet anser, att frågan om förmalningsersättningarnas successiva avveckling snarast bör upptagas till prövning.»

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Falla:** Herr talman! Någon principiell meningsskiljaktighet i fråga om livsmedelsrabatterna har inte förekommit vare sig tidigare eller i år. Däremot ha erinringar riktats emot de inkomstgränser som varit normerande för rabatteringssystemet. Från olika håll har också erkänts att dessa normer inte varit rationellt och riktigt avvägda. Riksdagen har emellertid inte velat påtaga sig besväret med och ansvaret för att konstruera andra och lämpliga normer utan har accepterat vederbörande departementschefs förslag.

I år är läget något annorlunda än tidigare. Kriget i Europa är slut, och handelsförbindelserna över haven börja alltmer komma i gång, och man kan förvänta att vårt folkhushåll så småningom skall komma i ett mera normalt försörjningsläge. När så sker måste givetvis denna fråga komma att övervägas och avgöras från andra utgångspukter än under de gångna åren. För

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

närvarande äro emellertid förhållandena ute i världen inte så stabila, sikten är inte så klar att man med bestämdhet kan säga när och hur en avveckling av detta rabatteringssystem kan äga rum.

Det kan då inte vara lämpligt att påyrka några större och mera genomgripande förändringar i systemet, utan man får i stort sett acceptera det för det kommande budgetåret, men det kan inte vara nödvändigt att dra med sig alla uppenbara brister i systemet. En av dess felaktigheter har påtalats av livsmedelskommissionen, som velat åstadkomma en förbättring och föreslagit »att rabattkort för matfett utan behovsprövning skall tilldelas ensamstående personer i de arbetsföra åldrarna endast under förutsättning att vederbörande har försörjningsplikt mot minderårigt barn eller bidrager till försörjning av föräldrar, vilka äro i behov av detta bidrag». Departementschefen har dock inte velat upptaga detta livsmedelskommissionens förslag, men vi reservanter anse att det förslaget förtjänar att förverkligas och vi ställa vårt yrkande i enlighet därmed.

Beträffande förmalningsersättningarna är att bemärka att dessa infördes vid krigets början för att för konsumenterna neutralisera vissa prisstegringar på brödsäd, därför att lönenivån inte skulle få stiga i proportion till de stegrade levnadskostnaderna. Emellertid ha dessa förhållanden sedermera blivit helt omkastade. Lönenivån har stigit långt mera än priserna på de produkter, som utgöra de väsentliga livsmedlen, och denna förskjutning har mycket starkt accentuerats det senaste året och särskilt det senaste halvåret, vilket ännu inte kan statistiskt redovisas.

En jämförelse fram till 1945 års början visar dock att veteprisets index stigit från siffran 111 år 1938 till 157 år 1944. Index för löner inom industri, hantverk, samfärdsel och allmän tjänst har stigit från indextalet 249,7 till 339,4 år 1943 och kan för 1944 beräknas ha stigit till 360. Under denna tid har alltså löneindex stigit med 110 enheter men veteprisets index med allenast 46 enheter.

Gör man en sådan jämförelse för tiden från 1925 t. o. m. 1944 visar det sig att denna utveckling varit rådande under en längre tid. Veteprisets index, efter bassiffran 100 för åren 1907—1913, låg 1925 vid 147 och har alltså de senaste 19 åren stigit med 10 enheter. Löneindex låg 1925 vid siffran 216 och har sålunda under samma tid stigit med omkring 144 enheter, d. v. s. stigit mer än 14 gånger hastigare än brödsädespriset. Det senaste året har, som indexsiffrorna visa, löneindex stigit nära 2,5 gånger mera än veteprisets index. Den motivering som låg till grund för förmalningsersättningarnas införande hänger således nu helt i luften. Under sådana förhållanden och då utvecklingen på senare tid blivit alltmera markerad i denna riktning måste det vara naturligt och rimligt, att den kristidsanordning som förmalningsersättningarna utgöra börjar avvecklas. Reservationen av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. påyrkar en sådan successiv avveckling genom förmalningsersättningarnas reducering med 2 kronor från nu utgående 6 kronor 50 öre per deciton till 4 kronor 50 öre.

Det är väsentligen dessa sakskäl som ligga till grund för reservationen, och jag ber med denna korta motivering att få yrka bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr **Bergström:** Herr talman! Vid detta utlåtande ha, som kammarens ledamöter observerat, fogats tvenne reservationer, den första avgiven av utskottets samtliga högerrepresentanter och den andra av representanterna i utskottet för bondeförbundet och folkpartiet. Den sistnämnda reservationen är mycket begränsad, den åsyftar ett tillägg till motiveringen, vari man vill ha uttalat, att

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

man bör inrikta sig på en snabb och successiv avskrivning av förmalningsersättningarna.

Vad den förstnämnda reservationen angår kan man dela upp den i tre delar, i vilka den avviker från utskottsmajoritetens utlåtande. Först och främst vill man i ett stycke ha utttalat, att man med hänsyn till att vi ha att vänta mera normala förhållanden bör kunna ta sikte på rabattsystemets avveckling. I ett följande stycke ansluta sig reservanterna till majoritetens i livsmedelskommissionen uttalande, att ensamstående personer, som inte ha försörjningsplikt mot andra, icke skola vara berättigade till rabattkort. I reservationens sista stycke slutligen motiverar man varför man vill skriva ner förmalningsersättningarnas belopp från 40 milj. kronor till 28 milj. Orsaken härtill är, som vi hörde nyss av herr Falla, att lönenivån på sista tiden stigit så avsevärt att man kan säga att den genomsnittligt ligger nära 1939 års lönenivå.

För att nu beröra de här sakerna i tur och ordning vill jag fästa uppmärksamheten vid att högerreservanterna på sätt och vis motsäga sig själva, när de orda om att läget för närvarande är sådant att man redan nu bör kunna uttala sig för rabattsystemets snara avveckling. Man säger inledningsvis: »Utskottet får framhålla, att då kriget i Europa numera upphört man på grund härav torde hava anledning förvänta att de därmed förenade förskjutningarna i levnadskostnaderna skola inom en relativt nära liggande framtid på ett naturligt sätt bliva anpassade efter ett mera normalt jämviktsläge. Härigenom bör även kunna förväntas att rabattsystemet icke längre skulle bliva erforderligt och kunna avvecklas.» Men i nästa mening tillägger man: »I nuvarande läge med den oklarhet, som alltjämt råder i fråga om våra handelsförbindelser, varmed även följer att försörjningsläget och levnadskostnaderna för den närmaste tiden måste te sig i viss mån ovissa, har utskottet funnit sig böra tillstyrka att anslag för ifrågavarande ändamål anvisas jämväl för nästa budgetår.» Och därför har utskottet i fråga om rabatterna inte velat gå emot vad Kungl. Maj:t äskar i detta speciella stycke.

När reservanterna konstatera denna osäkerhet i fråga om våra handelsförbindelser och därmed också den ovisshet, inför vilken man står vid ett bedömande av det framtida försörjningsläget, måste man fråga sig, hur de kunna vara färdiga att redan nu uttala sig för att rabattsystemet bör avvecklas. Det förhåller sig dock så — det känna kammarens ledamöter säkerligen till — att vi bli starkt ransonerade i fråga om tonnage. Det kan dröja mycket länge innan vi få våra yttre handelsförbindelser i gång i normal omfattning. Det är väl heller ingen nyhet för kammarens ledamöter att vi för att få in de oundgängligen nödvändiga råvarorna och andra importartiklar måst utfästa oss att under den övergångstid, som behövs för Europas återuppbyggande, icke höja vår levnadsstandard. Att under sådana omständigheter yrka på att man redan nu skall beställa rabattsystemets avskrivning tycker jag uppriktigt sagt är ganska svagt motiverat.

Det obestridliga är, som högerreservanterna själva säga, att läget alltjämt är ovisst i fråga om våra handelsförbindelser och därmer också det framtida försörjningsläget. Man vet ingenting om hur lång tid denna ovisshet kan komma att vara, men det sannolika är väl att den kommer att räcka under hela det kommande budgetåret. Om det vid nästa riksdag, då denna fråga blir aktuell, skulle ha inträtt några oväntade förskjutningar, står det riksdagen fritt att då ta ståndpunkt, utan att man nu behöver göra något sådant uttalande som man, såvitt jag kan bedöma det, har mycket små utsikter att kunna få effektuerat under de närmaste två åren.

Vad de ensamstående beträffar, som skulle berövas sina rabattkort, vill jag

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

bara i korthet påminna om att vi ha många ensamstående människor här i landet, som ha det ganska svårt, varför det skulle vara synnerligen hårt att beröva dem den lättnad i deras försörjningsläge som dessa rabattkort dock innebära.

Vad till sist angår förmalningsersättningens nedskrivning med 12 milj. kronor vilket skulle motsvara 2 öre per varje brödsädeskilo, så är det väl klokt, av samma skäl som jag nyss åberopade, att skynda sakta och icke inta ståndpunkter som kanske sedan visa sig ohållbara. Vem vet hur det kan bli här i landet med sysselsättningsmöjligheter, med lönenivå, etc. Vi kunna inte med visshet räkna med att utvecklingen kommer att gå i förbättrande riktning. Skulle det inträffa att både arbets- och lönemöjligheter reducerades, så har man tydligen felbedömt situationen och genom en nedskrivning av förmalningsersättningarnas belopp vidtagit en åtgärd, som efteråt skulle komma att te sig såsom synnerligen oklok och illa beräknad. För övrigt har ju — det kan inte skada att påminna om detta ännu en gång, fastän frågan återkommer varje riksdag — detta anslag till förmalningsersättningar utgått kanske väsentligen av andra skäl än sociala. Statsmakterna ha haft intresse av att motverka en prisstegring, som skulle pressa upp indextalet så högt, att statens löneutgifter skulle komma att stiga till betydande belopp. Jag har med detta försökt beröra högerreservationens yrkande i så få ord, som det varit möjligt.

Vad den andra reservationen beträffar, kan även om den gälla vad jag sagt i fråga om den förstnämnda reservationen, nämligen att läget icke är sådant, att det finnes någon anledning att i dag göra några beställningar av det ena eller andra slaget. Det är klokare, att man låter det budgetår, som det här förslaget avser, förlöpa och avvaktar den utveckling, som kan komma på detta område, för att vid slutet av nästa års riksdag se, vad som kan vara klokt och befogat att göra.

Till sist vill jag säga ett par ord i anledning av herr Fallas anförande. Han yttrade här, att läget är annorlunda i år. Kriget är slut och vi gå mot normala försörjningsförhållanden. Men det är att observera, att han år efter år under de senare åren, trots att kriget pågått, gjort i stort sett samma yrkanden som i dag. Det förhåller sig tydligen icke så, att det är den förändring i läget som skett genom krigets slut, som utgör det väsentliga skälet för honom att göra de framställningar och yrkanden han gjort här under sitt anförande. Där ligga andra orsaker bakom. Jag skulle tro, att jag ej gissar fel, om jag säger, att det nog också är fråga om en viss ovilja från hans sida att vara med om att giva de stora och fattiga medborgargrupper, som det här är fråga om, det stöd, som staten velat bereda dem under en svår tid, dels genom detta rabattsystem, dels genom förmalningsersättningen.

Herr Falla sjöng samma lönevisor i fjol som i år. Han försäkrade då, att lönearbetarna i stort sett kommit upp till 1939 års lönenivå. I år påminner han om vissa lönerörelser, som skulle ha lyft upp lönenivån för en del arbetargrupper, men ändå har han ej kommit längre i dag, än att reallönerna genomsnittligt skulle ligga nära 1939 års lönenivå. Om han hade rätt i fjol, borde det i år förhålla sig så att lönenivån nu skulle ligga avsevärt över 1939 års lönenivå, vilket naturligtvis icke är fallet. Visserligen finnes det grupper, som fått full kompensation för krisårens levnadskostnadsstegring, en del ha kanske fått något därutöver, men det finnes betydande grupper, som ha ett gott stycke kvar tills de komma upp till 1939 års reallönenivå.

Med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru **Rönn-Christiansson:** Herr talman! Prisrabatteringen tillkom för att hjälpa de mest behövande. Av samma anledning tilldelades havande kvinnor smör utöver den vanliga ransonen. Men för denna extra ranson för havande

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
kvinnor gäller icke prisrabattering. Det är av denna anledning som fru Linderot och jag väckt denna motion. När man får underrättelse om, att fattiga kvinnor tvingas sälja denna extratilldelning, som de själva så väl skulle behöva, till andra, som ha ekonomiska möjligheter att utnyttja den, då måste man säga, att det råder beklagliga förhållanden. Denna extratilldelning blir då en illusion för dem, som verkligen behöva komma i åtnjutande av densamma. Dessa förhållanden utgöra bevis för hur svårt många kvinnor ha i ekonomiskt avseende, men detta till trots avstyrker utskottet vår motion och anser, att nuvarande rabatteringssystem bör vara oförändrat i fortsättningen, och ansluter sig till vad departementschefen sagt.

Vad det gäller vår motion har utskottet icke något i sak att anföra. Man vill icke erkänna de svåra förhållanden, som föreligga. Tekniskt sett skulle det, så vitt jag förstår, icke föreligga några svårigheter att få till stånd en ändring, så att även denna extra tilldelning för de havande kvinnorna kommer under rabatteringssystemet. I vår motion giva vi uttryck för just de svåra faktiska förhållanden, som föreligga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr **Onsjö:** Till detta utskottsutlåtande har fogats även en reservation nr 2 av herr Gustav Emil Andersson m. fl., i vilken reservation även jag har deltagit. Vi ha velat till utskottets utlåtande foga ett uttalande, som går ut på en avveckling av de generella rabatterna, framför allt förmalningsersättningen. Vi anse nämligen, att detta system med bidrag till både dem som behöva och som icke behöva hjälp är oriktigt. Samhället har ej råd till detta. För att finansiera detta bidragssystem måste samhället ta ut skatt av både den, som har det bra ställt, och den, som har det dåligt ställt, så som förhållandet är med omsättningsskatten. Samhället tar ju ut skatt även på nödvändighetsvaror. Vad samhället ger med den ena handen, måste samhället ta igen med den andra. Detta kan i varje fall inte vara rationellt. Vilka jämförelser man än vill göra, antingen man vill göra jämförelser, som herr Falla gjorde, när han åberopade sin reservation, eller om man vill göra jämförelser beträffande näringsvärdet, så är mjölet ett billigt livsmedel. Det finns ingen anledning att förbilliga mjölet för dem, som ha det bra ställt. Detta är just motiveringen för vår avvikande mening på denna punkt. Herr Bergström nämnde att vi icke vilja fördyra levnadskostnaderna och höja prisnivån. Ja, det ligger ju något i det resonemanget. Men om man skulle ta dessa pengar, som gå åt till prisrabatteringar, för att minska omsättningsskatten, bleve det utan betydelse för levnadskostnaderna. Jag tänker i detta sammanhang på när vi diskuterade en motion vari påyrkades borttagandet av omsättningsskatten på fisk. Jag tror, att man gjorde dem, som behövde hjälp, en större tjänst genom att göra ett utbyte i detta fall.

Jag ber att få yrka bifall till den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande av herr Gustav Emil Andersson m. fl.

Herr **Falla:** Herr talman! Herr Bergström försökte nyss att konstruera fram ett motsatsförhållande mellan vissa yttranden i den första reservationen. Han påvisade, att vi i reservationen sagt, att »då kriget i Europa numera upphört man på grund härav torde hava anledning förvänta att de därmed förenade förskjutningarna i levnadskostnaderna skola inom en relativt nära liggande framtid på ett naturligt sätt bliva anpassade efter ett mera normalt jämviktsläge». Detta yttrande ansåg han stå i oresonlig motsättning till vad vi längre fram yttra, nämligen: »I nuvarande läge med den oklarhet, som alltjämt råder i fråga om våra handelsförbindelser, varmed även följer att försörjnings-

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

läget och levnadskostnaderna för den närmaste tiden måste te sig i viss mån ovissa, har utskottet funnit sig böra tillstyrka att anslag för ifrågavarande ändamål anvisas jämväl för nästa budgetår.» Om man läser dessa yttranden så, som man rimligen måste läsa dem, kan man omöjligen finna någon motsättning mellan dessa yttranden. Det är alldeles uppenbart, att om våra förbindelser över haven börja komma i gång på ett naturligt sätt, som de göra nu, skall vårt försörjningsläge lätta i olika avseenden, även om man alltjämt måste finna sig i vissa restriktioner. Vi veta att en del av vårt tonnage ställts till internationell disposition, men i varje fall bör vårt försörjningsläge bli väsentligt bättre än under avspärrningstiden. Men för den närmaste tiden är sikten något oklar, och därför gå vi med på att acceptera rabatteringssystemet för kommande budgetår. Det är väl fullkomligt klart i båda avseendena. Det finnes ingen motsättning därutinnan på något sätt.

Herr Bergström sade, att detta resonemang är oriktigt, därför att vi ha måst förplikta oss att under den tid, som återuppbyggnaden pågår i Europa, icke höja vår levnadsstandard. Det var verkligen en nyhet han kom med. Jag har icke hört talas om att Sverige åtagit sig en sådan förpliktelse. Men däremot känna vi alla till, att vi åtagit oss att biträda i det internationella återuppbyggnadsarbetet, främst när det gäller våra grannländer. Att detta utgör en belastning på vårt folk är alldeles uppenbart, lika väl som att det naturligtvis i viss mån kommer att hämma vår välståndsutveckling och vår levnadsstandard. Men att vi skulle ha påtagit oss att under den tid Europas återuppbyggnad fortgår icke höja vår levnadsstandard, är något helt annat. Jag skulle verkligen vilja be herr Bergström att verifiera sina påståenden i detta avseende.

Nu är det väl så, att alla folk i världen söka höja sin levnadsstandard så mycket som det under förhandenvarande omständigheter är dem möjligt. Jag tror icke att något folk vill underlåta att göra det. Men samtidigt måste de givetvis påtaga sig ganska tunga bördor för den återuppbyggnad, som är nödvändig ute i världen. Men det som herr Bergström påstår är något helt annat. Jag tror icke, att han kan stå för vad han här påstått, att vi åtagit oss att ej höja vår levnadsstandard.

När herr Bergström av något slags fruktan för förmenta internationella krav på att vi skola hålla vår levnadsstandard lika låg som den var under krigets djupaste depressionsskede, icke ens kan vara med om att uttala en förväntan om att vi skola komma till mera normalt försörjningsläge, måste man säga, att det var en verkligt dagsaktuell illustration till de gamla vackra och stolta orden mandom mod och morske män. Jag tvekar icke ett ögonblick att uttala den förhoppningen, att det skall vara oss möjligt att komma till ett mera normalt försörjningsläge åren framöver. Jag tror, att det finnes starka skäl för att det skall lyckas, försåvitt det icke skulle uppstå särskilda besvärligheter ute i världen. Man vet ju aldrig vad som kan komma. Men man kan väl i alla fall nu förvänta mera normala förhållanden än under kriget.

Beträffande förmalningsersättningen säger herr Bergström, att det nog är litet för tidigt att börja reducera den. Man bör, sade han, skynda sakta. Vem vet, sade han vidare, huru sysselsättnings- och lönenivån kan komma att utveckla sig under kommande år. Nej, det vet man naturligtvis icke. Men vad vi veta är, att lönenivån under de senaste åren och speciellt det senaste halvåret utvecklats i mycket hastig takt uppåt. Det har varit en mycket markant stegring av lönenivån, men vi kunna också, som sagt, se mot ett mera normalt försörjningsläge genom bättre förbindelser. Alltså, för den korta tid vi kunna överblicka, finnes ingen sannolikhet för att ett avbrott i denna utveckling skall komma att ske, som herr Bergström förmodade. Men naturligtvis kan en depres-

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

sion komma någon gång, därom veta vi nu ingenting, och när så sker få vi väl vidtaga de åtgärder, som kunna befinnas nödvändiga. Men det kan väl icke betaga oss lusten att nu söka inrikta oss på mera normala förhållanden eller rubba vår tro att vi skola kunna ernå normalare förhållanden än under kriget. Jag kan ej se, att den ovisshet om framtiden, som alltid kommer att föreligga, skall ge oss anledning att passivt vänta och inställa oss på ekonomiska katastrofer enligt herr Bergströms resonemang.

Herr Bergström sade vidare, att förmalningsersättningen nog har andra än sociala skäl för sig, och pekar på att det är angeläget att hålla levnadskostnadsindex någorlunda nere. Så kan naturligtvis ske. Men herr Bergström, som varit med förut i debatten om dessa saker, erinrar sig nog, att en reducering med två kronor av förmalningsersättningen endast skulle utgöra 25 procent av enhet. En sådan reducering har alltså ingen praktisk betydelse. Jag tror, att herr Bergström med mycket stort lugn även ur den synpunkten skulle kunna vara med om en sådan här sak.

Sedan sade herr Bergström, att det icke är det förhållandet, att vi kommit i ett mera normalt läge, som utgör motiveringen för min ståndpunkt nu. Ty jag har enligt herr Bergström år efter år gjort samma yrkanden som i år, utan att vi haft fred i världen o. s. v. Det skulle således, säger herr Bergström, icke vara krigets avslutande, som motiverat min ståndpunkt. Ja, detta är riktigt så till vida, att jag med statistiska siffror visat utvecklingen av löneindex och brödspannmålsindex och visat — det gjorde jag även i fjol — att löneindex utvecklat sig i 19 gånger hastigare takt än veteindex gjort. Jag ansåg det vara ett mycket starkt skäl för påståendet att förmalningsersättningen ej var grundad på rationella överväganden. Det var fullkomligt sant i fjol och även året därförut. Det är sant i år, och därför har jag samma argumentering i år. Men därtill kommer att kriget är avslutat och att vi rimligtvis måste gå emot andra försörjningsmöjligheter och andra arbetsmöjligheter i vårt folkhushåll, vilka skäl alltså tillkomma utöver de starka skäl som förut anförts och som alltjämt äro gällande. Det finnes alltså ingen motsättning i våra yttranden i reservationen, utan det är ett fullt logiskt resonemang som föres där.

De skäl jag anfört tidigare ha icke av herr Bergström eller någon annan vederlagts och kunna icke vederläggas i dag. De stå sig, och de argument, som jag därtill anfört i år, att vi gå mot gynnsammare handelsförbindelser och försörjningsmöjligheter, skola också stå sig, skulle jag tro.

Så kommer herr Bergström fram till avslutningsklimax i sitt anförande. Där tillämpar han, synes det mig, en demagogisk metod, som jag icke tycker att han borde använda. Vi erinra oss, att han yttrade, att förmalningsersättningen är konstruerad av andra än sociala skäl. Men så säger han, att det är nog så, att Falla icke vill giva de fattiga och betryckta den hjälp som denna anordning utgör. Där kom det fram, vilken fuling jag var, som icke ville giva de fattiga och betryckta denna hjälp. Men nu är det ju så, som herr Bergström mycket väl vet, att det icke är speciellt de fattiga och betryckta som få del av denna subvention. Det få också herr Bergström och många andra i hans ställning, ja, även sådana som ha det ekonomiskt mycket bättre än herr Bergström, skulle jag tro. Miljonärer och mångmiljonärer och alla möjliga ekonomiskt väl situerade människor få med av statens subvention när det gäller förmalningsersättningen. Det går kanske icke, herr Bergström, att försöka lirka det därhän, att jag icke skulle vilja vara med om att giva de fattiga och betryckta hjälp när anordningen är konstruerad på det sätt den är och därtill kommer att brödsäden i förhållande till löner och nyttigheter i allmänhet förbilligats i så hög grad som jag förut påvisat. Jag tycker, att herr Bergström borde för-

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

söka hålla sig till fakta och lämna de demagogiska talesätten. Det skulle bestämt göra sig bättre i kammaren.

Herr **Bergström:** Herr talman! Den anmärkning från min sida, som föranledde herr Fallas slutord, knöt jag icke an till förmalningsersättningen utan till rabattsystemet, som herr Falla vill sätta kniven i ryggen på. Jag skulle tro, att anmärkningen är hållbar. Herr Falla får resonera hur han vill, men det är obestridligt, att han år efter år har försökt att lägga en snara kring rabattsystemet och att han i år har kommit med en alldeles ny motivering, som han icke gärna kunnat använda tidigare, eftersom kriget slutat först i år. Åberopandet nu av krigets slut är ingenting annat, herr Falla, än ett svepskäl. Det är uppenbart, att så är förhållandet. Argumentationen är i många stycken lös, man skulle utan överdrift kunna säga demagogisk. Varför använder herr Falla exempelvis 1938 års löneläge, när herr Falla kommer med redovisning för lönenivåns stegring? Jo, därför att det är mycket fördelaktigare ur herr Fallas synpunkter — eller rättare sagt med hänsyn till hans försök att intala folk, att lönerna stigit mycket kraftigare än de gjort. Tycker herr Falla, att det är en aktningsvärd argumentationsmetod? Jag tycker, att den smakar litet av demagogi, om vi skola använda herr Fallas eget näpna uttryckssätt.

Det vore mycket annat att säga om herr Fallas anförande här, men jag skulle tro, att vi icke vinna mycket med att taga upp tiden med en detaljdebatt. Jag vill i korthet erinra om att det anslag det är fråga om till rabatterna, vilket högern för sin del accepterat denna gång, är begränsat till att avse nästa budgetår. Varför kan då icke motiveringen i detta speciella stycke också få begränsa sig till det kommande budgetåret? Svaret är tydligt: man vill redan nu beställa rabattsystemets avskrivning, sedan man, såsom jag förut påpekat, i motiveringen resonerat på det sättet, att det är ovisst med våra handelsförbindelser och med vårt framtida försörjningsläge o. s. v. Ja, jag må säga, att när man resonerar så, finns det sannerligen ingen anledning att här nu ifrågasätta, vad vi skola göra vid dessa saker om ett år eller så. Varken herr Falla eller jag eller någon annan kan med visshet säga, hur det hela kommer att utveckla sig under det kommande budgetåret. Det kan bli bättre förhållanden, det kan bli sämre. Det kan bli en efterkrigskris med en arbetslöshet, som sträcker sig långt in på det därefter följande budgetåret, då vi kunna vara i mycket stort behov av att rabattsystemet alltjämt gäller. Jag får säga, att med utgångspunkt från det resonemang reservanterna själva utveckla om osäkerheten i det nuvarande läget och ovissheten inför framtiden, borde de ha kunnat tillstyrka det anslag, som Kungl. Maj:t begär för rabatternas utgående, utan någon framtidsbeställning om systemets avskrivande.

Vad förmalningsersättningarna angår, så sade jag icke, herr Falla, att ängslan för att index skulle stiga för högt var det enda skälet, utan jag sade att det var det väsentligaste skälet. Och det är klart, att så varit förhållandet. Herr Falla menar, att om vi taga bort 2 öre i år, d. v. s. öka mjölpriset med 2 öre, betyder detta så litet. Men det är många omständigheter, som från olika håll tendera att pressa upp index. Man får försöka att på alla håll och kanter hindra detta så långt det överhuvud taget är möjligt, så att icke staten en dag står inför andra utgiftskrav av kanske betydligt större omfattning. Det är icke klok ekonomisk politik att göra annorlunda. För övrigt syftar man till hela förmalningsersättningens snabba och snara avskrivning. Det är detsamma som att priset på brödsäd skulle stiga, om jag räknat rätt, med 7 à 8 öre. Det är icke så litet, och det är i synnerhet otrevligt, herr Falla, i dagar

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)
som dessa, när det pågår en mycket ömtålig omröstning om en omfattande arbetskonflikt, vars snara slut är ett livsintresse för hela landet. Det är oklokt och opsykologiskt i högsta grad att komma med sådant, herr Falla, och jag vågar säga, att om man nitälskar en smula för en lugn och god samhällsutveckling, skulle man icke göra sådana propåer.

Vad slutligen beträffar den saken, varifrån jag fått min uppgift om att vi under den tid vi måste samverka i sjöfartspoolen, få akta oss för att höja levnadsstandarden för människorna här i landet, har jag ingen skyldighet att upplysa herr Falla om den saken. Herr Falla kan själv förvissa sig om att uppgiften är riktig. Herr Falla borde själv inse, med en smula eftertanke, att de makter, som ute i världen skola svara för vår världsdels återuppbyggande, icke komma att tillåta oss att sitta här och skära pipor i vassen.

Herr **Falla:** Herr talman! Herr Bergström använde mycket starka ord i sin replik till mig, och i betraktande av argumenteringen i övrigt kanske det var för att dölja svagheterna.

Han säger att hans första replik avsåg inte förmalningsersättning utan rabatteringssystemet, som — fortsatte han — herr Falla nu vill sätta kniven i ryggen på. Det är ju rätt kraftigt uttryckt, i synnerhet om man betänker att vi ha accepterat rabatteringssystemet för det kommande budgetåret liksom vi principiellt gjort det föregående år. Att då säga, när man accepterar det av olika skäl, att man vill sätta kniven i ryggen på det är ju ett rätt underligt sätt att resonera, men det står rätt väl i samklang med herr Bergströms resonemang i övrigt. Den förväntan om ett normalare försörjningsläge efter krigets slut, som vi tillåtit oss uttala och som jag tycker det finns all anledning att uttala, finner herr Bergström alldeles felaktig. Jag finner det ganska orimligt att herr Bergström kan sätta sig emot ett sådant uttalande om att vi böra kunna återgå till normala förhållanden, eftersom både förmalningsersättningarna och rabatteringssystemet ju infördes vid krigets början såsom en kristidsåtgärd på grund av de alldeles speciella förhållanden, som vi med kriget råkade in i. Jag tycker det är både rimligt och naturligt att när kriget är slut och man kan skönja en annan och bättre utveckling, man då också uttalar en förväntan om att vi även i detta avseende skola komma fram till mera normala förhållanden och avveckla krisåtgärderna.

Sedan fick jag en anklagelse av herr Bergström därför att vi i reservationen som jämförelse hade använt oss av 1938 års löneläge, och han säger: varför gjorde ni det? Det var, säger han, rent demagogiskt av oss att göra det, därför att det var fördelaktigare! Jag kan säga herr Bergström, varför vi gjorde det. Det är för att 1938 är det sista verkliga fredsåret. Redan 1939 hade vi ju kriget i gång under en del av året och måste påverkas av det. Alltså, går man tillbaka till den verkliga förkrigstiden får man gå till 1938. Jag har tidigare under årens lopp gjort en rad jämförelser mellan olika år och även med 1939, som herr Bergström nu vill att vi skola göra jämförelse med, men herr Bergström har varit lika onådig vilka jämförelser jag än gjort och ansett dem missvisande alla dessa år och har inte givit mig något erkännande för att jag då använde 1939 års siffror. När han således varit så kritisk i fråga om tidigare åberopade siffror, tyckte jag att jag nu kunde jämföra med 1938 års siffror, eftersom det finns vissa skäl för det, men då är han synnerligen förtörnad på det också. Det är sannerligen inte gott att hålla lagom med flugor i kålen åt herr Bergström!

Sedan bad jag herr Bergström att han skulle verifiera sitt påstående om att Sverige måste förplikta sig att inte förbättra folkets levnadsstandard under den tid Europas återuppbyggnad pågår. Europas återuppbyggnad lär väl

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

komma att draga årtionden, skulle jag tro. Det skulle vara högst märkvärdigt, om vi skulle förbinda oss att under denna tid inte förbättra folkets levnadsstandard. Något så orimligt kan ju inte ha förekommit. Herr Bergström har inte verifierat sitt påstående. Han säger att han vet att det är faktiskt och att jag också kan taga reda på det, men det är ju egentligen inget svar. I betraktande av de starka ord som herr Bergström har använt, så tycker jag nog att hans replik var i sak mer än lovligt svag.

Herr **Bergström:** Herr talman! Jag har inte här givit någon som helst antydan om att den återhållsamhet, som vi kunna få finna oss i i fråga om vår egen förkovran under dessa övergångsår, skulle sträcka sig över 20 år. Det är, såvitt jag vet, här fråga om ett villkor, som sammanhänger med sjöfartspoolen, och giltighetstiden sammanhänger naturligtvis med denna, hur lång den nu kan bli. Herr Falla har samma möjlighet som jag att i egenskap av riksdagsman taga reda på dessa förhållanden. Det går säkert för herr Falla att få reda på dem, om han vill.

Sedan är det betecknande, när vi tvista om utgångsåret för lönestatistiken. Vi ha tagit 1938 års lönestatistik, säger herr Falla, därför att 1939 hade kriget redan brutit ut. Ja, det hade pågått ett kvartal utan någon inverkan i detta avseende. Det är ett ganska dåligt motskäl, som herr Falla kommer med i det stycket.

Slutligen har jag inte sagt att vi inte kunna komma att gå mot en förbättring av våra förhållanden. Det har jag inte velat göra gällande. Vad jag har sagt är att vi befinna oss i ett ovisst läge, så vi skola akta oss för att göra några framtidsbeställningar av det slag som herr Falla och hans höger föreslå. Det står jag för. Sedan vill jag säga herr Falla, att om herr Falla kommer med goda och sakliga argument i debatten, skall jag gärna ge honom ett erkännande därför, men det får vara till dess.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde först beträffande mom. A i utskottets hemställan propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i denna del; 2:o) bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna reservationen i motsvarande del; samt 3:o) bifall till utskottets hemställan i berörda del med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gustav Emil Andersson m. fl. avgivna reservationen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Falla begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) avgivna hava flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen äskade likväl herr Onsjö votering, med anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 238, i vad angår mom. A., antager bifall till den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan, i vad angår mom. A., med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gustav Emil Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Anslag till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning; och befanns därvid flertalet hava röstat för nej-propositionen, vadan kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 238, i vad angår mom. A., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan i motsvarande del med den ändring i avseende å motiveringen, som föreslagits i den av herr Gustav Emil Andersson m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och nyssnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Onsjö begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 115 ja och 84 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i mom. A.

Härpå gav herr talmannen beträffande mom. B. i utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på avslag därå samt bifall i stället till motionen II: 91; och biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande del.

Slutligen blev på av herr talmannen därå given proposition utskottets hemställan i mom. C. av kammaren bifallen.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren på förslag av herr talmannen att uppskjuta handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 em., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 5.25 em.

In fidem

Sune Norrman.

Onsdagen den 27 juni.

Kl. 7.30 em.

Fortsattes det på förmiddagen påbörjade sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 239, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till universiteten och den medicinska undervisningen jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 302 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 27 april 1945, för riksdagen framlagt förslag om vissa anslag till universiteten och den medicinska undervisningen m. m.

I samband därmed hade utskottet till behandling förehaft tre inom riksdagens kamrar avgivna motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm väckt motion (II: 609) hade hemställts, att riksdagen måtte besluta, att antalet arvoden till tredje amanuenser, som av Kungl. Maj:t föreslagits till 50, motsvarande en sammanlagd lönesumma av 60 000 kronor, borde utgöra lägst 80, motsvarande en sammanlagd lönesumma av 96 000 kronor.

Utskottet hemställde, bland annat, att motionen II: 609 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde

Herr **Johansson** i Stockholm: Herr talman! Utskottet har liksom departementschefen beträffande tredje amanuenserna förklarat, att en utredning skall företagas, huruvida icke vissa arbeten skola kunna avlastas till teknisk personal, exempelvis de kvinnliga biträdena. Jag tror, att kammaren har anledning att uppmärksamma vad universitetskanslern har att säga i detta sammanhang, nämligen att dessa tredje amanuensbefattningar avse att ge ett litet arvode, 1,200 kronor per år, åt unga män eller kvinnor, som tjäna undervisningen och som hittills arbetat gratis. När universitetskanslern har begärt åttio sådana befattningar, gör han det med motiveringen, att dessa äro erforderliga för att uppehålla undervisningen på dess nuvarande nivå samt för att arbetet vid institutionerna skall kunna bestridas i hittillsvarande omfattning. Det är alltså icke fråga om någon utökning. Universitetskanslern vill understryka, att detta antal säkerligen motsvarar nuvarande minimibehovet. Med den motiveringen, som förefaller mig starkare än departementschefens och utskottets, ber jag att få yrka bifall till min motion nr 609 och hemställer, att motsvarande ökning göres i vederbörande anslag. Jag betonar särskilt, att mitt förslag sammanfaller med universitetskanslerns förslag.

Vidare yttrades ej. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med

Anslag till universiteten och den medicinska undervisningen. (Forts.)

den ändring däri, som föranleddes av bifall till det av herr Johansson i Stockholm under överläggningen framställda yrkandet; och biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar med förslag till vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, militära avlöningsreglementet, manskapsavlöningsreglementet och folkskolans avlöningsreglemente, m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 218 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 2 mars 1945, för riksdagen framlagt förslag om godkännande av vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet, m. m.

Vidare hade Kungl. Maj:t i propositionen nr 316, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 11 maj 1945, föreslagit riksdagen att godkänna vid propositionen fogade förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet, m. m.

I propositionen nr 218 hade under punkten 4 behandlats vissa av 1944 års riksdag i skrivelse nr 259 berörda ojämnheter vid löneklassplacering enligt civila avlöningsreglementet m. fl. författningar. I riksdagens berörda skrivelse hade framhållits, att det syntes önskligt, att ifrågavarande ojämnheter i lönesystemet undanröjdes så långt detta kunde visa sig praktiskt möjligt, samt att riksdagen funnit fog föreligga för en hemställan till Kungl. Maj:t om ett övervägande på vilket sätt och i vilken omfattning detta eventuellt kunde ske.

I det vid denna proposition fogade statsrådsprotokollet hade föredragande departementschefen under punkten 4 c), i fråga om retroaktiv tillämpning av vissa från och med den 1 juli 1939 gällande löneturs regler, av anförda skäl förklarat sig icke kunna tillstyrka, att åtgärder för omreglering i förevarande hänseende av övergången till de gällande avlöningsreglementena vidtoges.

I samband med behandlingen av ovannämnda, i statsrådsprotokollet vid punkten 4 c) lämnade redogörelse hade utskottet till behandling förehaft

dels de likalydande motionerna I: 330 av herr *E. Hage m. fl.* och II: 513 av herr *Lindahl m. fl.;*

dels motionen II: 514 av herr *Senander*, vari hemställts, »att riksdagen, under uttalande av att den vidhåller sin i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 maj 1944 uttalade uppfattning i här förevarande spörsmål, måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte utfärda en övergångsbestämmelse motsvarande den som återfinnes i nådiga brevet den 16 april 1920, ävensom att den omräkning av löneklassplaceringen, som genom tillämpning av en sådan övergångsbestämmelse skall äga rum, må för en var tjänsteman medföra omreglering av avlöningen, räknat från och med den 1 juli 1939»;

dels ock motionen II: 539 av herr *Eriksson* i Stockholm.

Utskottet hemställde,

A. att riksdagen måtte

1) i anledning — — — utskottet anfört,

2) med bifall — — — till krisadministration,

3) i anledning av motionerna I: 330 och II: 513 samt II: 514 och 539 bemyndiga Kungl. Maj:t att meddela föreskrifter i fråga om löneklassplacering i vissa fall, då vid övergången till nytt avlöningsreglemente den 1 juli 1939 uppkomna ojämnheter alltfort gjorde sig gällande,

4) med bifall — — — juni 1940 (nr 652),

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

B. att motionerna — — — riksdagen bifallas,

C. att motionen — — — åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Lindahl:** Herr talman! Jag finner det tacknämligt, att man från statsutskottets sida åtminstone delvis har bifallit de motioner, som yrka på en rättvisare ordning för den del av statstjänarkåren, som lyder under civila avlöningsreglementet och som har befordrats till ordinarie omedelbart efter 1939 års löneregler ing. Som utskottet också har påpekat blevo ju vid denna löneregler ing inga särskilda övergångsbestämmelser tillskapade, och så uppstodo vissa missförhållanden, som åstadkommit åtskilligt med missnöje och irritation hos den personal, som kom att beröras av denna nya ordning. I motionen nr 513 i andra kammaren ha vi också anfört ett flertal exempel på hur anordningen i själva verket tog sig ut. Det var ju beklagligtvis så, att framför allt 5:e lönegradens befattningshavare, banvakter och stationskarlar, kommo i en synnerligen ogynnsam ställning. Det finns talrika exempel på att löneregleringen 1939 fick till följd, att en person som befordrats till ordinarie stationskarl år 1938, fick titta på när kamrater, som befordrats till ordinarie ett par år senare och tillhörde samma lönegrad, ett eller till och med två år tidigare uppflyttades i en högre löneklass än de som hade befordrats två år förut. Det är naturligtvis icke att undra på att detta förhållande skapat olustkänslor hos den personal, som här närmast berörs, ty orättvisan är ju påtaglig, när de som blivit senare anställda i verkets tjänst och senare befordrade ändå fingo sin löneförhöjning betydligt tidigare än de som voro åtskilliga år äldre i tjänst. Det är klart, att dessa missförhållanden också föranlett missnöjesyttringar från den därav berörda personalen. Dels har man från personalens organisationer framfört krav på förändringar på denna punkt, dels ha vi ju under några riksdagar från olika håll motionerat om att en ändring här borde genomföras. Alla dessa ansträngningar till trots har emellertid intet resultat kunnat uppnås. Det är därför enligt mitt sätt att se med en viss glädje man måste hälsa det resultat, som statsutskottet vid årets riksdag ändå har kommit till. Det betyder, även om icke den personal som är berörd av det har kunnat känna sig fullt nöjd, i alla fall ett mycket gott handtag åt vederbörande personal. Även om det är något för sent, så genomför man i alla fall nu med statsutskottets yrkande en rättvisare ordning.

Det är klart, att vi motionärer liksom våra kommittenter, som stå bakom, icke ha kunnat känna oss helt nöjda med det resultat som statsutskottet har kommit till. Det betyder ju ändock, att denna relativt sett ganska stora personalgrupp under fem års tid fått arbeta för en lägre lön än vad man tycker att den rättvisligen borde ha haft, om övergångsbestämmelser hade skapats i samband med löneregleringen 1939. Om jag alltså här principiellt vill deklarera, att jag icke finner den här frågan vara löst med full rättfärdighet, så vill jag å andra sidan, då jag finner det tämligen lönlöst att yrka bifall till motionen, ansluta mig till den ståndpunkt, som ett enhälligt statsutskott har kommit till och som, även om den icke representerar en linje som vi motionärer anse vara den riktiga, ändock innebär en betydligt högre grad av rättvisa mot vederbörande personal än tidigare rådande förhållanden.

Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Bladh*, *Gustafsson* i Bogla och *Lundqvist*.

Herr **Senander:** Herr talman! Såsom den föregående talaren framhållit har ju statsutskottet i viss utsträckning tillmötesgått de motioner som framlagts i

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)
syfte att förbättra läget för de personalgrupper, som kommo i ett sämre läge vid övergången till den nya löneregleringen den 1 juli 1939. Om jag säger »i viss utsträckning» så syftar jag givetvis på det förhållandet, vilket också påtalades av den föregående talaren, att man här ifrån utskottets sida väl erkänt rätten för dessa befattningshavare, som blevo eftersatta 1939, att komma i rättvis turordning i förhållande till de yngre kamrater, som vid detta tillfälle förbigingo dem, men däremot icke velat sträcka sig så långt, att man erkänt deras rätt till retroaktiv ersättning från den 1 juli 1939, vilket vi påyrkat i motionen II: 514. Motiveringen från utskottets sida för dess upprepande av anmaningen till Kungl. Maj:t att söka skipa rättvisa — förra året ställdes ju nämligen av utskottet en sådan anmaning — är den, att den bestående ordningen av befattningshavarna uppfattats såsom irriterande och onödigt orättvis, vilket förhållande statsutskottet icke längre anser böra bestå. Jag menar, att i detta uttalande från utskottets sida, nämligen att här begåtts en orättvisa mot dessa befattningshavare, ligger ju ett erkännande, som borde förplikta till icke bara en reducerad rättvisa åt dessa befattningshavare utan en hel och full sådan. Logiskt borde ju erkännandet av att det vid löneregleringen den 1 juli 1939 begåtts en orättvisa ha lett till att man icke tillskapat en halvmesyr utan i stället gått in för att skipa hel och full rättvisa.

Jag har synnerligen svårt att förstå anledningen till utskottets hållning. Det har från allmänna lönenämndens sida talats om praktiska svårigheter, vilka åberopats som motivering för allmänna lönenämndens negativa inställning i denna sak, och utskottet talar också om att det anser sig vara väl medvetet om de stora svårigheter som kunna förefinnas vid genomförande av en ändring av nuvarande bestämmelser. Jag för min del kan icke förstå, att det skulle finnas sådana praktiska svårigheter att genomföra hel och full rättvisa, ty om han överhuvud taget, såsom statsutskottet föreslår, skall gå till en utredning i denna fråga och uträkning av den turordning, som bör gälla i framtiden för dessa befattningshavare, så förstår jag icke varför man då icke skulle föreslå, att befattningshavarna i fråga också finge retroaktiv ersättning från och med 1 juli 1939. Här föreligger ju ändå det faktum, att upprepade framställningar ha gjorts, såväl från statstjänarorganisationernas sida som här i riksdagen, för att ernå rättelse långt tidigare. Då ju denna rättvisa icke skipats på grund av att statsmakterna ställt sig avvisande tidigare, borde ju den omständigheten att man äntligen erkänner det berättigade i det framförda kravet förplikta till att icke som nu stanna vid att föreslå, att vad som här avses skulle träda i kraft från och med den 1 januari nästa år, utan då hade man haft en moralisk förpliktelse att ge hel och full rättvisa, alltså från den tidpunkt då det felaktiga verkligen påbörjats.

Med hänsyn till vad jag här framhållit och då jag icke kan godkänna den ståndpunkt, som den föregående talaren intog till frågan om retroaktiv ersättning, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till motionen II: 514. Däri ha vi yrkat, att riksdagen måtte besluta hemställa hos Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte utfärda en övergångsbestämmelse motsvarande den som återfinnes i nådiga brevet den 16 april 1920, ävensom att den omräkning av löneklassplaceringen, som genom tillämpning av en sådan övergångsbestämmelse skall äga rum, må för en var tjänsteman medföra omräkning av avlöningen räknat från den 1 juli 1939.

Fröken **Olsson:** Herr talman! Enligt civila avlöningsreglementet ha kvinnliga ordinarie och extra ordinarie tjänstemän rätt att åtnjuta lön med A-avdrag under en tid av högst 120 dagar vid tjänstledighet för havandeskap eller barns-

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

börd. Denna förmån utgår dock icke längre än 90 dagar efter förlossningen. Nu ha fru Svedberg och jag i en motion yrkat, att denna inskränkning i rätten att utbekomma ledighet skall utgå. Statsutskottet har avstyrkt vår motion med den motiveringen att ett upphävande av denna bestämmelse skulle kunna föranleda missbruk därför att exempelvis en lärarinna, som väntar sin förlossning i slutet av vårterminen, skulle kunna vänta med att taga ut ledighet till höstterminens början och på detta sätt få en sammanhängande ledighet från sommarens början till årets slut.

Detta är en något egendomlig motivering, eftersom det med nuvarande bestämmelser icke finns något hinder att taga ut 120 dagar före förlossningen, så att en lärarinna, som väntar sin förlossning i slutet av vårterminen, kan börja ledigheten i slutet av januari och få en sammanhängande ledighet ända till september. Dessutom vill jag med anledning av statsutskottets exempel, att förlossningen skulle äga rum på våren och hon icke skulle börja ledigheten förrän vid höstterminens början framhålla, att vi motionärer naturligtvis aldrig menat, att ledigheten skulle tagas ut på detta sätt utan i samband med förlossningen, men att ingenting skulle vara bestämt om hur många dagar före och hur många dagar efter förlossningen ledigheten skulle omfatta. Dessutom är det långt ifrån alla statstjänstemän, som ha så lång ledighet som lärarinnorna. Det är tvärtom fåtalet. De andra skola väl icke behöva få lida för att lärarinnorna ha så långt sommarlov. Det har icke legat någon sådan uträkning bakom motionen som att vi skulle vilja samordna ledigheten med den ordinarie semestertiden, utan vad vi tänkt på är svårigheten att kunna bestämma den exakta tiden för en väntad förlossning. Om nu en kvinnlig tjänsteman vill vara säker på att kunna få ut hela den tjänstledighet, som hon har laglig rätt till, måste hon börja den 90 dagar före förlossningen. Det händer ju, att barnet kan födas en månad för tidigt eller en månad för sent, och låt oss då tänka på ett barn, som föds en månad för tidigt; det är visserligen icke det vanliga men långt ifrån något enastående. I ett sådant fall får en tjänsteman, som nyss börjat sin ledighet efter semestern, icke ta ut mer än 90 dagar. Men nu är det ju så, att det är just dessa för tidigt födda barn, som i allra högsta grad under en längre tid behöva moderns omvårdnad. Modern måste emellertid återgå till sin tjänst efter 3 månader, vilket betyder att amningen måste avbrytas för ett sådant för tidigt fött barn just då det är av mycket stor betydelse att amningen kan pågå ännu en månad. För samhället åter betyder det ingenting, om tjänstemannen i fråga får en månads längre ledighet.

Om barnet däremot föds en månad för sent — och det lär nu under kristiden ha varit ganska vanligt, beroende på näringsförhållandena — och modern börjat sin ledighet 2 månader innan barnet föddes, har hon alltså icke kvar mer än 2 månaders ledighet efter förlossningen under en tid, då hon som bäst behövde vara ledig.

Nu säga vi motionärer, att när syftet med dessa bestämmelser måste vara, att man vill tillförsäkra barnen tillräcklig vård, detta syfte skulle kunna nås bättre, om vederbörande tjänsteman i varje särskilt fall finge arbeta så länge hon orkade och utan olägenhet för tjänsten kunde göra det och sedan finge ta ut den ledighet, som hon efter samråd med sin läkare kunde finna vara det för barnet bästa. På detta sätt skulle hon kunna få ut 120 dagar, alldeles oavsett om de komma före eller efter förlossningen.

Naturligtvis ämna vi motionärer icke ställa något yrkande gentemot ett enhälligt statsutskott, men jag vill uttala den förhoppningen, att socialvårdskommittén, när den lägger fram sitt nya förslag om betydligt utökad ledighet för havandeskap, måtte utforma hithörande bestämmelser på ett annat sätt än som nu är fallet.

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Under den debatt, som nu ägt rum, ha ju behandlats två olika frågor. Den första av dessa innebär ett yrkande om borttagande av den ojämnhet i löneklassplacering, som uppkom på grund av 1939 års lönereglering. Jag tror icke, att statsutskottet har gjort sig förtjänt av de hårda ord av klander, som framfördes av den ärade talaren på göteborgsbänken. Tvärtom ligger saken enligt min mening så till, att statsutskottet är väl förtjänt av tack för att man gjort åtminstone något för att rätta till de svårigheter, som uppstått. Man måste här observera, att praktiskt taget samtliga de myndigheter, som yttrat sig i denna fråga, bestämt avstyrkt varje åtgärd i detta avseende. Kungl. Maj:t har också ansett sig stå på en säker grund, när man följt verksmyndigheternas ståndpunkstagande i detta avseende. Trots detta ha vi lyckats uppnå enighet i statsutskottet, på samma sätt som i en hel rad andra detaljer i här förevarande utlåtande, nämligen att man från och med ingången av nästa budgetår, alltså den 1 juli 1945, rättar till hithörande ojämnheter, på samma sätt som man brukar rätta till andra ojämnheter, sålunda icke med retroaktiv tillämpning. Mera torde icke behöva sägas i detta avseende. Statsutskottet har här gjort en gärning så pass stor, att statstjänarna ha all anledning att observera den och att vara tacksamma för det resultat, som uppnåtts.

Den fråga åter, som berördes av den sista ärade talarinnan, är av en helt annan innebörd. Jag måste nog för min del säga att jag tycker, att när i samband med genomförandet av nu gällande lönereglering tiden för ledighet i anledning av havandeskap med avstående å lönen endast av A-avdrag utsträcktes från 3 till 4 månader, och därvid samtidigt den bestämmelsen infördes, att av denna ledighetstid 90 dagar skulle få uttagas från dagen för förlossningen, så innebar detta en så pass stor förmån för de kvinnliga statstjänare, som kunna beröras av denna bestämmelse, att de borde vara så tacksamma att de icke nu skulle komma med några som helst yrkanden om en ändring i detta avseende. Man får väl ändå säga, att de kvinnliga statstjänarna i detta avseende inta en betydligt mera gynnad ställning än varje annan lönearbetare i motsvarande ställning. Under sådana förhållanden måste jag för min del tycka, att det är ett ganska ovist nit att överhuvud taget kritisera hithörande bestämmelser och att påyrka en ändring i dessa. Den föregående ärade talarinnan uttalade en förhoppning om, att när socialvårdskommittén kommer med sitt förslag detsamma skall vara utformat på ett bättre sätt än nuvarande bestämmelser. Jag ber att få instämma i denna förhoppning, ty då gäller ju frågan icke bara en enda grupp av befattningshavare, nämligen de i statens tjänst anställda, utan hela det svenska folket. Kan man då för hela svenska folket få en liknande eller ännu bättre förmån än den avlöningsreglementet nu innehåller för statstjänarna, skall jag med stor tacksamhet stödja detta förslag. Jag har på andra punkter biträtt dylika förslag i riksdagen, men jag tycker icke att det är nödvändigt att nu plädera för en ändring för en grupp av befattningshavare, som redan intar en bättre ställning än andra i detta avseende.

Jag ber, herr talman, att med vad jag här sagt få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Senander:** Herr talman! Jag vill bara gentemot herr Erikssons i Stockholm anmärkning, att jag skulle ha klandrat utskottet, framhålla, att jag i början av mitt anförande sade, att statsutskottet i viss utsträckning tillmötesgått de krav, som framställts i vår motion. Det förhållande jag kritiserade var, att man icke skipat full rättvisa, och detta förhållande kan icke försvaras därmed, att samtliga de myndigheter, som tidigare hörts, ställt sig avvi-

Vissa ändringar i civila avlöningsreglementet, m. m. (Forts.)

sande till vad som här föreslagits. Ty statsutskottet bör ju känna sig obundet av de remissyttranden som inkommit, då ju dessa till synes bottna däri, att vederbörande myndigheter betrakta det hela såsom besvärligt, då de ju i detta sammanhang tala om praktiska svårigheter och dylikt.

Slutligen vill jag bara helt kort meddela, att vad vi framfört i vår motion i sak är precis detsamma, som herr Eriksson i Stockholm jämte ett par andra reservanter framfört i allmänna lönenämnden.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Den sista upplysningen som herr Senander gav var avsedd för kammaren och icke för mig. Jag är naturligtvis väl medveten om det yrkande jag framställt i lönenämnden liksom om innehållet i den motion jag framlagt i frågan. Men den omständigheten att jag nöjt mig med att icke framställa en reservation, som innehöll det av mig i motionen framställda yrkandet, med hänsyn till de ringa utsikter till framgång, som kammarens ledamöter väl veta att reservationer i allmänhet ha, utan i stället anslutit mig till den kompromisslösning, som kunde uppnås inom statsutskottet, betraktar jag för min del närmast som en förtjänst. Icke heller detta förhållande bör sålunda ge anledning till klander från deras sida, som ge sig ut för att företräda statstjänarnas intressen.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr förste vice talmannen därå given proposition biföll kammaren till en början vad utskottet hemställt i punkterna A. 1) och 2).

Härefter framställde herr förste vice talmannen beträffande punkten A. 3) i utskottets hemställan propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i denna del dels ock på bifall till utskottets hemställan i denna punkt med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 514; och biföll kammaren utskottets hemställan i förevarande del.

Slutligen biföll kammaren på därå av herr förste vice talmannen given proposition vad utskottet hemställt i punkterna A. 4) samt B. och C.

§ 3.

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 242, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 324 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 27 april 1945, för riksdagen framlagt vissa förslag angående förbättrande av bostadsförhållandena m. m.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehaft nio inom riksdagens kamrar väckta motioner.

I en inom andra kammaren av herr *Johanson* i Norrköping *m. fl.* väckt motion (II: 167), hade hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om sådan ändring i kungörelsen av den 22 juni 1939 om bidrag till anordnande av pensionärshem, att i 3 § sista satsen i första stycket samt hela andra stycket i samma paragraf utgå».

Utskottet hemställde, bland annat, att motionen II: 167 ej måtte av riksdagen bifallas.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Mannerskantz*.

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Kempe:** Herr talman! Kommer krigsårens bostadspolitik att permanentas är den fråga man ställer sig sedan man tagit del av Kungl. Maj:ts proposition angående bostadspolitiken och nu senast det utlåtande över propositionen och de bostadsmotioner, som statsutskottet så »välvilligt» har slaktat. Att den nuvarande samlingsregeringen skulle ta ett förnuftigt initiativ för en ändring av bostadspolitiken, så att hyresnivån i någon mån skulle anpassas till folkflertalets inkomster, har varit en alltför utopisk tanke — men med rätta kan man fråga sig: hur länge skall den få hindra utvecklingen till det bättre på detta liksom på andra områden av den samhälleliga verksamheten? Statsrådet Möller har i tidigare bostadsdebatter hänvisat till bostadssociala utredningens kommande betänkande, och så sent som i maj månad detta år uttalade socialministern, att betänkande skulle komma under denna månad. Ännu har det inte kommit, och det återstår endast några dagar, innan denna månad är utgången.

Vad är det som kännetecknar läget på bostadsmarknaden? För det första är bostadsnöden alltjämt ett olöst problem. Denna nöd hindrar familjebildningen och skapar trångboddhet bland befolkningen, samtidigt som undermåliga lägenheter, vilka av hälsovårdsnämnderna utdömts, fortfarande komma till användning. För det andra äro de höga hyrorna ett bekymmersamt problem, särskilt i de under kriget uppförda lägenheterna. De medborgare, som varit i den lyckliga omständigheten att under dessa krigsår få flytta in i en modern lägenhet, ha å andra sidan fått göra stora ekonomiska uppoffringar, som orsakat en väsentlig sänkning av levnadsstandarden. I de flesta fall hade de i den gamla bostaden en hyresutgift på mellan 10 à 15 procent av inkomsten, under det att hyresutgiften för den moderna lägenheten varierar mellan 20 och 35 procent av inkomsten. Bostadsstandarden har visserligen höjts, men detta har skett på bekostnad av mat, kläder och nöjen, då lönen icke har höjts i förhållande till de ökade utgifter, som den nya bostaden betingar. Det tredje kännetecknet på bostadsmarknaden är den dualism, som kommer till uttryck i fråga om statens bostadspolitik. Staten finansierar i stor utsträckning bostadsproduktionen, under det att de privata bygghajarna eller byggmästarna inhösta profiten och hyresgästerna få ta de ekonomiska riskerna.

Före krigsutbrottet svarade den fria företagsamhetens krafter i stor utsträckning för bostadsförsörjningen. De kapitalstarka satsade in kapital i bostadsproduktionen, särskilt i städerna och de tättbebyggda samhällena. Vid krigsutbrottet flydde detta kapital till enligt deras mening mera profitgivande företag. Speciellt förseddes de lukrativa företagen inom krigsmaterielproduktionen med kapitalinsatser. Under kriget har staten fått rycka in med ansenligt kapital för byggandet av bostäder. En speciell politik har utformats, som under ledning av statens byggnadslånebyrå har svarat för att omsätta den i praktiken. Staten tillskjuter sålunda pengarna för bostadsbyggandet upp till 90 — ja, i många fall kan man säga 100 procent. Vad göra den fria företagsamhetens krafter? Jo, de utnyttja staten som mjölkko för sitt privata spekulationsbyggande.

Samverkande byggnadsfackförbunden ha utgivit en bok om byggnadsverksamheten, som i många avseenden är synnerligen intressant. I denna bok återfinnes en tabell om hur stor andel den spekulativa hyreshusbyggnadsverksamheten representerar och huru mycket det övriga, d. v. s. den kooperativa och samhälleliga produktionen. Den senaste statistiken är från år 1939. Då svarade de privata spekulationsbyggarna för 75 % och de övriga för 25 %. Jag

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

undrar, om icke läget i dag är ungefär detsamma. Har ändå inte riksdagens arbetarmajoritet varit alltför frikostig med miljonrullningen till de privata spekulationsbyggarna och därmed närt en orm vid sin egen barm. Det erkännes i rätt breda kretsar, att bostadsfrågan är en social- och befolkningspolitisk angelägenhet. Vad är då naturligare än att hela denna fråga blir en samhällelig angelägenhet av största omfattning. Det var mot bakgrunden av denna uppfattning som vi från den kommunistiska gruppens sida i en motion framförde bl. a. följande yrkanden: att en generalplan utarbetas för rikets bostadsförsörjning, att en plan samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av byggnadsmaterial i samhällelig regi, att städerna och kommunerna åläggas att i egen regi med ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka skola uthyras till självkostnadspris, att de kommunala myndigheterna åläggas att upprätta kommunal bostadsförmedling och att utarbetandet av ovannämnda planer för bostadsförsörjningen och byggnadsämnesproduktionen sker i sådan takt, att de i form av propositioner kunna föreläggas årets riksdag. Utskottet hade säkerligen utan några samvetsbetänkligheter och utan att föregripa bostadssociala utredningens planer kunnat rekommendera riksdagen att bifalla motionen. Jag förutsätter nämligen, att bostadssociala utredningen i sitt kommande betänkande måste rekommendera en ny bostadspolitik, som tar sikte på en lösning av de problem vi framfört motionsledes om en mera planmässig samhällelig bostadsproduktion och med en rimlig hyresnivå. Läget är nämligen sådant, att tempot måste påskyndas. Därför hade det också varit nödvändigt, att riksdagen långt tidigare fått tillfälle att i princip ge uttryck åt en ny bostadspolitik, en politik anpassad efter efterkrigsperiodens förhållanden.

Varför kan jag förutse detta? Jo, därför att krigsårens bostadspolitik med insatslägenheter och spekulationsbyggare börjat uppvisa krissymptomer. Trots bostadsnöden är det nu inte lika lätt som tidigare att bli av med en insatslägenhet. Det hyresklientel, vars inkomst inte lägger hinder i vägen för anskaffandet av insatslägenhet, har fått behoven tillfredsställda, och de, som icke ha en inkomst, som svarar mot den höga hyresnivån, brottas nu med stora ekonomiska svårigheter, som tvinga dem att flytta tillbaka till rucklen eller att ta inneboende. Byggnadslånebyråns utredningsavdelning har ju företagit en bostadsbehovsundersökning i en medelstor stad om förhållandet mellan hyror och inkomster. Resultatet visar, att endast 30 procent av familjerna kunna hyra en standardlägenhet vid oförändrad hyresnivå. Däremot måste man sänka hyresnivån med 30 procent för att 70 procent av familjerna skola kunna hyra en standardlägenhet. I annat fall måste man höja det arbetande folkets inkomst så, att det utan svårigheter kan få tak över huvudet.

Men vi se ju med vilket intresse som de svenska arbetsgivarna äro villiga att medverka till en höjning av löneinkomsten. Det kommer speciellt till uttryck i den pågående verkstadskonflikten. Det saknas sålunda sannerligen inte propagandister för bättre bostäder. Många av våra nuvarande statsråd ha utdömt enrumslägenheterna som bostad för familjer med barn. De rekommendera två-, tre- och fyrarumslägenheter, och de ha också medverkat eller i varje fall understött arbetarrörelsens efterkrigsprogram, i vilket man klart förespråkar en bostadspolitik efter helt andra linjer än dem, som lanseras av den nuvarande regeringen. Denna propaganda står inte i överensstämmelse med den bostadspolitik, som utformats i praktiken. Enligt hyresgäströrelsens bostadspolitiska efterkrigsprogram är den svenska utrymmesstandarden betydligt sämre än den i U. S. A. och England. I Sverige räknar man med att ett rum och köklägenheternas antal är 46 % av samtliga lägenheter, under det att motsvarande siffra i Amerika och England är endast 6,9 resp. 4,5 %. Dessa siffror tala ett

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

tydligt språk om läget på den svenska bostadsmarknaden. Så länge vi inte ändra på detta missförhållande ha vi ingen anledning att framhålla vårt samhälle som ett kultursamhälle av rang.

Hur skola då de breda folklagren — de som genom sin idoga insats på produktionslivets olika områden skapa de reella värdena här i samhället — få möjlighet att flytta in i en idealbostad? Detta kan inte ske utan en ändring av den nuvarande bostads- och lönepolitiken. Det är visserligen gott och väl att anslagen höjas för bostadsändamål, men då formen för själva bostadspolitiken bibehålles, kommer ingen förändring att ske, som kan lätta hyresutgifterna för de små inkomsttagarna i samhället. Det hjälper föga, om en enskild byggmästare eller en kooperativ byggnadsföretagare producerar goda lägenheter till betydligt reducerade hyror. Byggnadslånebyrån är nämligen bunden vid den av statsmakterna tidigare rekommenderade politiken. Av denna anledning tvingas byggnadslånebyrån att fastställa hyror i förhållande till vad som tidigare utgått för liknande lägenheter. Byggnadslånebyrån är således bunden vid de höga hyrornas politik.

I den efterkrigsperiod, som nu påbörjats, måste enligt vår uppfattning en brytning ske med den hittills förda bostadspolitiken. Samhället måste successivt överta ansvaret för medborgarnas bostadsförsörjning till hyror, som äro helt anpassade efter deras inkomster. Folkopinionen kräver också en annan bostadspolitik. Missnöjet med hyresnivån i de under kriget uppförda fastigheterna är mycket utbrett bland befolkningen, vilket för övrigt kom klart till uttryck i 1944 års riksdagsmannaval, där respektive partier gåvo väljarna vissa vallöften, som borde förplikta.

Svenska murareförbundets kongress, som hölls i december i fjol, antog ett speciellt uttalande, som förbundet i år tillställt de socialdemokratiska och kommunistiska riksdagsgrupperna. I detta uttalande kräves, att bostadsbristen häves, att enrumslägenheter icke vidare behöva användas som familjebostäder, att lekstugor och daghem för barn byggas, att samlingslokaler och fritidscentra åstadkommas, att äldre stadsdelar saneras, att tomtmarkerna kommunaliseras, att hyreshusen överföras i kommunal ägo, att byggnadsindustriens säsong- och konjunkturväxlingar utjämnas samt att byggnadsmaterielhandeln undandrages privat spekulation.

Hyresgästernas riksförbund har även utarbetat ett bostadspolitiskt efterkrigsprogram, i vilket förbundet ger uttryck åt de synpunkter, som kommunisterna tidigare ensamma framfört. Förbundet framhåller i sitt bostadspolitiska efterkrigsprogram bl. a. följande: »Men det allmänna skall inte endast leda bostadsproduktionen. När bostadslånen börja närma sig 100 procent av fastighetsvärdena, har man nått en gräns där frågan om ökad direkt kommunal produktion av lägenheter börjar pocka på sin lösning. I nuvarande tid finns det dessutom ett alldeles särskilt behov av kommunala produktiva insatser. Eftersom privata företagare under senare år i stor utsträckning övergått till att producera insatslägenheter i stället för hyreslägenheter, ha svårigheterna för mindre bemedlade att erhålla bostäder ökats ännu mer än vad som beror enbart på bostadsbristen. Bostadskooperationen och egnahemsrörelsen ha gjort och komma framdeles att göra en mycket betydelsefull insats i svensk bostadspolitik. Men den mera spekulativt betonade bostadsföreningsverksamheten, som förekommer jämsides med de allmännyttiga bostadsrättsföreningarna, behöver inte bara en skärpt kontroll utan också en ökad konkurrens. Och det behövs också rena hyreslägenheter. Eftersom privata företagare blivit ovilliga att producera sådana i tillräcklig utsträckning, bli kommunala insatser på detta område allt mera nödvändiga.»

Det står dock fritt för kommunerna att bygga, kanske någon svarar. Ja,

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

det är sant, men sanningen är också, att då det saknas ett centralt organ och då staten icke vidtagit några speciella åtgärder för att centralisera och kontrollera byggnadsmaterielproduktionen, så att de kommunala organen kunna göra billiga uppköp av materiel, är det klart att intresset inom kommunerna inte kan vara så stort. Här fordras både ett centralt och ett lokalt organ, som uteslutande ägna uppmärksamheten åt medborgarnas bostadsförsörjning.

För närvarande kan man tala om en planlös bostadsproduktion, som i vissa fall gränsar till rena anarkien. I Stockholm finns det minst ett par hundra byggmästare. Även i landsortsstäderna finns ett stort antal byggmästare. Det händer att det på ett kvarter kan vara ända upp till ett tiotal olika byggnadsfirmor, som bygga bostäder. Varje firma transporterar dit sina cementblandare och övriga maskiner och byggnadsmateriel. Detta är oekonomiskt och orationellt i högsta grad. När sedan fastigheterna äro färdiga och folk flyttar in, skola portvakter eller maskinister och vice värdar tillsättas i varje sådan fastighet. Det är således inte nog med att byggnationen blir dyr, då den bedrives planlöst, utan dessutom måste hyrorna drivas i höjden genom en fördyrad administration. En gemensam ångcentral för ett större antal fastigheter skulle självfallet förbilliga såväl bränsleutgifterna som administrationsutgifterna för den personal, som behövs för att sköta eldning och portvaktsarbete.

Häromdagen lämnades i pressen från försvarets bostadsanskaffningsnämnd ett bidrag till diskussionen, om staten och kommunerna skola ta ansvaret för landets bostadsproduktion eller om de privata byggmästarna som hittills skola bära huvuddelen av detta ansvar. Bostadsanskaffningsnämnden redovisar ett synnerligen intressant resultat från ett byggnadsföretag i Karlsborg, där det gällde uppförande av 14 bostadshus av gasbetong med 56 tvårumslägenheter och 28 trerumslägenheter. Grund-, vatten- och avloppsarbeten genomfördes i egen regi. På byggnadsarbetena infordrades emellertid anbud. De tre lägsta av dessa lödo på 769 500 kr., 787 000 kr. och 821 000 kr. Sedan nämnden granskat anbuden, beslöt den att som ett led i av regeringen anbefalld försöksverksamhet utföra byggnadsarbetet i egen regi. Man hoppades kunna spara en del, varjämte erfarenheter skulle kunna vinnas i två viktiga avseenden, nämligen om serieproduktionens förbilligande verkningar samt om de faktiska merkostnaderna vid bostadsbygge vintertid. Förhoppningarna kommo heller inte på skam. Av den preliminära efterkalkyl, som gjorts i samråd med byggnadslånebyrån, framgick, att nämndens självkostnader stannade vid 678 000 kr. eller en skillnad på 91 000 kr., om man jämför med det lägsta anbudet, eller i procent räknat en sänkning av 13,5 %.

Byggnadschefen för detta företag, arkitekt Hans Ancker-Holst, har på fråga, om de besparingar man gjort uppnåtts på bekostnad av husens standard, svarat, att detta givetvis inte varit fallet, dock på ett undantag när, nämligen att byggnaderna delvis försetts med träbjälkar i stället för betongbjälklag på grund av då rådande järnbrist. För övrigt är standarden hög. Sålunda valdes exempelvis till ytterväggar 25 cm gasbetong i stället för 22,5 cm, varigenom värmeisoleringen förbättrades och bränslekostnaderna beräknades bli nedbringade. Lägenheterna äro försedda med perspektivfönster. I sovrum, vardagsrum och kapprum är parkettgolv inlagt. Varje lägenhet har badrum, som är ljust och rymligt och så anordnat, att småtvätt kan utföras där. I köken finnas, utom vanlig skåpinredning, elektrisk spis med bakugn, rostfri diskbänk med varmt och kallt vatten samt kylskåp. Värmeförsörjningen är ordnad med panncentral. Likaså finns det centrala maskintvättstugor med alla moderniteter.

Bland de åtgärder i förbilligande syfte, som vidtagits, har arkitekt Holst vidare nämnt en sträng standardisering, centrala materielinköp, materielets anpassning till lokala förhållanden och en viss tillverkning på platsen. Trans-

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
portfrågan på och utom arbetsplatsen har varit föremål för särskild uppmärksamhet. Specialisering, planmässighet och friktionsfritt samarbete ha bidragit till att minska spilltiden. Arkitekt Holst uttalar sig också för ett gemensamt forum för bostadsindustrien, som han skulle vilja kalla produktionsråd.

Jag tror, att detta exempel säger en hel del. Staten har ju, när den drivit egna företag, utsatts för en rätt stark och i viss mån även berättigad kritik. Det är emellertid självklart, att man på detta område skulle kunna åstadkomma åtskilligt, om man genomförde en centralisering och ett förstatligande av hela bostadsproduktionen. Statsmakterna måste, om de vilja göra folkets vilja till landets lag, genomföra en fullständigt ny bostadspolitik, vilken skall syfta till att skapa en god bostadsstandard åt hela folket. Betingelserna för att uppnå ett sådant mål måste i första rummet vara, att staten och kommunerna i huvudsak överta hela ansvaret för bostadsproduktionen, i varje fall den i städer och tätbebyggda samhällen. Såsom en följd härav måste byggnadsmaterielproduktionen centraliseras och förstatligas så att priserna på byggnadsmateriel bringas i nivå med framställningskostnaderna. En generell hyressänkning måste genomföras i de under kriget uppförda lägenheterna, så att de medborgare, som med stora ekonomiska uppoffringar skaffat sig en modern lägenhet, inte skola tvingas att nu flytta tillbaka till de bostadsruckel, som de tidigare bebott. Speciella åtgärder måste vidare vidtagas för att sänka räntenivån, då det gäller kapital för samhällelig bostadsproduktion. Bostadsorgan måste upprättas såväl centralt som ute i kommunerna. Dessa organ skola svara för bostadsproduktionen. Slutligen måste tomtmarken överföras i samhällets ägo och därigenom undandragas privat tomtspekulation.

Till sist vill jag uttala mitt missnöje med utskottet, som även i år upprepar fjolårets misstag att sammanföra de bostadsmotioner, som rekommendera nya principer, med behandlingen av själva anslagsfrågorna till bostadsproduktionen. Jag är även missnöjd med att dessa motioner komma på riksdagens bord nu i elfte timmen.

I vår motion hade vi yrkat, att riksdagen på ett tidigare skede skulle fått tillfälle att yttra sig om de principer vi uppställde till diskussion i motionen. Vi hade vidare hemställt, att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle ge regeringen tillfälle att innan denna riksdag avslutades föreslå de åtgärder, som regeringen på grundval av motionen ansåge motiverade. På grund av att utlåtande över motionen framlagts först nu har jag, herr talman, ingen möjlighet att ställa något yrkande i anslutning till motionen, utan får begränsa mig till de synpunkter jag anfört på denna enligt min mening mycket viktiga fråga. Jag uttalar samtidigt den förhoppningen, att de synpunkter, som framförts i fråga om bostadspolitiken, skola bli föremål för saklig prövning i de instanser, som komma att utforma den närmaste tidens bostadspolitik.

Herr **Ståhl:** Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att något beröra de båda motioner, som jag väckt i denna fråga. Efter det anförande, som min ärade bänkkamrat herr Kempe nu hållit, känner jag mig emellertid pliktig att börja mitt anförande med att lyckönska honom för att han inte tillhör det kommunala förmedlingsorgan i vår gemensamma hemstad, som jag tyvärr har den smärtsamma plikten att tillhöra. Om herr Kempe hade suttit i vår hemstads drätselkammare och där haft att handlägga det ena byggnadsärendet efter det andra, kanske han hade varit något litet mindre säker på nyttan av det recept, som han här presenterat för lösning efter ganska enkla och raka linjer av alla våra mycket svåra bostadsproblem.

Jag blev ganska förvånad, när jag hörde herr Kempe och andra här tidigare tala om de profitbyggen, som vi haft under kriget. Det förhåller sig ju på det

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

sättet, att varje projekt till bostadsfastighet, som framföres, blir först mycket ingående nagelfaret av vederbörande kommunala arkitekt samt därefter av det kommunala förmedlingsorganet. Slutligen går ärendet till byggnadslånebyrån, som inte alltför sällan ger bakläxa på både finansieringsplan, ritningar samt omkostnads- och inkomstkalkyler, därför att byrån anser, att hela projektet är ohållbart. Jag har närmast det intrycket, att längre i kontroll är det mycket svårt att gå. Jag skulle i anslutning till detta, och särskilt då med tanke på det av herr Kempe berörda karlsborgsfallet, vilket för övrigt inte är helt obekant, vilja framhålla, att det finns privata byggmästare, som kalkylera högt men bli genomskådade av exempelvis byggnadslånebyrån. Detta är inte alls någon enastående händelse. Det är mångfaldiga gånger, som bostadsprojekt skickas tillbaka från både det kommunala förmedlingsorganet och det centrala.

Jag skulle för herr Kempe och dem som tänka på samma sätt som han i denna fråga, särskilt vilja framhålla, att vad som för närvarande bekymrar kommunerna mest på detta område är att kommunerna tvingas gå i borgen för det ena stora byggnadsbeloppet efter det andra. Jag förmodar, att detta bekymmer är allmänt inom landets kommuner. Den kommunala verksamheten på detta område är sannerligen inte bekymmerslös, och det är inte så enkelt att handskas med de kommunala skattebetalarnas pengar, att man utan vidare kan öka på den ena miljonen efter den andra med belopp för borgen till bostadsbyggen. Å andra sidan har emellertid nöden ingen lag. Kommunerna måste göra vad som är ofrånkomligt. Dessa stora borgensbelopp äro likväl till stort bekymmer för kommunerna. Jag anser därför, att det skulle vara lyckligt, om man ville diskutera dessa byggnadsfrågor från något andra utgångspunkter än efter de alltför enkla riktlinjer, som herr Kempe nyss uppdragit. Jag hoppas, att herr Kempe inte misstycker, att jag öppenhjärtigt säger detta.

Den ena av mina båda motioner har tagit sikte på ett helt annat problem, nämligen hur vi skola bära oss åt i de kommuner, där vi ha något så när tillräckligt med föreningslägenheter men däremot icke kunna få fram några hyreslägenheter. Det finns ju många människor, som vilja ha föreningslägenheter, och det är naturligtvis fullt i sin ordning, att de då få sådana. Men däremot kan det icke vara sunt, att unga och nybildade familjer, som äro i tillväxt eller som kanske komma till ett samhälle för mycket kort tid, icke blott skola vara tvingade att anlita sina sista besparingar utan dessutom låna upp kapital för att skaffa sig tak över huvudet. I detta predikament befinna sig, som alla, som känna till förhållandena, veta, tusentals unga människor helt enkelt på grund av att hyreslägenheter icke stå att få.

Under sådana omständigheter frågar man sig — och jag skulle tro, att många kommunalmän som sysslat med hithörande spörsmål ha ställts inför detta problem —: hur skola vi bära oss åt för att få fram flera hyreslägenheter? Ja, det är klart att kommunerna kunna bygga. Jag är fullt medveten om detta. Men å andra sidan är det inte så enkelt för kommunerna att sätta i gång med storbyggen, när man vet, att det finns stora föreningsföretag, som bygga fastigheter. Många ha då kommit till samma resultat som jag, nämligen att ett sätt som skulle kunna försökas vore att i låneavseende jämställa privata företagare med kooperativa företagare. För närvarande är det som bekant så, att kooperativa företag, som kunna jämställas med kommuner, allmännyttiga företag, som de enligt den officiella terminologien kallas, erhålla ett tertiärlån intill 25 procent av fastighetens avkastningsvärde, medan däremot privata byggare få dylika lån intill blott 20 procent av samma värde. Det blir alltså totalt en skillnad på 95 resp. 90, vilket medför, att en pri-

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

vat byggare måste göra dubbelt så stor riskbärande egen insats som de som uppföra ett föreningshus.

Vad har följden av dessa bestämmelser blivit? Jo, att en hel rad byggnadsföretagare visserligen sätta i gång att bygga hus, men de göra det på det viset, att de ögonblickligen bilda en förening för att på så sätt komma i åtnjutande av det större tertiärlånet. Jag har varit med om sådana fall i min egen verksamhet på detta område. Det gällde vid ett tillfälle en grupp anställda — för övrigt i statstjänst — som voro tvungna att skaffa sig lägenheter i min hemort. Då sade företagarna inom byggnadsfacket där: nåväl, vi äro villiga att sätta i gång och bygga föreningshus av den vanliga typen för att få det högre tertiärlånet. Nej, förklarade då ledningen för det statliga företag det här gällde, våra arbetare vilja inte ha föreningslägenheter, utan de vilja ha hyreslägenheter, och ni äro tvungna att skaffa sådana. Ja, sådana lägenheter kunde vi inte uppdriva. Följden blev, att man kom överens om ungefär den anordningen, att man pro forma bildade en förening, där en enskild person satte till insatskapital, och så slogs det ut på en lång följd av år. Så fick man då godkännande på denna anordning, trots att de på detta sätt producerade lägenheterna naturligtvis kommo att realiter betinga en högre hyra än som annars skulle varit möjligt att erhålla. Jag säger ingenting till kritik emot en sådan anordning, då jag tror att den är ofrånkomlig. Vad som här har inträffat visar enligt min mening, att man även på statligt håll faktiskt måst kringgå de bestämmelser, som för närvarande gälla, emedan det finns sådana massor av bostadssökande, som inte vilja ha föreningslägenheter. Jag skulle faktiskt vilja gå så långt att jag säger, att i många städer — jag vågar inte yttra mig om, huruvida det gäller generellt över hela landet, men jag känner till förhållanden i åtskilliga städer — är det numera faktiskt mera allmännyttigt att bygga lägenheter av ren hyrestyp än att i lagens mening bygga allmännyttiga föreningslägenheter. Det är med anledning härav, herr talman, som jag har ifrågasatt, huruvida riksdagen skulle vilja överväga möjligheten att i tertiärlåneavseende jämställa privata byggare med kooperativa byggnadsföretag. Jag är inte alls säker på att ett sådant arrangemang skulle leda till resultat — det vågar jag inte på något sätt garantera — men jag tror, att det ändå vore ett sätt att möjligen åstadkomma en utjämning mellan produktionen av föreningslägenheter å ena sidan och hyreslägenheter å den andra.

Nu säger utskottet, att utskottet inte vill föreslå någon ändring i gällande bestämmelser, därför att utskottet vill avvakta bostadssociala utredningens resultat. Jag måste säga, att detta är en argumentation, inför vilken jag utan vidare böjer mig, i synnerhet som jag har fått reda på att man väntar, att bostadssociala utredningen kan bli färdig med sitt betänkande inom en ganska nära framtid, och man därför har att motse förslag om korrigeringar och kanske ganska grundliga ändringar i den statliga bostadspolitiken redan till nästa års riksdag. Jag har därför inte något yrkande att framställa, men jag skulle gärna vilja rikta den uppmaningen till bostadssociala utredningen att verkligen på allvar överväga denna fråga, eftersom riksdagen nu inte kunnat ta ställning till densamma. Jag tror, att det är en så väsentlig angelägenhet för många familjer att kunna få hyreslägenheter, att frågan är väl värd ett grundligt övervägande.

Den andra motion, som jag väckt i föreliggande ärende, kan jag behandla mycket kortare. Den gäller bidraget till främjande av bostadsbyggande på landsbygden. För närvarande utgår bidrag till ren förbättringsverksamhet med maximum 2 500 kronor. Dessutom kan man till vatten- och avloppsledningar få 1 000 kronor. Det är ofta familjer med många barn och i relativt små omständigheter, som söka dylika bostadsförbättringsbidrag. Jag kan an-

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

föra många exempel på den saken. Nu har emellertid praxis blivit att man till de sökande säger: vilja ni ha förbättringsbidrag, måste ni också ha bostaden i ett ur hälsovårdssynpunkt godtagbart skick. — I många sådana fall går det åt bra mycket mera pengar till att försätta bostaden i ett sådant skick än vad själva bidraget uppgår till. Då säger man vidare till dessa familjer: ni få låna upp resten. — Som bekant är det ganska enkelt att låna pengar genom egnahemsnämnden. Emellertid äro dessa familjer, som behöva bidrag för att förbättra sina hem, ofta skuldsatta redan förut. De hade ingenting över, när de köpte sitt lilla ställe, de ha ofta många barn och leva under mycket små omständigheter. De säga därför: vi våga inte skuldsätta oss mera än vi redan ha gjort. Därför avstå vi både från att låna och från bidraget. — Med anledning härav har jag i min motion föreslagit, att maximeringen av detta bidrag skall tagas bort i särskilt ömmande fall och efter prövning av egnahemsstyrelsen. Denna prövning skulle alltså icke ske genom de lokala egnahemsnämnderna utan efter enhetliga riktlinjer av egnahemsstyrelsen. Härigenom skulle man få en likformig förbättringsverksamhet över hela landet.

Emellertid vill utskottet inte heller vara med om denna sak, som i och för sig förefaller mig ytterst behjärtansvärd, utan säger nej med samma motivering som i fråga om den första motionen, nämligen att bostadssociala utredningen bör ta ställning även till denna fråga. Jag känner mig tyvärr nödsakad att acceptera utskottets inställning även på den punkten, men jag vill även därvidlag uttala den förhoppningen, att bostadssociala utredningen skall uppmärksamma denna angelägenhet. Det gäller här fall, som verkligen äro i allra högsta grad ömmande, inte minst i de skogstrakter, där det finns många barnrika familjer, som äro i behov av allt det stöd de kunna få.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Kammarens ledamöter ha säkerligen uppmärksammat, att den proposition i bostadsfrågan, som i år förelagts riksdagen, är till omfattningen betydligt mindre än vad den plägat vara under de senare riksdagarna. Anledningen härtill är ju ganska klar. Kungl. Maj:t har inte föreslagit några ändringar i de grunder för bidrag till bostadsbyggande, som ha tillämpats under senare år. Orsaken härtill är att man avvaktar bostadssociala utredningens förslag i frågan. Statsutskottet har ställt sig på samma ståndpunkt och anför därför i sitt utlåtande ett ganska kortfattat resonemang. Utskottet förutsätter, att grunderna för bidrag till bostadsbyggande av olika slag skola vara desamma som förut, och nöjer sig med att hänvisa till det väntade betänkandet ifrån bostadssociala utredningen.

Nu är det ett faktum, att detta betänkande har låtit vänta på sig länge — jag vill säga alltför länge. Det har ju nu ställts i utsikt att det skall komma ganska snart, vilket också framhölls av den senaste ärade talaren. Det är min förhoppning att så även skall ske. Man har väl anledning att förvänta, att detta betänkande kommer att innehålla riktlinjer för statens understödjande av bostadsproduktionen, vilka skola kunna stå sig under åtskillig tid framåt. Under sådana förhållanden kan det givetvis inte ifrågakomma, att riksdagen på egen hand nu stakar ut några nya riktlinjer, som kunna bli ett hinder för de förslag, som en speciell utredning på området kan framlägga. Det är detta som gjort, att statsutskottet inte har ansett sig kunna biträda de motionsvis framförda yrkandena i olika avseenden, utan, som jag nyss antydde, hänvisat till det kommande förslaget, som då får prövas i den ordning, som plägar vara vanlig.

Jag har inte någon som helst anledning att i detta sammanhang ingå på ett utförligt resonemang om den från statens sida förda bostadspolitiken. Jag är för egen del benägen att tro, att åtskilliga förändringar i detta avseende behöva

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
vidtagas för framtiden, men jag är inte beredd att nu framlägga några förslag i detta avseende. Jag nöjer mig sålunda med att i detta fall konstatera, att statsutskottets förslag, som överensstämmer med den kungl. propositionen, innebär ett fortsättande på den väg, man har slagit in på under de senare åren.

Den förste ärade talaren i denna debatt framförde en hel del kritik inte bara emot statens bostadspolitik i allmänhet utan även emot byggnadslånebyråns sätt att tillämpa de olika grundsatserna för densamma. Jag lämnar denna kritik mot byggnadslånebyrån å sido. Det finns en annan ledamot av kammaren, som är bättre skickad än jag att belysa dessa synpunkter, och jag skall icke på något sätt träda honom för nära med mitt anförande.

Jag ställer mig en smula reserverad mot det resonemang, som framfördes av den siste ärade talaren, när han uttalade önskemål om att även privata byggmästare skulle när det gäller erhållande av lån kunna jämställas med s. k. allmännyttiga företag. Framför allt kände jag mig tveksam, när han anförde att byggmästare genom att bilda föreningar, ofta av ren skennatur, försöka att komma i åtnjutande av bättre förmåner i låneavseende än vad de eljest skulle kunna erhålla. Jag vill erinra om att Kungl. Maj:t har uppmärksammat detta bildande av föreningar av olika typ på bostadsmarknaden. Kungl. Maj:t har ju också igångsatt en utredning i avsikt att i detta avseende skapa förutsättningar för att skydda de bostadssökande från att obehörigen exploateras av företagsamma byggherrar, som under en förenings mask vilja driva enskild verksamhet. Intill dess den bostadssociala utredningens resultat föreligger tror jag inte det skulle vara klokt att vidtaga några som helst åtgärder i det syfte, som avses i den motion, som den ärade talaren åberopar. Jag tror att det är lämpligt att avvakta utvecklingen i detta avseende.

Jag anser sålunda, att vi i det läge, vari vi befinna oss i år, intet annat kunna göra än att biträda statsutskottets nu föreliggande förslag. Jag slutar med att ge uttryck åt samma förhoppning, som jag nyss uttalade, nämligen att bostadssociala utredningens förslag skall komma så snart, att de olika synpunkter, som däri kunna komma att framföras, kunna underkastas vederbörlig granskning och bearbetning, så att man när man till ett annat år går att behandla bostadsfrågan och det statliga stödet till bostadsproduktionen skall kunna ta i anspråk den sakkunskap, som på detta sätt kan framkomma.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets förslag.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det är märkvärdigt hur lätt allting ter sig för den som ser tingen utifrån och hur annorlunda det blir när man ser dem en smula inifrån och dagligdags sysslar med dessa ting. När det gäller de statliga insatserna på bostadsfrågans område under krigsåren får man akta sig för att endast slå ned på uppgifterna från det sista året och säga: så här ser det ut; detta är vad vi åstadkommit. Om man vill försöka vara rättvis är det nog riktigast att gå tillbaka till den tidpunkt år 1939, då krigsutbrottet skedde och praktiskt taget hela den verksamhet, som då bedrevs på byggnadsområdet, avstannade. Där ha vi utgångspunkten; det är från denna tidpunkt, när det enskilda intresset icke orkade fortsätta och överhuvud taget inte kunde fortsätta denna verksamhet på de gamla betingelserna, man skall räkna de statliga insatserna. Under sådana förhållanden tycker jag, herr talman, att vi i dag, när vi närma oss budgetårets slut och kunna se hur byggnadsverksamheten budgetår för budgetår har stegrats just genom det statliga initiativet, ha rätt att säga: vi finna verket vara tämligen gott i betraktande av de förhållanden, under vilka det har tillkommit.

Man bör också i detta sammanhang komma ihåg, att det såväl i de framställningar, som statsorganen ha gjort, som i den kungl. propositionen starkt betonas, att den verksamhet, som på detta område skall bedrivas med statliga

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

lånemedel och med statlig subvention, är beroende av den materialtillgång, som är för handen, och att således hela det program, som lägges upp för kommande budgetår i den kungl. propositionen, är beroende av om det material kan framskaffas, som erfordras för att åstadkomma de 45 000 bostadslägenheter, som man räknar med att under detta budgetår kunna framställa. Kan inte detta material åstadkommas, så kan inte heller detta program förverkligas, och ännu mindre det program, som herr Kempe är beredd att nu omedelbart och i ett sammanhang genomföra.

Herr Ståhl har i en av sina motioner och i sitt anförande i kammaren fört fram en fråga, vilken jag tror att vi ha diskuterat många gånger här i kammaren i samband med bostadspropositionerna, nämligen den oerhörda tillväxt av s. k. bostadsrättslägenheter, som har skett under krigsåren. Jag talar nu inte om den bostadsrättsrörelse, där bostadsrätten är klar, när man skapar föreningen och där man bildar en förening utan några som helst enskilda intressen, utan jag syftar på dessa föreningar, som ha vuxit upp som svampar ur jorden under de sista åren, och där det många gånger varit svårt att sovra ut det enskilda intresse, som in i det sista har velat vara med och göra sig gällande. Det är väl ändå ingen hemlighet, åtminstone för dem, som i de kommunala förmedlingsorganen ha sysslat med bostadsfrågan, att statsorganet har nödgats avstänga mer än en företagare från lånemöjligheter på grund av att man inte har följt de principer, som i detta fall skola vara gällande.

Jag erkänner villigt och gärna, att sitationen särskilt för många nybildade familjer nu ter sig ungefär på samma sätt som under förra världskriget, då man för att få tak över huvudet måste betala inlösen för en lägenhet. Säkert ha många av dessa unga familjer, som gjort sin insats, överhuvud taget betraktat den såsom en lösen för att komma åt lägenheten utan att någon gång kunna återfå det insatta kapitalet. Såvitt jag förstår föreligger det emellertid en mängd av svårigheter, om man följer den väg, som herr Ståhl rekommenderar. I ett allmännyttigt bostadsföretag — det var utgångspunkten för dessa allmännyttiga företag, som intaga en särställning till statsmakterna — får det icke finnas något enskilt intresse, och man har varit angelägen att se till att över dessa allmännyttiga företag det allmänna i form av kommunen beretts inflytande över ledningen i företaget, vilket möjliggjort för staten att hysa det förtroende för dessa företag, att man kunnat gå upp till en lånegräns av 95 procent. Det är möjligt, att man kan finna nya vägar i det avseendet, men man skall icke bortse ifrån betydelsen av att det finns en verklig kommunal kontroll över en sådan verksamhet. Bortser man från detta förhållande och ger det enskilda intresset samma möjligheter som de allmännyttiga bostadsföretagen, är jag rädd för att man icke kan behärska det hela.

Så vill jag säga några ord om förbättringsverksamheten. Det är en verksamhet, som jag icke har sysslat med, men som herr Ståhl berör i sin andra motion. I detta avseende skulle jag vilja fästa herr Ståhls uppmärksamhet på att det finns också i de s. k. bostadsförsörjningslånen en möjlighet för barnrika familjer — herr Ståhl talade särskilt om familjer på landsbygden i små omständigheter och med många barn — att få bostadsanskaffnings- och bostadsförbättringslån. Man har alltså möjlighet att, trots att man är tämligen skuldsatt på sin gård, få förbättringslån av staten, och härmed följer också enligt gällande författningar, att man får årligt familjebidrag samt att det erhållna familjebidraget beräknas icke blott på den kostnad, som det nya lånet innebär, utan även på de kostnader, som de å fastigheten tidigare vilande lånen innebära. Jag tror således, att det särskilt för familjer i små omständigheter på landsbygden kan vara en utväg, och den har man åtminstone på många håll i vårt land använt sig av.

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

Jag skall, herr talman, icke ge mig in på någon debatt med herr Kempe om hyrorna. Det är ett kapitel, som vi diskuterat flera gånger och som hänger nära samman med hela den statliga subventionen. Men om man kan bygga så billigt, att man kan sätta lägre hyror än vad hyggnadslånebyrån gör — jag förutsätter också, att man bygger utan statlig subvention i form av tilläggslån — kan ingen makt i världen hindra någon från att sätta ned hyrorna. Då får man taga risken själv. Om staten emellertid icke blott skall subventionera dessa bostadsföretag utan därtill också ställa sig såsom långivare i toppen, må det icke förtänkas, att staten vill ha företagen åtminstone på så pass solida fötter, att man icke med öppna ögon samma dag, man fattat beslut om lånet, konstaterar, att staten får vara beredd att övertaga huset i fråga.

Herr Kempe strök under i sitt anförande mycket starkt, att det var nödvändigt att få nya linjer för bostadspolitiken, och han frågade, om krisåtgärderna på detta område skulle permanentas. Hur kan man ställa en sådan fråga efter alla de debatter i bostadsfrågan, som ägt rum under senare år? Hur kan man ställa den frågan efter det svar, socialministern gav på herr Kempes interpellation? Det är ingen hemlighet för någon, som överhuvud sysslat med dessa ting, att det arbetas intensivt för att lägga en ny, stabilare grundval för den statliga insatsen på detta område än vi kunnat göra under kristiden. Men, herr Kempe, jag tror, att det är rimligt, om man skall skapa denna nya bostadspolitik, att icke improvisera, så att vi, när vi genomfört denna nya bostadspolitik, kanske komma underfund med att vi måste söka nya vägar för att lösa detta problem. Det är rimligt, att när man skall forma ut de nya linjerna för denna politik, detta sker på en säker grundval, där man framför allt har gjort klart för sig, den plats kommunen skall intaga. Gör man icke klart för sig detta, tror jag, att det är skäl att fortsätta på den väg vi vandra hellre än att slå in på något som vi icke kunna behärska. Jag hoppas emellertid, herr talman, att herr Kempe lika litet som någon annan av kammarens ledamöter missförstod socialministerns uttalande i interpellationsdebatten för någon tid sedan, då han annonserade en ny bostadspolitik, och man kan väl förutsätta, att grunderna för denna nya politik kanske komma att framläggas vid nästkommande års riksdag. Sker detta, bör även herr Kempe kunna vara tämligen tillfredsställd med vad statsmakterna redan gjort i det avseendet.

Herr **Johanson** i Norrköping: Herr talman! Jag skall icke hålla något längre anförande, men på grund därav att jag jämte några kamrater har en motion bland de nio stycken, som avstyrkts av statsutskottet, och ämnar yrka bifall till densamma är jag tvungen att säga några ord. I motionen nr 167, som här avses, har föreslagits ändrade bestämmelser i Kungl. Maj:ts kungörelse den 22 juni 1939 om statsbidrag till anordnande av pensionärshem. Tillkomsten av denna sociala förmån var givet ett stort framsteg för landets folkpensionärer. Anvisningarna i de statliga bestämmelserna för kommunens urval av hyresgäster äro dock så formulerade, att de uppmana eller, rättare sagt, uppmuntra icke förstående kommunalmän att begränsa rätten till en dylik bostad framför allt för dem som allra bäst behöva bostadshjälp. Exempelvis kan man med stöd av de statliga bestämmelserna, vilka även tillämpas på flera platser, undantaga dem som ha hjälp från det allmänna d. v. s. fattigvården. Det är just denna begränsning, som vi sökt att få bort med vår motion. I 3 § står nämligen: »Företräde bör lämnas person, som kan antagas efter erhållandet av bostad i hemmet bliva i stånd att försörja sig utan annat bidrag från det allmänna än pension eller invalidunderstöd.» Visserligen har man efter dessa anvisningar gjort en ny formulering, som om den utnyttjades skulle ge möjlighet även för fattigvårdsklientelet att få bostad. Man skriver nämligen:

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

»Där särskilda skäl därtill föranleda, må till hyresgäst i pensionärshem antagas även annan mindre bemedlad person än i första stycket avses.»

Utskottet har vid behandling av motionen avstyrkt densamma med hänvisning till denna senare formulering och anser, att den täcker behovet och att inga ändringar därför böra göras. Ett dylikt ställningstagande vittnar om att man i utskottet icke tagit hänsyn till den praxis, som användes på så många håll och icke minst i några av landets större städer. I motionen ha vi exempelvis hänvisat till hur myndigheterna i Norrköping förfara. Jag skall här komplettera detta med uppgifter från landets näst största stad. I Norrköping har man i den anmälningsblankett, som användes för sökande av bostad i pensionärshem, till och med skrivit ut följande: »De som erhålla lägenhet i pensionärshem kunna ej påräkna något annat bidrag från kommunen.» Det är klart besked, och därför behöver man icke diskutera med utskottet om hur föreskrifterna följas. Norrköping är dock landets till storleken fjärde stad med 75 000 invånare. 104 lägenheter äro byggda, men endast en medborgare, som har annan hjälp från kommunen än förmånen att bo i pensionärshem, har erhållit bostad. I regel är det ju även tyvärr så, att de allra fattigaste — de som måste anlita fattigvården utöver den dåliga pensionen — även ha den sämsta bostaden och därför bättre än några andra behöva komma i åtnjutande av bostad i pensionärshem. Denna välvilja, som man tycker att även utskottets ledamöter borde hysa mot de fattiga och i samhällets tjänst utslitna gamla, saknas, och man vinkar blott med kalla handen.

Göteborgs pensionärshemsverksamhet firade år 1943 sitt tjugufemårsjubileum. Till detta utgavs en skrift, där det lämnas en redogörelse för verksamheten. Vid genomläsningen av densamma skall man finna, att myndigheterna i Göteborg ha samma negativa inställning till frågan som myndigheterna i Norrköping. Där återges bl. a. ett avsnitt ur ett av stadsfullmäktige fastställt reglemente, där det heter: »Det åligger styrelsen att uthyra bostäder åt i Göteborg bosatta aktningsvärda åldringar, vilka genom den förmån av bostad, som i nämnda hem kan beredas dem, hava utsikt att i fortsättningen kunna reda sig utan hjälp av fattigvården.» Man skriver dessutom några tänkvärda ord på ett annat ställe i denna skrift, som innebära ett fastställande av fakta och som utskottets ledamöter böra lägga på minnet. Jag vill citera följande: »Då det torde anses omöjligt, att personer skulle kunna reda sig på sin folkpension, vilken utgår med omkring 600 à 700 kronor per år, har styrelsen varit angelägen om att bland sökandena bevilja lägenhet åt sådana, vilka utöver sin folkpension haft andra inkomster, såsom s. k. arbetsgivarpension, eller utdelning från fonder eller bidrag från barn eller andra anhöriga.»

Såsom synes av dessa citat behöver man heller icke tvivla på hur man i Göteborg förfar vid tillämpningen av denna lags kautschukliknande formuleringar. Det sker på allra sämsta sätt. I de fall, där inga bestämda belopp kunna angivas från barnen om hjälp, kräves undertecknandet av en garantiförbindelse, och det upplyses i denna berättelse, att 532 sådana förbindelser bilagts bifallna ansökningshandlingar. De fattiga gamla, som icke ha några barn eller andra, som hjälpa sig, eller icke kommit i åtnjutande av den nåd, en del kapitalistiska företag kosta på sig till de gamla, som inte orka längre och tjänat ut, kunna ej komma i fråga. De äro med andra ord utsatta för dubbla svårigheter, när det gäller att kunna existera. Det vore rätteligen på sin plats med några begränsningar i bestämmelserna, så att de kunde bli till fördel för dessa redan på undantag satta gamla och icke som nu till nackdel för dem.

Under valrörelsen 1942 utgåvo socialdemokraterna i Göteborg ett flygblad, speciellt riktat till folkpensionärerna, där man bl. a. tog upp denna fråga och krävde den rätt, som vi krävt i motionen. Man skriver här: »Vad man kan

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
önska är, att rätten att bo i dessa pensionärshem utsträckes att omfatta även sådana gamla, som nödgas anlita fattigvården. Dithän måste vi komma, innan man kan vara nöjd.» Jag förutsätter, att Göteborgs socialdemokrater icke avsågo, att detta endast skulle vara vad man brukar kalla valfläsk, vilket tydligen statsutskottets socialdemokratiska majoritet tycks avse. Med utgångspunkt från detta är det väl på sin plats, att riksdagens socialdemokrater stödja motionen och framför allt då dess göteborgsrepresentanter. Jag vet, att det finns kommunala förtroendemän, som tillämpa föreskrifterna om rätt att erhålla bostad i pensionärshem på bättre sätt än vad i de här refererade fallen skett, men det är icke något argument för vare sig utskottet eller några andra för att behålla de dåliga direktiven. De exempel, som jag här tagit ifrån två av landets största städer, anser jag vara så övertygande argument mot utskottets ståndpunkt och för vår motion, att övrig diskussion borde vara överflödig.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som vi krävt i vår motion nr 167, och hoppas, att riksdagens ledamöter biträda densamma, till gagn för landets allra fattigaste och mest hjälpbehövande folkpensionärer.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Kempe:** Herr talman! När herr Ståhl beklagade, att jag icke satt tillsammans med honom i drätselkammaren i Karlstad och fick diskutera det bekymmersamma bostadsproblem, som vi ha i Karlstad, måste jag säga till honom, att om jag suttit där tillsammans med honom hade vi säkerligen varit lika oeniga i fråga om bostadspolitiken som vi äro här i riksdagen. Visserligen skall man icke diskutera lokala problem här, men när nu herr Ståhl fört in ett sådant, kan det utgöra ett mycket lärorikt exempel på huru man icke skall bedriva kommunal bostadspolitik. Jag måste säga, att om herr Ståhl, såsom jag förmodar, har delvis ansvaret för bostadspolitiken i Karlstad, är det ingenting att gratulera till. Skulle det ändå icke vara betydligt ändamålsenligare ur alla synpunkter, framför allt ekonomiska synpunkter och även ur den synpunkten, att det gäller att pressa ner hyrorna, att Karlstad stad i stället för att ha ett flertal byggmästare, som bygga bostäder på stadens mark, i egen regi ordnade denna bostadsproduktion och genomförde en rationell bostadspolitik, varvid man också skulle kunna genomföra en förbilligad administration. Jag bor själv i ett sådant där insatshus och vet av egen erfarenhet, hur fördyrade administrationskostnaderna äro blott på grund av en oekonomisk och orationell organisation. I en fastighet med 18 lägenheter gå administrationskostnaderna upp till närmare ett par hundra kronor per lägenhet och år. Det är naturligtvis ett oerhört högt belopp och skulle naturligtvis kunna nedbringas med en kommunal bostadspolitik. Den är så enkel, ja den är alltför enkel och därför borde också herr Ståhl begripa det förnuftiga med en kommunal bostadsproduktion.

Sedan vill jag säga några ord även i fråga om byggmästarnas profiter. Jag skall icke trötta kammaren med att rada upp en mängd siffror i fråga om enskilda byggmästares inkomster, men för att belysa, vilka oerhörda vinster byggnadsföretag och enskilda byggmästare göra sig på byggnadsproduktionens område, skall jag be att här få nämna några fall. Vi ha här 14 stycken byggnadsföretag. Det är Tolls byggnadsbolag, A. Dunder, T. Enfors, Johan Eriksson, L. J. Eriksson, E. Fahlén, Oscar och L. Hegert, L. E. Hellstedt, Nya Asfalt AB, Baltzar Lundström, Olsson & Skarne, E. Rundlöf, Byggindustri, Vägförbättringar och Zetterberg AB. Dessa byggnadsföretag ha haft

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

en sammanlagd beskattningsbar inkomst till kommunen av 2 488 938 kronor och till staten av 2 947 910 kronor. Att det också kan vara lönsamt att vara direktör eller chef för ett sådant bolag framgår också av de direktörslöner, som ha utgått till en del av cheferna, exempelvis direktör Ahlén i Byggmästarföreningen 40 810 kronor, Max Gumpel 157 170 kronor, H. J. Krogh 46 840 kronor, B. Delin 42 520 kronor, P. Toll 127 100 kronor, L. E. Hellstedt 61 920 kronor, C. Zetterberg 56 390 kronor och E. Wohlin 31 340 kronor. Dessa åtta direktörer ha haft en genomsnittsinkomst av 70 000 kronor. Det är icke så låga årsinkomster de ha fått från dessa företag med deras stora profit. Tar man bort den profit, som uppstår när privata bygga bostäder, är det ju klart, att man kan förbilliga framställningen av sunda och goda bostäder.

Till sist skulle jag vilja fråga herr Ståhl hur han kan försvara, att staten och kommunerna skola finansiera bostadsproduktionen till praktiskt taget 100 procent utan att själva överta fastigheterna eller låta dem övergå i samhällets ägo? Nog förefaller det fördelaktigare att samhället bygger fastigheterna i egen regi.

Till herr Olsson i Gävle skulle jag vilja säga, att det må väl ursäktas oss, ifall han tycker att vi äro alltför aggressiva. Jag vill erinra om att under en lång tid ha vi varit ganska ensamma om att propagera för kommunal bostadsproduktion. I dag är jag och herr Olsson i Gävle överens på den punkten, och den har ju också mycket starkt kommit till uttryck i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Jag har icke vid den kritik, som jag har framfört gentemot den bostadspolitik, som alltjämt föres, bortsett ifrån att man under krigsåren givetvis hade en mycket svår situation och att nöden icke har någon lag. Det gällde ju att i en hast få fram bostäder, och man diskuterade kanske icke så mycket formerna som just att få i gång bostadsproduktionen. När jag i dag kritiserat denna politik eller rättare sagt frågat, om den skall permanentas, skedde det med utgångspunkt från att socialministern i svaret på min interpellation meddelade, att bostadssociala utredningen skulle komma med ett betänkande. Det var i maj månad, och efter denna datum ha vi fått den kungl. propositionen, som icke innebär någon ändring utan i huvudsak innebär en rekommendation av den politik, som man tidigare har fört.

Givetvis menar herr Olsson i Gävle, att bostadssociala utredningen skall lägga grunden till den nya politiken, och eftersom den icke har kommit med sitt betänkande, kan socialministern icke framlägga någon ny politik. Det hindrar emellertid icke, att vi i denna situation anse oss böra fästa uppmärksamheten vid det problem, som nu är brännande, nämligen de höga hyrorna. Vi komma icke ifrån det problemet, utan det måste vi lösa på ett eller annat sätt. Därför får man icke på något sätt nonchalant gå förbi detta problem.

För övrigt uttalade jag i mitt första inlägg den förhoppningen, att bostadssociala utredningen inom kort skall förelägga sitt betänkande och vi få väl förmoda att den kommer att rekommendera en förnuftig bostadspolitik.

Herr **Olsson** i Gävle erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Johanson i Norrköping, att när författningen om bidrag till pensionärshem utfärdades år 1939, så genomfördes de av honom påtalade bestämmelserna framför allt för att man icke på detta sätt skulle flytta över kommunala fattigvårdsutgifter på staten. Skall staten överta delar av fattigvårdsutgifterna, så bör det ske genom att det fattas beslut därom men icke på en sådan väg som denna.

Vidare vill jag framhålla, att några konflikter i detta avseende med kommunerna har statsorganet aldrig haft. Vad beträffar fallet Göteborg tror jag näppeligen, att någon människa, som har sysslat med dessa ting, är beredd att

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
räkna de kommunala pensionstillskotten som fattigvårdsunderstöd. I varje fall har statsorganet aldrig gjort det, när det har gällt behandlingen av dessa frågor.

Till herr Kempe skulle jag vilja säga, att det har nog aldrig varit så, att han och hans partivänner ha varit ensamma, när det gällt att hävda kommunernas skyldigheter. Redan när vi för 15 år sedan började diskutera dessa ting var det många som hade den uppfattningen.

Jag skall icke diskutera med herr Kempe hur det går till att göra en proposition, men när han begär, att om bostadssociala utredningen hade varit färdig i slutet på maj, detta skulle ha avspeglat sig i socialministerns proposition, måste jag säga, att då saknar han varje begrepp om hur det går till i detta avseende.

Vidare anförde:

Herr **Persson** i Växjö: Herr talman! Tillsammans med herr Severin i Gävle har jag väckt en motion om tillsättande av kommunala bostadsnämnder. Anledningen till denna motion var givetvis, att vi räknade med att kommunerna i fortsättningen kanske i större utsträckning än förut skulle få mycket stora uppgifter på bostadsproduktionens område. Vi ansågo därför, att man borde ha ett centralt organ i kommunerna, som skulle handlägga dessa frågor. Nu är det ordnat på det sättet, att i stad har i allmänhet drätselkammaren hand om denna handläggning och på landet är det kommunalnämnden eller municipalnämnden, som sköter förmedlingsverksamheten. Vi ha framhållit i vår motion, att ledamöterna exempelvis i en drätselkammare ha så många andra uppgifter och så många andra frågor att sätta sig in uti, att de sällan kunna ägna det intresse åt dessa byggnadsfrågor, som önskvärt vore.

Vi ha också erinrat om den splittring av verksamheten rent kommunalt på bostadspolitikens område, som nu är ett faktum. Man har, som jag nyss nämnde, i staden drätselkammaren och på landet kommunalnämnden eller municipalnämnden. Dessutom har man på sina håll arbetarsmåbruksnämnd och egnahemsnämnd. När det gäller bostadsförbättringsverksamheten handlägges den av hälsovårdsnämnden. Vi ha i vår motion utgått ifrån, att det skulle vara till gagn, om det tillsattes särskilda organ utrustade med teknisk och administrativ arbetskraft för handläggning av förmedlingsverksamheten och planläggning av bostadspolitiken på längre sikt. Lika väl som man har en arbetslöshetsnämnd eller en nykterhetsnämnd, skulle man behöva en bostadsnämnd.

Nu har statsutskottet i sitt utlåtande hänvisat till bostadssociala utredningen även i denna fråga, och jag kan ju förstå, att motionen icke kunde bifallas så som det nu ligger till, men man skulle ju möjligen ha kunnat åstadkomma en mera positiv skrivning än vad som skett i denna angelägenhet. Jag tror ju ändå, att det är nödvändigt att rent kommunalt åstadkomma en större centralisering, när det gäller behandlingen av bostadsfrågorna.

I detta sammanhang vill jag till sist uttala den förhoppningen, att bostadssociala utredningen snart skall bli färdig med sitt arbete. Vi ha ju ändå fått vänta ganska länge på dess betänkande, och det har signalerats åtminstone ett par gånger, att det snart skulle vara färdigt. Det sades från början, att det skulle bli klart någon gång vid årsskiftet. Jag hoppas nu, att det icke skall dröja alltför länge och att man i denna utredning också skall ta hänsyn till den fråga, som vi här ha motionerat om.

Herr **Ståhl:** Herr talman! Jag ämnar icke fortsätta att diskutera med herr Kempe om dessa byggnadsfrågor. För att icke kammaren skall få ett felaktigt intryck av de stora inkomsterna för de stockholmsbyggmästare, som han räk-

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

nade upp, skulle jag endast vilja säga, att såvitt jag har mig bekant ingen av dessa byggmästare sysslat med byggnationer för de tilläggslån, som det här är fråga om. Det har ju byggts industrifastigheter och även bostadsfastigheter under kriget i relativt stor skala utanför statens byggnadslånebyrås och de kommunala förmedlingsorganens regi. Huru stora inkomster man gjort sig på dessa byggen undandrar sig givetvis varje kontroll. Jag tror emellertid, att herr Olsson i Gävle skulle kunna verifiera, att det icke är tänkbart, att sådana inkomster skulle kunna göras på de byggnationer, som vi här diskutera. Var och en, som har sett hur dessa kalkyler nagelfaras, inser att det finns en ganska god garanti för den saken.

Herr Kempe framställde en fråga till mig, som han kanske vill ha svar på. Jag tar icke upp den bara för att svara honom, utan därför att den ofta har synts i den offentliga diskussionen. Det är den frågan: varför har icke den privata byggnadsföretagsamheten kunnat klara bostadsproduktionen under kriget, när den kunde göra det före kriget? Svaret ligger ju i öppen dag. Här fingo vi en hyresregleringslag, som bestämde, att hyrorna icke fingo uttagas till högre belopp än 1939 års genomsnittsnivå. När det sedan icke gick att producera bostäder så, att avkastningsvärdet sammanföll med produktionsvärdet, blev staten tvungen att ingripa på detta sätt tillsammans med kommunerna. Det är detta som gör, att staten nu har fått lägga ut så stora pengar och att kommunerna också ha fått ikläda sig så stora risker, som de tyvärr ha måst göra.

Man kan säga som herr Kempe, att kommunerna borde förpliktigas att själva taga hand om byggnadsverksamheten. Ja, det är förfärligt enkelt att säga det, men det är värre att sitta med och ikläda kommunerna de kolossala risker, som äro förknippade med detta. Trots att jag icke precis är dogmatiskt troende, när det gäller fördelarna av statsverksamhet, så skulle jag knappast dra mig för att rekommendera statlig produktion av hyreshus, därest vi på den vägen verkligen kunde få fram hyreslägenheter. Det verkligt centrala intresset är att det produceras, och de vägar, som leda dit, äro för mig i nuvarande situation en underordnad sak.

Herr Olsson i Gävle ifrågasatte i samband med min motion, huruvida det skulle vara möjligt att få samma kontroll över privata företagare som över bostadsrättsföreningar. Jag är också tveksam på den punkten, och herr Olsson i Gävle har säkerligen också uppmärksammat, att jag diskuterat den saken i min motion. Såsom det nu ligger till, när de kommunala förmedlingsorganen måste vara så vaksamma i fråga om sina engagemang i dessa byggnadsföretag, tror jag emellertid, att man med ganska stort lugn skulle kunna överlämna den kontrollen till dem, under förutsättning att vissa generella principer skulle kunna åstadkommas centralt. Det gäller ju här mera en invändning av formell natur, men när det reser sig ett verkligt reellt reformbehov av den storleksordning, som det här är fråga om, menar jag, att då får man lov att finna de formella möjligheterna att klara det, även om man icke kan se dem just nu. Jag skulle därför vilja upprepa min vädjan till bostadssociala utredningen att verkligen allvarligt överväga denna fråga, innan den framlägger sitt betänkande.

Herr **Kempe** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr Olsson i Gävle framhöll, att jag icke begrep hur en proposition framställdes, då jag utgick ifrån att man på en så kort tid som från interpellationssvaret till dess propositionen avlämnades skulle kunna komma fram med en ny politik. Till detta vill jag säga, att jag förmodar, att bostadssociala utredningens grundtankar komma att vara desamma som de, vilka ha kommit till

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)
uttryck i arbetarrörelsens efterkrigsprogram, och det låg ju färdigt redan 1944. Det borde ju ha legat till grund för den nya politik, som man ville rekommendera.

Till herr Ståhl skulle jag vilja säga, att en del av dessa av mig omnämnda byggmästare bygga också med statens pengar och under byggnadslånebyråns kontroll. Jag undrar om icke herr Olsson i Gävle skulle kunna ge oss en upplysning om hur stor profitmarginal man från byggnadslånebyråns sida ger byggmästarna i sina kalkyler. Jag har förgäves försökt få reda på den procentsatsen. Det kan hända, att herr Olsson i Gävle kan ge oss den.

I övrigt tycks ju herr Ståhl så småningom acceptera den kommunala bostadsproduktionen. Vi skola väl hoppas, att det också så småningom skall bli i varje fall det stora flertalets linje för den framtida bostadspolitiken.

Härefter anförde:

Herr **Johanson** i Norrköping: Herr talman! Herr Olssons i Gävle replik gentemot mig var överhuvud taget intet argument, ty om herr Olsson i Gävle läser lagens bestämmelser eller uppfattade vad jag sade — jag citerade nämligen — så står där, att »företräde bör lämnas person, som kan antagas efter erhållandet av bostad i hemmet bliva i stånd att försörja sig utan annat bidrag», d. v. s. bidrag överhuvud taget, från kommunen. Det talas icke om fattigvård eller pensionstillskott.

Jag vill också erinra herr Olsson i Gävle om att både i Göteborg och i Norrköping, varifrån jag tagit dessa dåliga exempel, finns det kommunala pensionstillskott. Det är tillräckligt bara att konstatera detta faktum. Jag förmodar, att den socialdemokratiska organisationen i Göteborg icke bara gjorde ett slag i luften år 1942, när den krävde precis samma sak som vi nu ha krävt i vår motion. Man behöver alltså bara konstatera detta faktum för att herr Olssons i Gävle replik skall visa sig värdelös.

Herr **Persson** i Stockholm: Herr talman! Jag begärde ordet endast för att beröva herr Ståhl, som jag antager, det sista av de argument han hade, när det gällde att försvara de stora byggmästarprofiterna. Jag gör nämligen anspråk på att vara i någon mån sakkunnig i min egenskap av ledamot av Stockholms stadsfullmäktige, där vi gång efter annan haft anledning peka på och behandla just dessa stora profiter. Det förhåller sig nämligen så, att den överväldigande delen av den produktion, som de här anförda firmorna svara för, är sådan produktion, som uppföres med statliga medel. De firmor, som redovisa de största vinsterna, sådana firmor som Bepa och Baltzar Lundström m. fl., bygga uteslutande med statens och i någon mån med stadens medel. Huvuddelen av de inkomster, som här ha redovisats, måste alltså tillföras dessa byggmästare genom den byggnadsverksamhet, som bedrives under kontroll av byggnadslånebyrån. Trots att man anser denna kontroll vara så effektiv, bli byggmästarvinsterna sådana som herr Kempe här tidigare gett exempel på.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Det är ju klart att riksdagen icke kan rucka på den utgångspunkt, som förelåg för skapandet av dessa pensionärshem, därför att stadsfullmäktige i Norrköping och Göteborg inta en annan ståndpunkt än vad man gör i det övriga landet. Man får väl då se till på respektive orter, att det blir en förändrad inställning. Detta problem har överhuvud taget inte varit aktuellt på något annat ställe.

Sedan skulle jag till herr Kempe vilja säga det, att vad bostadssociala utredningens förslag kommer att innehålla, det vet inte jag, och det tror jag inte

Förbättrande av bostadsförhållandena m. m. (Forts.)

ens herr Kempe anar. Jag vet inte om detta har någonting att göra med arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Det vågar jag inte ha någon som helst mening om, herr Kempe. Bostadssociala utredningen är sammansatt av representanter för alla möjliga olika intressen, och om jag inte minns fel, tillsattes den någon gång 1933, och under sitt arbete under dessa år har den framlagt många förslag, som också genomförts. Men vad slutförslaget kommer att innebära och om det kan utgöra grunden för den nya bostadspolitiken, det vågar jag, herr Kempe, sannerligen inte ha någon som helst mening om. Jag utgår ifrån att grunden för den nya bostadspolitiken kommer att utformas av chefen för socialdepartementet, när han lägger fram sin proposition för riksdagen.

I anledning av den tvist, som uppstått här mellan herr Ståhl å ena sidan och herr Kempe och herr Persson i Stockholm å den andra, skulle jag vilja säga, att några subventioner ifrån statens sida inte utgå i Stockholm. Stockholm har till mycket stor del själv trätt i statens ställe när det gällt att finansiera en väsentlig del av byggnadsverksamheten här i staden. Kanske herr Persson erinrar sig, att hyresrådet gjorde ett uttalande för någon tid sedan till hyresnämnderna i fråga om hyrorna. Det var med anledning av den tendensen, att vissa företagare inte ville ha med staten och dess kontroll att göra utan finansierade på annat sätt. Därigenom fingo de ett annat statsorgan än statens byggnadslånebyrå att fastställa hyrorna, vilket skedde, som det vill synas, efter andra utgångspunkter än dem byggnadslånebyrån hade. Att hyresrådet nu fäste hyresnämndernas uppmärksamhet på dessa ting, det hoppas jag skall i sin mån bidraga till att åtskilliga företeelser på detta område, som inte äro alldeles som han hade hoppats att de skulle vara, bringas ur världen.

Överläggningen var härmed slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionen II: 167; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 4.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtanden:

nr 245, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till särskild ersättning för debitering av värnskatt;

nr 246, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 247, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 248, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om avskrivning å investeringar för tillverkning av syntetiskt gummi;

nr 249, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 250, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 251, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1945/46 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

sammansatta stats- och andra lagutskottets memorial, nr 5, angående ersättning åt hovrättsassessorn Erik Göransson, vilken inom sammansatt stats- och andra lagutskott biträtt vid behandlingen av vissa frågor;

bevillningsutskottets betänkande, nr 58, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1945/46, m. m.;

bankoutskottets memorial och utlåtanden:

nr 58, angående tilläggsarvoden till sekreteraren och notarien med sekreterargöromål hos första och andra lagutskotten;

nr 59, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret angående förlängt bemyndigande att genomföra krisadministration vid riksdagens verk; och

nr 60, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare vid nämnda verk.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden, memorial och betänkande hemställt.

§ 5.

Föredrogs bankoutskottets utlåtande, nr 61, angående regleringen för budgetåret 1945/46 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Punkterna 4, 15 och 16.

Lades till handlingarna.

Övriga punkter.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 6.

Föredrogos vart efter annat andra lagutskottets memorial:

nr 78, angående ersättning åt hovrättsrådet A. Bexelius, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor; och

nr 79, angående ersättning åt hovrättsassessorn Y. Samuelsson, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av vissa frågor.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa memorial hemställt.

§ 7.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande, nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Under utskottsbehandlingen av detta ärende ha en del justeringar gjorts beträffande både principiella uttalanden och materiella rekommendationer. Det gäller dels de principiella uttalandena här i början av utskottets utlåtande på s. 11 och överst på s. 12. Det gäller vidare en höjning av priset på lantsmör och en höjning av äggpriset samt vissa rekommendationer beträffande tilldelningen av kraftfoder till de mindre jordbruken. Jag kan i samtliga dessa fall nöja mig med att uttala min tillfredsställelse över vad som i det fallet sägs, och jag vill också uttala min tillfredsställelse därmed, att Kungl. Maj:t i år icke följt livsmedelskommissionen i dess rekommendationer när det gällde att återigen förändra grunderna för producentbidraget till småbruket.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Vad som särskilt gjort, att jag här har begärt ordet för att säga ett par ord, är en fråga, som på sätt och vis ligger vid sidan om riksdagsbehandlingen men som dock har sin reella anknytning till detta ärende därigenom, att riksdagen enligt detta utskottsförslag skulle anslå drygt 100 miljoner kronor till förstärkning av mjölkpriset på olika sätt. Mejerileverantörer här och var i Sveriges bygder ha uppvaktats med ett tryckt brevkort, som är undertecknat utav R.L.F. I det fall jag här tänker på gäller det R.L.F:s distriktsorganisationer i västra Sverige. Vi få veta i detta meddelande, att det är viktigt och att det bör noga läsas, och det senare kan jag instämma i. Meddelandet innebär kort och gott, att vederbörande mejeri kommer att dra av en dagslikvid för mjölk från vederbörande leverantör och överlämna denna penningsumma till R.L.F., och den som inte vill finna sig i att få sin mjölklikvid på detta sätt reducerad, han skall, står det, före den 1 juli avskilja ett svarsbrevkort, tydligt ifylla sitt leverantörsnummer, namn och adress samt inskicka detta till R.L.F. Detta innebär, såvitt jag förstår, att mejerierna ha ställt sitt adressregister till R.L.F:s förfogande. Vidare ställa de sin förvaltningsapparat, sina kontorsmaskiner o. s. v. till förfogande för R.L.F:s insamling, och man drar vidare av $^{1}/_{360}$ av 1944 års likvid för alla dem som inte uttryckligen protestera. Det är alltså inte på det sättet att den som önskar lämna bidrag till R.L.F:s kampfond skall skriva till mejeriet och be detta dra av ifrågavarande summa, utan man har vänt saken på det sättet, att man utan löfte tar pengarna från dem som inte protestera och skickar dem till R.L.F. Det är ganska finurligt upplagt, ty det innebär ju, att antingen får R.L.F. pengarna eller också får R.L.F. namn och adress på dem, som de anse osolidariska och som de sedan kunna behandla på sitt speciella sätt. Men denna organisation har inte ett spår med mejeriorganisationen att göra. Jag tycker att man från riksdagens sida, och även från åtskilliga andra håll, kan begära att när här beviljas 100 miljoner kronor för att förstärka mjölkpriset och när de svenska mejerierna få sig anförtrott att utbetala dessa pengar, då skola inte dessa mejerier engagera sig i ett så tvivelaktigt företag som det här gäller, när man kräver att mejerileverantörerna särskilt skola tala om för mejerierna att de vilja ha sin likvid oavkortad. Det är emot all rim och reson. Hela insamlingen är upplagd ungefär som de nazistiska penninginsamlingarna i ett annat föga föredömligt land i många fall voro.

Det finns anledning att i andra sammanhang och på andra vägar påtala den här saken, men jag har i alla fall även här i riksdagen velat säga min mening, och jag anser att det är otillständigt av de svenska mejerierna att engagera sig i ett företag av detta slag. Det bör enligt min mening sägas ifrån i denna kammare att man inte vill vara med om sådant.

Herr **Johnsson** i Kastanjegården: Herr talman! I en motion har jag tillsammans med flera andra ledamöter av denna kammare hemställt, att riksdagen måtte besluta föreslå Kungl. Maj:t att garantipriserna på matpotatis och fabriks- och foderpotatis inom samtliga prisområden höjas med 1 krona per deciton. Då emellertid det pris, som i år har fastställts som garantipris på potatis, med 1 krona understiger det garantipris, som har gällt under de sista tre åren, så kan det ju inte sägas att det förslag, som gjorts i motionen, innebär någon prisstegring, utan det går snarare ut på status quo.

Nu säger emellertid utskottet: »Om livsmedelsläget i vårt land eller våra grannländer blir sådant att största möjliga del av årets potatisskörd bör bevaras för direkt konsumtion, kan därför enligt utskottets mening ett höjt garantipris vara befogat. Med hänsyn härtill förutsätter utskottet att Kungl. Maj:t, när

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

förhållandena under hösten kunna bättre överblickas, tager denna sak under förnyad omprövning.» Jag är naturligtvis inte otacksam för det uttalande, som utskottet sålunda gjort, men jag är å andra sidan långt ifrån tillfredsställd med det. Jag hade hoppats att utskottet skulle ha kommit med ett ännu mer positivt uttalande.

Givetvis har utskottet rätt däri — jag har inte heller förbisett den saken i min motion — att en höjning av garantipriset inte kan ge någon utökad potatisareal, då ju potatisen för länge sedan är satt. Men det finns väl knappast någon gröda, där skötseln under växttiden är så bestämmande för skördeutbytet som när det gäller potatisen. Vi potatisodlare veta, att hur goda förutsättningarna än äro, när det gäller jordens beskaffenhet, nederbörd och sol, så kunna vi inte ostraffat försumma något arbetsmoment, hur kostsamt det än är, utan vi måste under hela växttiden arbeta med potatisen, med kupning, harvning, hackning och lukning både för hand och med maskin. Ett ogräsfullt och vanvårdat potatisskift kan ge nära nog missväxt. Därtill kommer den kostsamma och tidsödande besprutningen mot bladmögel, en sjukdom som inte bara högst betydligt kan äventyra potatisskörden utan också minskar potatisens hållbarhet.

Det är klart att varje ansvarskännande odlare efter måttet av sitt kunnande och sina resurser nedlägger största möjliga omsorg på sin potatisodling, men om odlaren vet att han inte kan få avsättning för överskottet till ett skäligt pris, så kan det hända — jag har förresten redan hört antydningar i den riktningen — att han resonerar som så: vad skall det tjäna till att jag arbetar så intensivt med potatisen och lägger ned så mycket pengar därpå? Jag får väl ändå alltid så mycket potatis att det räcker för leveransen till stärkelsefabriken och till vad jag i övrigt kan sälja. — Det är nämligen nära nog det värsta som kan hända för odlaren att ha stora potatislager liggande fram till nästa sommar. Då ha groddarna vuxit igenom potatisråsarna, och det är oerhört arbetskrävande att ta reda på denna potatis.

Också skörden eller upptagningen är mycket arbetskrävande, och särskilt efterplockningen — efter den första upplockningen finns det alltid en hel del potatis kvar — lönar sig i regel mycket dåligt. Innan odlaren företar detta arbete, måste han göra klart för sig, om han har avsättning för dessa kvantiteter. Finner han då att han säkerligen inte har någon annan möjlighet än att påföljande år hembjuda dem till staten för det nu fastställda priset, så är detta ingen vidare sporre till att utföra detta arbete. Jag erinrar mig mycket väl att då det första året fastställdes garantipriser, trycktes från livsmedelskommissionens sida mycket starkt på att om inte odlarna garanterades avsättning av hela skörden till ett pris, som gjorde att de sluppo förluster på odlingen, så fanns det ingen möjlighet att odlarna kunde taga reda på den potatis, som det vore mest kostsamt att skörda.

En garanti för potatisens avsättning till skäligt pris är sålunda ägnad att stimulera odlaren att på bästa sätt sköta potatisfälten och tillvarataga skörden. Potatisodlaren måste naturligtvis liksom alla andra människor tänka på sin ekonomi och på att få debet och kredit att gå ihop.

Utskottet säger att därest livsmedelsläget i vårt land eller i grannländerna är sådant, att hela skörden bör tillvaratagas för direkt konsumtion, så kan ett förhöjt inlösningspris vara befogat. Jag tror emellertid att även den del av skörden, som inte användes till direkt konsumtion utan som bl. a. användes för industriellt ändamål, till framställning av potatismjöl, kan vara till nytta vid ett försämrat försörjningsläge antingen i vårt land eller i våra grannländer. Därtill kommer den omständigheten att potatismjölet är en nyckelvara för vissa industrier, vilka kanske måste göra driftsinskränkningar, om de inte ha tillgång till denna vara. Jag tror därför inte att det kan råda någon

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tveksamhet på den punkten, att man i höst bör taga vara på allt som man kan taga vara på när det gäller potatisskörden.

Nu är ju garantipriset för det skördeår, som kommer, fastställt till 9 kronor per deciton, d. v. s. om potatisen levereras i säck, är det bara 7:50 kronor, ty då går det ifrån 1:50 kronor i säckkostnad. Och även om potatisen får levereras utan säck, alltså i lös vikt, avdrages 1:50 kronor eller vad säcken kostar. Detta är inte högre pris än man får då potatisen levereras vid fabrik under tiden till den 31 oktober följande år, nämligen 7:50 kronor. Odlaren har då inte bara haft bekymmer med odlingen och skörden utan också med förvaringen av potatisen under hela vintern, och ändå får han samma pris som på hösten men ett lägre pris än i november och december månader. En sådan garantiprissättning, som inte tar hänsyn till eller lämnar odlaren den ringaste gottgörelse för skötseln och förvaringen av potatisen under ett halvår eller för de svinnförluster som uppstå, måste i och för sig anses orimlig, och att den inte är ägnad att stimulera odlaren till nedläggande av kostnader på potatisens förvaring, är också uppenbart.

Nu tror jag också att försörjningsläget i våra grannländer är sådant, att det inte behövs någon försämring därav för att skörden i vårt land skall behöva i möjligaste mån tillvaratagas. Vi ha i vår skickat över till våra nordiska grannländer 10 000 ton potatis, och jag har ändå fått den uppfattningen att man i vissa delar av Finland och möjligen även Norge inte haft tillräckligt med utsäde.

Vi potatisodlare ha haft rätt mycket besvär med att nu på våren göra i ordning dessa stora partier, men vi vilja gärna lämna den hjälp, som behövs, och vi komma väl inte heller i fortsättningen att dra oss för att hålla sådana reserver. Vi ha emellertid svårt att förstå, att vi på vårkanten, då våra omkostnader för iordningställandet av potatisleveranserna ökat, skola behöva sälja potatisen för samma pris som på hösten. Såsom jag förut nämnde, ha vi då fått lagra potatisen i sex månader, vi ha fått vidkännas svinnförluster på 10—20 procent och mer och i vissa fall även fått längre transporter. Vidare tillkommer ett sorteringsarbete, som är flera gånger dyrare på våren än på hösten.

Herr talman! Jag skall inte gentemot ett enhälligt jordbruksutskott ställa något yrkande, men jag vill uttala den förhoppningen att Kungl. Maj:t skall inse, att försörjningsläget här i Norden redan är sådant att den fråga jag här talat om fortast möjligt bör upptagas till prövning.

Herr **Karlsson** i Stuvsta: Herr talman! Jag har bara ett par kommentarer till det principiella resonemang, som föres i utskottets utlåtande och som herr Svensson i Ljungskile delvis var inne på. Några större meningsskiljaktigheter angående prissättningen på jordbruksprodukter för kommande regleringsår ha ju inte förmärkts inom de olika partierna eller inom jordbruksutskottet, och utskottets enhälliga utlåtande kan väl tas som ett uttryck härför. Visserligen har ju utskottet anslutit sig till de motionsvis framförda yrkandena om att äggpriset inte skall sänkas, att garantipriset på potatis något höjes och stödet till producenter av lantsmör förstärkes, men allt detta är ju blott en fråga om putsningar av regeringsförslaget.

Att man på olika håll sålunda accepterat status quo för jordbrukspriserna nästa år är, tror jag, inte bara beroende på hänsyn till det fortfarande otillfredsställande försörjningsläget, och inte heller bara beroende på den överallt förefintliga viljan att i mån av behov och våra möjligheter bispringa andra länders nödlidande folk. Det är nog också beroende på att man från konsumenternas, främst arbetarklassens, sida inte har något att erinra emot att jordbruksnäringens nuvarande lönsamhet inte bara bibehålles utan även ökas, om rim-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

liga möjligheter därtill skulle förefinnas. I arbetarnas argumentation för högre löner utnyttjas ju aldrig den ökade förräntningsprocenten inom jordbruket, men däremot givetvis de ökade vinsterna inom industrien.

Av materialet i Kungl. Maj:ts proposition framgår, att medan jordbrukets kontanta utgifter sedan 1938 och fram till 1943 ökat med 53 procent, så ha inkomsterna ökat med 60 procent, varför jordbruket som helhet följaktligen fått full kompensation för dyrtiden. Det ligger som bekant sämre till för arbetarna. Såvitt jag vet finns det emellertid inte bland arbetarna någon i varje fall allmänt utbredd avundsjuka i detta sammanhang. Detta kan givetvis delvis bero på de utan överord storartade insatser för landets livsmedelsförsörjning, som svenskt jordbruk orkat med under det nu avslutade kriget. Att livsmedelssituationen under detta krig genomgående varit bättre än under förra kriget får nog till väsentlig del tillskrivas förefintligheten av jordbrukarnas ekonomiska föreningsrörelse, som åstadkommit en planering av livsmedelsmarknaden och givetvis i kolossalt hög grad underlättat de statliga organens ransonering av tillgängliga resurser. Emellertid tror jag mig kunna fastställa, att det bland Sveriges arbetare och konsumentmassor i övrigt nu mera än någonsin tidigare finnes förståelse för kravet på att bonden skall ha skäligt betalt för sitt arbete och att jordbrukets arbetskraft i lönehänseende bör bli jämställd med jämförbara grupper inom andra näringsgrenar. Jag tror sålunda, att man kan konstatera en tämligen stor enighet om att jordbrukets lönsamhet bör bli sådan, att den där verksamma arbetskraften erhåller en med jämförbara grupper likvärdig ersättning för sitt arbete. Men denna likställighet är ännu icke uppnådd. Denna fråga beröres ju i en högermotion, som utskottet behandlat. Högermotionen hävdar ju, att om skörden blir god och jordbrukets inkomster stiga utöver de beräknade, så bör detta icke medföra sänkta jordbrukspriser utan tillfalla den i jordbruket sysselsatta arbetskraften.

Förslaget verkar mycket radikalt, särskilt om man tar hänsyn till varifrån det kommer. Jag vill icke alls misstänkliggöra motionärernas syfte och vill följaktligen icke påstå, att det skulle vara en stor manöver, riktad mot socialdemokraternas och bondeförbundets positioner bland respektive lantarbetare och bönder. Jag vill bara instämma i och understryka utskottets uttalande om motionärernas förslag. Det är nämligen på det viset, att det består en väsentlig skillnad i fråga om hur ett mindre jordbruk, som har litet att sälja och höga produktionskostnader, och ett större jordbruk med stor avsaluproduktion och lägre produktionskostnader, kan tillgodogöra sig ett bättre prisläge för jordbruket som helhet. För det förra är det till och med problematiskt att tillgodogöra sig fördelarna av ett bättre pris, medan det för ett rationellt jordbruk ju blir så, att högre pris resulterar i högre vinst. För närvarande anses ju prisstegringen på jordbruksprodukter vara relativt tillfredsställande. Men en blick på räntabilitetssiffrorna visar, att medan jordbruk på över tjugu hektar ha en genomsnittlig förräntningsprocent av över sju procent, uppvisa de återstående nio tiondelarna av jordbruken, alltså de med under tjugu hektar, en förräntningsprocent från + 5 och ned till — 2 för vissa grupper. Det är professor Nannesons siffror för 1942—1943.

Intressant är vidare i detta sammanhang läget för det norrländska jordbruket. Materialet i propositionen visar ju, att medelinkomsten för det norrländska jordbruket ökats med 77 procent under dessa år 1938—1943, medan utgifterna ökats med 79 procent. Dessa jordbruk ha sålunda icke erhållit full kompensation.

I detta sammanhang är det ju också intressant att erinra om utvecklingen av jordbrukets inkomst från vegetabilisk och animalisk produktion. Under åren 1938—1943 har ju inkomsten för jordbrukets vidkommande genomsnittligt för

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

både vegetabilier och animalier ökats med 60 procent. Men för vegetabiliernas vidkommande uppgår ökningen av inkomstsumman till 96 procent och för animalierna till 47 procent. Det är klart för var och en, vem det är som kan ha fördel av eller som fått det mesta av dessa ökade inkomster från den vegetabiliska produktionen. Där är det större jordbruket i fråga om produktionsbetingelser oerhört överlägset.

Det är alltså tydligt, att när man säger, att jordbruket erhållit kompensation för dyrtiden, kan man säga detta endast med betydelsefulla förbehåll.

Vad jag har velat komma fram till med detta kommenterande av vissa siffror i Kungl. Maj:ts proposition är att man icke kan lösa problemet om rättvisa åt jordbrukets arbetskraft enbart å prisvägen. Om man kan producera en liter mjölk för 25 öre vid ett rationaliserat jordbruk och man kan giva djurskötarna en ordentlig lön och få en hygglig vinst själv, då borde nog mjölkpriset vid ett mindre jordbruk vara åtminstone bortåt det dubbla, därest arbetskraften vid ett sådant jordbruk skulle bli rättvist betald.

Jag har med detta icke velat påstå, att prisfrågan skulle vara av underordnad betydelse, då det gäller den här omnämnda rättvisan åt landsbygdens arbetskraft. Men det behövs tydligen något annat förutom en viss prisnivå för att lösa detta problem om rättvisa för den stora majoriteten av jordbrukare. Därom säges emellertid ingenting i högermotionen, vilken jag uppfattat som i viss mån en principmotion.

Det som alltså bör komma till för att uppnå denna rättvisa, om vilken alla äro överens, och det som härvidlag är en avgörande fråga, är givetvis rationaliseringen av det mindre jordbruket, en förändring av detta jordbruks produktionsbetingelser. På denna fråga skall jag icke här gå in, allra helst som jag vid tidigare tillfällen utvecklat en del synpunkter i detta sammanhang och det ligger utanför det ämne som behandlas. Men det bör ju ändå sägas, att de statliga anslagen till jordbruksförbättringar och andra åtgärder, som gå ut på att hjälpa det mindre jordbruket att rationalisera, ha varit och äro fortfarande mycket njugga. Jag vill bara hoppas, att jordbruksbudgeten snart skall upphöra att vara så ensidig som den är nu. Prisregleringarna gå löst på bortåt ett par hundra miljoner sammanlagt. Men de direkta anslagen för rationalisering äro i förhållande till denna summa obetydliga.

Det är att hoppas, att nu, när efterkrigstiden börjar, jordbruksbudgeten skall få en bättre balansering genom att ökade anslag beviljas, som skola kunna hjälpa de mindre jordbruk, som ha sämre produktionsbetingelser, framåt. Det tror jag blir huvudfrågan för att uppnå den rättvisa för all arbetskraft inom jordbruket, som det talas om i den här nämnda motionen.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr **Jonsson** i Malmgrava: Herr talman! Den stora folkomflyttning från landsbygden till städerna, som skett de senaste åren och tilltagit allt mera för varje år som gått, har många orsaker, som jag vid detta tillfälle icke skall fördjupa mig i alltför mycket utan bara beröra i stora drag. På landsbygden ha vi icke den höga sociala standard som städerna ha särskilt när det gäller bostäder. Våra kommunikationer äro långt ifrån tillfredsställande, och landsbygdsbefolkningen har varit eftersatt gentemot städerna, då det gällt skolutbildning. Men i vad gäller skolutbildningen, både den teoretiska och den praktiska, kan man hoppas, att den skall bli väsentligt bättre genom det steg riksdagen tog i denna fråga för en tid sedan. Men den avgörande faktorn för de människor, som lämnat jordbruket, har varit den, att icke jordbrukets arbetande befolkning har de löneförmåner som arbetarna i städerna ha. De arbetande

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
inom jordbruket ha också lägre löneinkomst jämfört med andra grupper ute på landsbygden. Det har medfört, att jordbruket har mycket svårt att skaffa tillräckligt med arbetskraft. Detta förhållande har icke varit rådande bara nu under de utomordentligt svåra förhållanden, som förekommit under kriget, utan det var ganska märkbart och kännbart även före 1939. Denna otillräckliga tillgång på arbetskraft har medfört, att jordbrukarna själva och framför allt kvinnorna ha fått en alldeles för tung arbetsbörda.

Nu ställa vi jordbrukare oss den frågan: Kommer detta förhållande att bli bättre nu efter krigets slut, när en hel del arbetskraft kommer att frigöras från andra arbeten? Jag för min del är icke övertygad därom, såvida icke jordbruksarbetet kommer att betalas lika bra som annat arbete ute på landsbygden, t. ex. vad grovarbetarna få. Lantarbetarnas timlöner ligga fortfarande cirka 12 öre lägre än grovarbetarnas, trots att lantarbetarna förra hösten fingo en avsevärd löneförhöjning genom det steg, som då togs till utjämning av löneklyftan mellan jordbruket och andra yrken genom förra årets prisreglering på jordbrukets område. Vi motionärer ha med denna motion, nr 612 i denna kammare, velat framhålla vikten av att även i år höja arbetsinkomsten för den jordbruksidkande befolkningen i möjligaste mån och att detta beaktas vid den omprövning av jordbrukspriserna, som kommer att äga rum senare, då skördeutfallet i höst närmare kan överblickas.

Utskottet har ju också till vår stora tillfredsställelse varit välvilligt inställt till vår motion, där vi ha förutsatt, att den så kallade fyraprocentsregeln skulle bibehållas, innebärande bland annat, att jordbruket som kompensation mot förlustrisker finge tillgodogöra sig upp till fyra procents höjning av den för jordbruket i dess helhet beräknade inkomstsumman. Skulle skördeutfallet bli så bra, att därutöver uppstode ett överskott, skulle detta då komma att få användas till högre arbetsinkomster inom jordbruket. Vid ett mindre gynnsamt skördeutfall framför utskottet den tanken, att en höjning av arbetsinkomsten skulle kunna ske genom att en sänkning av priset på jordbrukets förnödenheter åstadkommes. Detta torde väl nu icke heller vara omöjligt.

Jag vill nu bara till sist uttrycka en förhoppning om att vi skola kunna fullfölja den tanke, som utskottet givit uttryck för, så att det inom jordbruket arbetande folket får lika arbetsinkomst som andra yrkesgrupper. På detta sätt kunna vi bäst erkänna deras stora insats och betydelse i samhället, och arbetskraftbehovet kommer också att betydligt bättre kunna fyllas inom jordbruket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! Då prissättningen fastställdes innevarande år, utgick man från att inga prissänkningar finge ske annat än på grund av avsättningssvårigheter, och skedde prisändringar på denna grund skulle prisändringar företagas på andra områden, där sådant med hänsyn till avsättningsmöjligheterna kunde ske. Följaktligen har beslutet lagts på den basen, att inga prissänkningar skola vidtagas. Och följaktligen, om produktionsvolymen skulle bli större än som beräknats i kalkylerna, gick jag ut ifrån vad två riksdagar förut uttalat och den siste ärade talaren nämnt i en motion, att så snart produktionsvolymens storlek eller en lägre produktionskostnad medger, skola arbetslönerna kunna höjas och prissänkningar således icke ske förrän arbetslönerna kommit upp till en nivå som överensstämmer med lönerna för arbetskraft inom andra arbetsområden. Det betraktade jag som självklart med hänsyn till de uttalanden, som tidigare voro gjorda utan någon särskild motion på detta område.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Edberg:** Herr talman, mina damer och herrar! Herr Waldemar Svensson angrep R.L.F.-arna i västra Sveige. Då jag känner till saken, eftersom samma system använts på andra ställen i vårt land, har jag begärt ordet för att säga något i denna fråga.

Herr Waldemar Svensson yttrade, att det var oanständigt av R.L.F. att upptaga avgifterna genom att använda mejerierna. För min personliga del tycker jag, att det är mera oanständigt av herr Waldemar Svensson att draga in denna sak i debatten om jordbruksutskottets utlåtande nr 74. Det har nämligen ingenting att göra med den saken. Jag får också säga, att det är mera sorgligt därför att herr Waldemar Svensson räkna vi alla som en organisationsmänniska. Det är så, herr Waldemar Svensson, att R.L.F. i västra Sverige liksom i övriga delar av landet icke alls begärt, att herr Svensson skall betala avgiften. Jag är säker på, att han icke har fått något krav och icke heller hans gelikar. Det är medlemmarna av R.L.F. som fått denna erinran. Det är så, herr Waldemar Svensson, att det finnes många jordbrukare som sälja sina jordbruk, och det finnes också jordbukare som dö. Här föreligger en överenskommelse mellan medlemmarna av R.L.F. och R.L.F:s styrelse, att styrelsen skall få taga ut avgifterna till R.L.F. genom mejerierna. Då ha medlemmarna fått en förfrågan, om de inneha jordbruk, om jordbruken existera etc., och underrättats om att om de fortfarande vilja vara medlemmar så få de betala genom mejeriföreningen. Det är således bildligt talat en check i ordets egentliga bemärkelse. Det är icke något konstigt utan tvärtom. Att mejeriernas personal och maskiner skulle ställas till förfogande vid kvitterandet av dessa kronor för R.L.F. är så galet, att man behöver icke orda om den saken. Det är klart, att RLF:s styrelse ställer sin personal till förfogande och sköter om inkasseringen. Det behöver icke bli något stort besvär för dessa mejeriers personal.

Jag säger en gång till, att detta hör icke till jordbruksutskottets utlåtande nr 74. Men jag kunde icke låta detta angrepp mot de svenska jordbrukarna stå oemotsagt. Jag säger en gång till, att herr Waldemar Svensson behöver icke vara ängslig för att han får en sådan skrivelse, där man vill inkassera avgifter av honom. Det står icke heller på kortet, att de skola protestera, om de vilja slippa avgiften. Jag har icke läst kortet, men jag är säker att det står, att de skola svara om de icke vilja ha inkassering genom mejeriföreningen. Den saken är känd för de flesta.

Jag förstår, att herr Waldemar Svensson tänker förvilla kammarens ledamöter i en sådan enkel sak. Men nästan allesammans av denna kammares ledamöter äro organisationsmänniskor, och följaktligen förstå de denna sak nästan lika bra som jag.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag tror, att herr Edberg i någon mån missuppfattade min framställning. Jag har nämligen icke vänt mig mot R.L.F. Det är en tämligen ovidkommande part i detta sammanhang. Jag har tvärtom vänt mig mot mejerierna, som på detta sätt draga av på leverantörernas likvider utan något löfte att göra det och leverera detta till en ovidkommande organisation och samtidigt ställa sin förvaltningspersonal till förfogande. Det har herr Edberg bekräftat att man gör. Det kan tilläggas, att detta är bara ett av de mest extrema exemplen på hur man missbrukat den ekonomiska föreningsrörelsen. Det är icke bara denna insamling till R. L. F. som sker genom mejerierna. I vissa fall sker även inkassering av bondeförbundets avgifter genom mejerierna.

Sedan säger herr Edberg, att detta gäller medlemmar av R.L.F. Men de kort vi fått ha varit adresserade till mejeriernas medlemmar och icke till R.L.F:s medlemmar.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr **Edberg,** som likaledes på begäran erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Mina damer och herrar, det är alldeles riktigt som herr Svensson i Ljungskile säger, att det är adresserat till mejeriföreningarnas medlemmar, men vad äro mejeriföreningarnas medlemmar annat än R.L.F.-are.

Herr **Svensson** i Ljungskile, som på begäran ånyo erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det finns ju många, som äro medlemmar av mejeriföreningar men icke äro R.L.F.-are, ty R.L.F. har 140 000 medlemmar och mejeriorganisationerna omkring 240 000 eller 250 000 medlemmar. Dessutom finns det åtskilliga R.L.F.-are, som äro så pass hederliga, att de icke vilja använda mejeriorganisationerna på detta sätt.

Herr **Edberg** erhöll jämväl på begäran ånyo ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Jag skall bara säga några ord, och det är det att då ha ju dessa medlemmar aldrig fått krav på avgift. Saken är ju så enkel som helst.

Vidare yttrade:

Herr **Johnsson** i Skoglösa: Jag vill än en gång, herr talman, poängtera att herr Svensson i Ljungskile har fel, då han påstår att likviderna i fråga uttagas utan vidare. Från R.L.F:s centralstyrelse har nämligen utgått ett meddelande, med tryckta kort som skola tillställas mjölkleverantörerna, att var och en har rätt att skriva hur mycket han vill betala, vare sig han vill betala $^1/_{360}$ av sin årslikvid eller $^1/_{30}$ av månadslikvid eller ett visst fixerat belopp, och vill han ingenting betala står det honom fritt det också.

Slutligen vill jag blott på R.L.F:s centralorganisations vägnar varmt tacka herr Svensson i Ljungskile för den reklam han givit R.L.F:s kampfond. Jag är övertygad om att jordbrukarna i hela Sverige komma att ge dubbelt så mycket efter herr Svenssons angrepp.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Det utlåtande från jordbruksutskottet, som nu föreligger till behandling, är, som kammarens ledamöter funnit, enhälligt. Man har därför icke haft anledning vänta, att någon större debatt skulle uppstå, men det är ju klart, att om man i debatten drager in även sådana ting, som enligt mitt förmenande icke rimligen kunna anses böra göras till föremål för överläggning i kammaren i samband med behandlingen av nu förevarande utskottsutlåtande, då kan man uppenbarligen få till stånd en ganska lång debatt, trots att, som jag nyss nämnde, det föreliggande utskottsutlåtandet är enhälligt.

Jag skall icke gå in på den fråga, som herr Svensson i Ljungskile tog upp rörande den insamling R.L.F. igångsatt genom mejeriföreningarnas medverkan, i annan mån än att jag skulle vilja säga, att jag kan förstå, att herr Svensson i Ljungskile, om vilken jag tror man har rätt att säga, att han är ganska avogt inställd mot R.L.F.-rörelsen, har velat begagna detta tillfälle att ge en spark åt denna rörelse. Men i övrigt finns det enligt min mening icke någon saklig anledning att påkalla riksdagens uppmärksamhet för vad som i detta fall skett. Vad är det som påtalats? Jo, det är helt enkelt det att efter rekommendation från ledningen för Svenska mejeriernas riksförening har man i de olika mejeriföreningarna ute i landet tagit emot en framställning från respektive länsförbund av R.L.F. om att medverka vid ifrågavarande insamling. Vad som bör poängteras det är det, att det är fråga om ett alldeles frivilligt åtagande för varje mejeriförening att befatta sig med denna sak. Här övas intet tvång. Det övas heller intet tvång mot någon enskild jordbrukare. Varje

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

jordbrukare, som till äventyrs icke vill vara med om att till R.L.F:s fond skänka en summa, motsvarande likvid för en dags invägning av mjölk, har möjlighet att säga ifrån, och då respekteras givetvis detta. Jag kan alltså icke finna, att det finns någon anledning att anmärka på vad som förekommit. Allra minst finns det anledning att, såsom skett, i riksdagen påtala det.

Vad sedan gäller åtskilligt av vad som sagts här ifrån andra talares sida, vill jag till en början säga till herr Johnsson i Kastanjegården, att det kanske icke är förmätet att påstå, att jag ganska ivrigt medverkat till att utskottet i sitt utlåtande skrivit mycket välvilligt exempelvis rörande garantipriset på potatis. Om det av försörjningspolitiska skäl, såsom utskottet skrivit, befinnes önskvärt och nödvändigt, att man åsätter ett högre inlösningspris, är jag alldeles övertygad om att med det skrivsätt, som utskottet använt, Kungl. Maj:t också längre fram, när saken bättre kan överblickas och bedömas, kommer att vidtaga de åtgärder i enlighet med utskottets uttalande, som i ett sådant läge kunna anses betingade.

Sedan skall jag säga ett par ord med anledning av en fråga, som herr Karlsson i Stuvsta delvis var inne på. Herr Karlssons i Stuvsta anförande rörde sig bland annat om frågan, hur jordbrukets inkomster fördela sig inom skilda jordbruksgrupper och inom skilda delar av vårt land. Det måste givetvis vitsordas, att det förhåller sig som herr Karlsson i Stuvsta sade eller att förräntningsprocenten ställer sig synnerligen olika för olika stora jordbruk och framför allt för jordbruk i olika delar av landet. Detta beror emellertid bland annat på att den jordbrukspolitik, som man under krigsåren fört, i mycket hög grad förestavats för folkförsörjningspolitiska skäl. Vad är det, som man strävat efter här i riksdagen under de senare åren? Jo, helt enkelt efter att via prissättningen på jordbrukets produkter stimulera till producerande av sådana jordbruksprodukter, som ansetts mest önskvärda i nuvarande försörjningsläge. Detta har fört med sig exempelvis att priset på höstvete och kanske detsamma kan sägas beträffande priset på vete i allmänhet, åtskilliga andra produkter att förtiga, kommit att ligga relativt sett högre än priserna på andra jordbruksprodukter. Det är för resten ett förhållande, som jag för min del under tidigare år här, låt vara utan framgång, har påtalat, att jordbrukare, som ha jordbruk i sådana delar av landet, där man på grund av klimatiska skäl eller av andra orsaker icke har möjlighet att odla vissa jordbruksalster, faktiskt under dessa krigsår blivit ekonomiskt lidande på den prispolitik, som, såsom jag tidigare antydde, av försörjningspolitiska skäl måst föras. Jag kan ju i detta sammanhang nämna, att jag vid jordbrukspropositionens behandling i utskottet bragte en fråga på tal, som ligger i linje, med vad jag nu senast varit inne på. Som alla veta, har priset på råg under de senare åren fastställts så, att det skulle komma att ligga 1 krona lägre per 100 kg än priset för exempelvis höstvete. Denna prisskillnad har motiverats med att det av folkförsörjningspolitiska skäl varit önskvärt, att man i möjligaste mån stimulerade odlingen av höstvete, därför att odling av höstvete under normala betingelser gåve högre avkastning och sålunda lämnade ett större tillskott till folkförsörjningen än odling av råg. Detta är i viss mån riktigt. Men i detta sammanhang få vi då det gäller rågen icke släppa ur sikte att medan höstvetet har sina givna »odlingslokaler» här i landet så äro jordbrukarna i vissa delar av landet hänvisade till att i stället för vete odla råg. Den framstöt, jag gjorde i jordbruksutskottet, gick ut på att rågpriset skulle sättas lika högt som priset för höstvete. Detta krav var så mycket mera befogat som tendenserna, särskilt om man tager hänsyn till resultatet av brödsädesodlingen under nästföregående års höst, givit vid handen, att under det att höstveteodlingen ökat ganska betydligt så har höstrågodlingen minskat, så

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
att den odlade arealen minskat med inemot 30 000 hektar. Det förhåller sig med ett ord sagt så att man i de orter i vårt land, där man av klimatiska skäl och på grund av jordens beskaffenhet är hänvisad till rågodling, betraktar rågodlingen såsom mindre lönsam. Nu har utskottet om min propå i fråga om rågpriset verkligen sagt att vissa skäl otvivelaktigt kunna anses tala för att rågpriset släpptes upp till i nivå med höstvetepriset, men tillika har man från utskottets sida uttalat, att konsumtionsinriktningen talade för att det bör vara en viss prisskillnad. Jag skall icke gå vidare in på denna sak. Jag vill endast säga, att ur försörjningspolitisk synpunkt anser jag för min del, att rågodlingen i nuvarande läge är lika viktig som någonsin höstvetesodlingen helt enkelt därför att en bibehållen höstrågsodling möjliggör ett betydande tillskott till folkförsörjningen och ett tillskott till folkförsörjningen ifrån de jordar, där betingelserna för höstveteodling saknas. Jag skulle i detta fall vilja rikta en hemställan till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han måtte tillse, att vid en närmare övervägning av dessa frågor, som kan komma till stånd i höst, man också överväger, huruvida, såsom jag anser, skäl föreligga till en justering av priset på råg, så att det kommer i nivå med priset på höstvete.

Om jag slutligen skulle säga ett enda ord med anledning av vad herr Jonsson i Malmgrava anfört, så skulle det vara det att det är ingen nyhet vare sig för kammarledamöterna eller för Sveriges jordbrukare utanför riksdagen, att förutsättningarna för att man skall kunna hålla arbetskraften kvar vid arbetet i jordbruket är bland annat, att vi skapa icke bara socialt goda förhållanden ute på landsbygden utan att man också skapar ekonomiska förutsättningar för att i jordbruket sysselsatta arbetargrupper kunna avlönas på ett sådant sätt, att lönerna tåla en jämförelse med de löner, som betalas till andra jämförbara medborgargrupper. Vi ha ju också från vårt partis sida vid tidigare riksdagar fört fram detta krav och belyst saken ganska utförligt. Jag tillåter mig också framhålla, att man här i riksdagen vid två tidigare riksmöten gjort uttalanden till förmån för en bättre lönesättning för arbete, utfört på jordbrukets område, uttalanden föranledda av just de motioner, som väckts från vårt partis sida. Den motion, som man från högerns sida i år har framburit i denna fråga, är i själva verket ingenting annat än en senkommen efterföljare till motioner, som man från vårt partis sida vid tidigare riksdagar burit fram. Det är dessa bondeförbundets motioner som föranlett jordbruksutskottet att vid tidigare riksdagar göra de välvilliga uttalanden rörande lönsamheten för arbetet inom jordbruket, som jordbruksutskottet i sitt nu föreliggande utlåtande åberopar.

Herr talman, med detta ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan.

Herr *Gustafsson* i Lekåsa instämde häruti.

Herr **Nilsson** i Göingegården: Herr talman! Då herr Svensson i Ljungskile tog upp denna debatt med anledning av jordbruksutskottets utlåtande nr 74, ber jag få framhålla, att jag blev förvånad därför att, såvitt jag kunnat finna, herr Svensson i Ljungskile har i utskottet fått igenom allting, som han med sina motioner och med sina övriga framställningar åsyftat att vinna. Det visade sig också, att det icke var detta, som han önskade taga till orda om. Han talade i stället om på vilket sätt R.L.F.-avgifterna uttagas från mejeriföreningarna. Även om jag i viss mån ger honom rätt i vad han uttalade därutinnan, så tycker jag, att den saken ligger utanför ramen av denna debatt. Jag kan hålla med honom om att man kanske kunde ta ut avgifterna på ett mera behagligt

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

och korrektare sätt, till denna organisation, men att mejerierna på sina håll ta ut avgifter till politiska organisationer är däremot något, som man, då det nu i detta sammanhang blivit omtalat, måste finna betydligt betänkligare.

Jag skall icke, herr talman, orda vidare om detta, utan skall endast med ett par ord bemöta herr Karlsson i Stuvsta, som med anledning av högerns motion hade ett inlägg. Herr Karlsson i Stuvsta menade, att den ökade förräntningsprocenten för lantbruket under de senaste åren icke utnyttjats till att giva ökade löner åt lantarbetarna i den utsträckning, som borde blivit fallet. Jag vill säga, herr Karlsson, att redan vid förra årets riksdag kom från vårt håll en framstöt i denna sak i den stora politiska motion, som då framfördes. Där redovisade vi uttryckligen att den ökade förräntningsprocenten och ökade inkomst, som på grund av en god skörd kunde tillföras jordbrukarna, skulle tillföras lantarbetarna i den mån det var möjligt, och så blev ju också fallet. Herr Karlsson sade vidare, att jordbruket tillförts en ökning i inkomsterna med 60 procent under dessa krisår, men att denna ökade inkomst icke tillnärmelsevis i samma proportion medfört en höjning av lantarbetarnas löner. Ja, för det första är denna siffra, 60 procent, enligt min uppfattning för hög. Ökningen av inkomsten är icke så hög, och dessutom äro väl i dessa 60 procent eller låt oss säga 38—40 procent, högst 45 procent — denna siffra motsvarar mera de faktiska förhållandena — icke inräknade de höjda lantarbetarlönerna, som ju givetvis komma i efterskott.

Herr Karlsson i Stuvsta sade också, att det är nödvändigt med en höjning av inkomsterna för de mindre jordbrukarna, men omedelbart efteråt sade han, att det är nödvändigt även för det mindre lantbruket att i likhet med de större jordbruken företaga rationaliseringar för att därigenom ta ut en högre inkomst. Han visade emellertid icke hän på några utvägar, som omedelbart, enkelt och rejält kunde giva det mindre jordbruket högre inkomster. Vi ha ju för närvarande de s. k. producentbidragen för de mindre jordbruken, och vad det gäller de animaliska produkterna måste jag säga, att denna form av bidrag är väl den bästa, i den mån nämligen, som man anser det nödvändigt att de mindre jordbruken i fortsättningen få en ännu högre kompensation än nu.

Herr statsrådet yttrade, att denna högerns framstöt i sin motion i år angående höjning av lantarbetarlönerna icke var någonting nytt. — Vad som där föreslås vore avsett att genomföras varje år i den mån skördeutfallets storlek gjorde det möjligt. Ja, herr talman, då måste väl herr statsrådet känna sig belåten med denna framstöt, som föranlett utskottets direkta uttalande på denna punkt. Jag har nämligen för min del i Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område icke kunnat utläsa någonting som visar hän på en sådan åtgärd. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Löbbo: Herr talman! Då jag såg den långa listan av talare begärde jag ordet med avsikt att i någon mån försvara utskottets utlåtande. Jag kan, sedan jag hört raden av anföranden, kort och gott konstatera, att min uppgift är synnerligen tacksam. Jag skall därför också bli ytterst kortfattad i mitt anförande. Med undantag måhända av den lilla intressanta sammandrabbning, som ägt rum här mellan herr Svensson i Ljungskile och några andra av kammarens ledamöter, förefaller det mig som om debatten i övrigt, i den mån den icke rört sig i periferien av ärendet, i huvudsak innebär ett instämmande och ett erkännande åt de synpunkter, som kommit till uttryck i utskottets utlåtande.

Det förefaller mig, herr talman, som om det vore allmänt erkända meningar, som här från ett flertal talares sida framhållits. Det är ju icke något fel i och

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

för sig att detta på nytt understrykes i kammaren, även om det för en kritisk åhörare kanske kan förefalla vara i viss mån onödigt. Jag kan sålunda till herr Karlsson i Stuvsta säga, att hans resonemang, att prissättningspolitiken icke kan ensamt lösa jordbrukets problem, är alldeles självklar och uppenbar. Hans erinran om att framför allt de mindre jordbruken måste rationaliseras jämsides med prispolitiken är så sant, som det är sagt. Herr statsrådet Pehrsson-Bramstorp har också konstaterat, att det uttalande, som utskottet gjort i anledning av högermotionen, ingenting annat är än ett fasthållande vid den ståndpunkt, som riksdagen sedan flera år tillbaka intagit.

Herr talman! Med konstaterande av att vad som här förekommit i stor utsträckning är ett upprepande och ett understrykande av den ståndpunkt, som statsmakterna intagit till jordbruket som näringsgren betraktat, inskränker jag mig till att med det anförda yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Här har satts i fråga, huruvida den sak, som jag fört på tal, egentligen kan ha någonting med detta utlåtande att göra. Jag vill då erinra om vad jag nämnde redan i mitt första anförande, nämligen att riksdagen enligt utskottets förslag skall bevilja över 100 miljoner kronor till att förstärka mjölkpriset. Om den aktion, som här satts i gång, i sin helhet genomföres, betyder det att R.L.F. skaffar sig ett statsbidrag på ungefär 300 000 kronor, vilket belopp alltså motsvarar ca en 360-del av de pengar, som riksdagen i dag beviljat. Detta gör givetvis att här finnes ett samband, som man icke kan se bort ifrån, därför att dessa pengar lämnas till mejeriernas riksförening utifrån den förutsättningen att de skola användas på det sätt staten har föreskrivit.

I övrigt skulle jag vilja göra några små erinringar. Herr Edberg sade, att anmaningarna, varom här talats, endast sändas till R.L.F.-medlemmar. Men det kort som jag har här och som är undertecknat av Västra Sveriges förenade ortsförbund, Hallands länsförbund och Södra Älvsborgs länsförbund av R.F.L. är ej ställt till en R.L.F.-medlem utan till mejerileverantör, och mottagaren av detta är icke medlem av R.L.F. utan tvärtom en känd motståndare till dess verksamhet. Det är alltså fullkomligt felaktigt, när herr Edberg påstår, att dessa anmaningar endast skickas till R.L.F.-medlemmar.

Herr Harald Jonsson sade, att vad som här skett, det är, att man underställt medlemmarna i R.L.F. eventuellt mejerileverantörerna ett kort, i vilket var och en får angiva, hur mycket han vill giva till denna insamling. Detta är ej heller riktigt rätt. Enligt detta kort, som vi ha här i Västra Sverige — jag vet icke, om man tillämpar annat sätt i Skåne — skall det utdebiteras $^1/_{360}$ av 1944 års mjölklikvider, och det utdebiteras icke på dem, som ha meddelat, att man får ta ut avgifterna av dessa mjölklikvider, utan på alla dem, som uraktlåtit att säga någonting i saken. *Det betyder alltså, att en medlem i ett mejeri skall av R.L.F. förpliktas att göra särskild framställning för att få ut sin mjölklikvid oavkortad.* Så ligger saken till principiellt i det fallet.

Det står visserligen på detta kort, att även den som icke har svarat kan, när han får notan med detta avdragna belopp, erhålla också de pengarna, om han säger ifrån. Tacka för att han kan få det som han enligt svensk lag har rätt att få. R.L.F. behöver inte upplysa om att vi ha rätt att få betalt för vår mjölk och inte skola lämna de pengarna till R.L.F., och jag skulle tro att rätten att få ut mjölklikviden oavkortad gäller ganska länge.

Herr Harald Johnsson i Skoglösa säger att jag försöker slå in en sprängkil i de ekonomiska föreningarna. Ja, uppfattningen om saker och ting kan ju vara olika. Enligt min mening finns det intet säkrare sätt att slå in spräng-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

kilar i vilken organisation som helst än att försöka engagera denna organisation för andra uppgifter än dem, som äro dess stadgeenliga, och för annan verksamhet än den, omkring vilken medlemmarna ha värvats. När man värvar medlemmar i ett mejeri är det omkring mejeriets uppgifter detta sker och icke omkring R.L.F:s.

Herr Gustafson i Vimmerby lämnade den värdefulla upplysningen, att Svenska mejeriernas riksförening direkt engagerat sig i denna aktion och rekommenderat de enskilda mejerierna att gå R.L.F. till handa. Jag trodde knappast, herr Gustafson, att det gått så långt att de herrar, som sitta i spetsen för denna riksförening, kunde på detta sätt positivt engagera sig för saken, men det fingo vi nu veta genom herr Gustafsons upplysning. Den fullständiga frivilligheten har jag redan kommenterat. Det är inte så helt med den saken, ty det är som sagt inte de som skriva och säga ifrån, att de vilja lämna bidrag, som det tas ut pengar av, utan det är av alla som inte säga någonting. Och de som säga någonting skola ju göra detta till R.L.F., som härigenom får en fullständig förteckning på alla som inte vilja vara med om denna insamling och som man sedan ute i bygderna skall kunna stämpla såsom osolidariska och behandla på det sätt man anser lämpligt. Jag kan nämna ett annat exempel, som nyligen gått genom pressen. På ett ställe i Småland försöker man hindra icke R.L.F:are att vara med i en statsunderstödd tjurförening — det är samma system hela vägen.

Till detta skulle jag vilja säga ett ord i princip. Detta land är så genomkorsat av organisationer av olika slag, att vi allesamman äro nödsakade att vara medlemmar av en mängd olika organisationer. Om vi överhuvud taget skola kunna fungera såsom fria svenska medborgare, förutsätter detta, att varje organisation icke ställer längre gående krav på den enskilde medlemmen än som är förenligt med dess stadgar och de uppgifter, varomkring man samlats. Om olika organisationer här i landet börja ställa andra krav på sina medlemmar än som äro förenliga med oganisationens stadgar, blir det omöjligt att överhuvud taget ha ett demokratiskt organisationsväsende.

Avslutningsvis vill jag bara säga att denna debatt visar att det finns »demokratiska» riksdagsmän i detta land, som vilja stiga upp och försvara sådana *odemokratiska* metoder som det här är fråga om.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag beklagar att jag måste förlänga debatten med ännu några ord, men det beror uteslutande därpå att jag inte utan vidare kan godta den argumentering, som herr Svensson i Ljungskile här använder sig av.

Herr Svensson för resonemanget ungefär på följande sätt. Vi anvisa av statsmedel 100 000 000 kronor till de svenska jordbrukarna och mejerileverantörerna. Av detta belopp tar man nu genom denna insamling och överlämnar till R.L.F. 300 000 kronor. Det är ett mycket oriktigt resonemang, som herr Svensson i det hänseendet för. Hur förhåller det sig i själva verket? De hundra miljoner kronor som här anvisas över jordbrukspropositionen utgöra en del av prissättningen på jordbrukets produkter och därmed lönen för deras arbete som äro sysselsatta inom jordbruket. För min del vill jag gå ut ifrån att jordbrukarna såväl som alla andra medborgare här i landet böra ha rätt att ta vad som är deras lön och därav betala ut ett bidrag till sin fackliga organisation, precis på samma sätt som de fackligt organiserade arbetarna inom andra områden betala avgifter till sina fackföreningsorganisationer. Skulle man dra ut konsekvenserna av den ståndpunkt herr Svensson här söker hävda, skulle det bl. a. leda därhän att om man kunde påvisa, att staten på ett arbetsområde på något sätt hade ingripit, så skulle arbetarna därmed vara betagna rätten att

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
av sin inkomst erlägga avgifter till sin fackorganisation. Något orimligare än ett sådant ståndpunktstagande kan jag inte gärna tänka mig.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Det är alldeles självklart att herr Gustafson i Vimmerby, och vem som helst, får ge R.L.F. allt vad han äger och har, även den del av inkomsten som kommer av mjölkpriset via budgeten. Det har jag aldrig sagt något emot. Men vad man kan fordra är att den mejeriorganisation, som tar emot dessa stora bidrag för att förmedla dem till jordbrukarna, *icke drar av dessa likvider och levererar dem till en annan organisation utan att ha fått löfte att göra det.*

Härpå yttrade:

Herr **Johnsson** i Skoglösa: Herr talman! Att döma av det anförande, som hölls av herr Svensson i Ljungskile, har han inte riktigt reda på hur det förhåller sig. Han säger, att avgifterna för denna insamling uttaxeras på alla medlemmar i mejeriföreningarna oavsett huruvida de lämnat medgivande därtill eller icke, men det verkliga förhållandet, herr Svensson, är säkerligen att till varje medlem utsändes ett kort, som medlemmarna få underteckna och däri de böra angiva, hur stor del av sin mjölklikvid, de vilja avstå till R.L.F.-organisationen, och jag skulle för min del tro, att ingen kan förmena en medlem av en mejeriorganisation att skänka hur stor del av sin mjölklikvid han vill till R.L.F.-organisationen. Under sådana förhållanden kan man icke anse, att R.L.F. haft en felaktig inställning i ena eller andra avseendet, men man kan ju mycket väl förstå, att herr Svensson i Ljungskile på detta sätt vill försöka komma åt R.L.F.-organisationen, och man kan ju också få den misstanken, att han vill komma åt de ekonomiska föreningarna. Det skulle ju icke vara någonting, som vore främmande för honom. Man har ju sett, vilken ställning småbrukareförbundet, som herr Svensson företräder, i många fall intagit just när det gällt de ekonomiska föreningarna och deras arbete. Herr Svensson sade, att det skulle vara väldigt tråkigt och besvärligt för mejeriorganisationerna att ställa sig litet tillmötesgående mot R.L.F.-organisationens önskan att åstadkomma denna insamling. Jag kan inte finna att det är så farligt med den saken. Vilken organisations medlemmar är det som i första hand byggt upp och slagit vakt om den ekonomiska föreningsrörelsen under de svåra tider, som nu varit rådande, så att man kunnat såväl vidmakthålla den lojala handeln med livsmedel som hjälpa statsmakterna att sköta ransoneringen, om icke just R.L.F:s? Det kan väl icke vara för mycket att det ges ett handtag åt R.L.F.-organisationen, som varit med om att bygga upp dessa ekonomiska organisationer och även på alla sätt försökt främja deras intressen. Jag tror detta är mera tacknämligt än att försöka slå in den ena sprängkilen efter den andra i den ekonomiska föreningsrörelsens byggnad.

Herr talman! Jag har velat säga detta för att tillbakavisa herr Svenssons angrepp på denna punkt. De ordalag, herr Svensson använde, skulle lätt kunna misstolkas.

Herr **Edberg:** Jag fäste mig vid några ord som herr Svensson i Ljungskile yttrade, nämligen att organisationerna inte skulle ställa några andra krav på sina medlemmar än som vore skäligt med hänsyn till stadgarna, och det kan vara riktigt. Men nu vill det synas som om småbrukarorganisationerna hade till uppgift att genom Waldemar Svensson klandra våra organisationer. Det var ganska bra att få reda på vad Waldemar Svenssons småbrukare ha för uppgift!

Vidare anfördes ej. Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 8.

Föredrogos vart efter annat jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av väckta motioner angående anslag till fraktlindring för frukt till Norrbotten och Västerbotten;

nr 76, i anledning av väckta motioner om statsunderstöd till Balsgårds växtförädlingsanstalt;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till kristillägg m. m. för budgetåret 1945/46, såvitt angår nionde huvudtiteln;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl., såvitt angår nionde huvudtiteln; och

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1944/45 m. m., såvitt angår nionde huvudtiteln.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets utlåtande, nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1945/46, i vad angår jordbruksärenden.

§ 10.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag hemställer att kammaren ville besluta, att följande ärenden skola å morgondagens föredragningslista bland två gånger bordlagda ärenden uppföras närmast efter statsutskottets utlåtande nr 244, nämligen utrikesutskottets utlåtande och memorial nr 3 och 4, statsutskottets utlåtanden nr 252—261 samt bankoutskottets utlåtanden nr 56 och 57, under det att övriga ärenden uppföras i den ordning, i vilken de förekomma å dagens föredragningslista, dock med undantag för första lagutskottets utlåtande nr 47, som uppföres såsom sista ärende.

Denna hemställan bifölls.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes:

jordbruksutskottets memorial, nr 81, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde;

särskilda utskottets memorial, nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos särskilda utskottet; samt

budgetdeputerades memorial angående arvode åt deputerades sekreterare.

§ 12.

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1945/46 till Fångvårdsanstalterna: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till Statens sinnessjukhus: Avlöningar m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 425, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till läroanstalterna för blinda och dövstumma m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 449, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till landsfiskalerna m. fl.;

nr 450, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1944/45;

nr 451, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till flyktingverksamheten;

nr 452, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till omhändertagande av utlandssvenskar;

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1945/46 till socialstyrelsen;

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i bestämmelserna rörande rekreationsresor mot nedsatt avgift för viss personal i övre Norrland;

nr 478, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående provisoriskt lönetillägg och tillfälligt barntillägg under budgetåret 1945/46 till vissa befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 479, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till utbildning av personal inom den halvöppna barnavården; och

nr 481, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1945/46 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

från bevillningsutskottet:

nr 505, i anledning av väckta motioner om undantagande från skatteplikt av viss ersättning, som utgår på grund av tvångsvis gjord upplåtelse av mark, tillhörande jordbruksfastighet; och

nr 506, i anledning av väckt motion om uttagande av en engångsskatt på förmögenhet;

från sammansatt utrikes- och första lagutskott:

nr 499, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om återställande av viss från ockuperat land härrörande egendom, m. m.; samt

från jordbruksutskottet:

nr 447, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den framtida organisationen av den av Svenska vall- och mosskulturföreningen bedrivna verksamheten m. m.

§ 13.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.45 em.

In fidem

Sune Norrman.

Stockholm 1945. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner.

452598